

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Božena RONNER

**DRUGA MODERNIZACIJA MLADINE
IN
HIERARHIJA MED SPOLOMA**

MAGISTRSKO DELO

MENTORICA: zasl. red. prof. dr. MACA JOGAN

Ljubljana, 2005

PREDGOVOR

Na Občini Jesenice sem zaposlena od leta 1990. Moja prva zaposlitev in pridobivanje delovnih izkušenj je bila na področju zdravstva in socialne problematike. Globoko v spominu pa mi bo za vse življenje ostalo področje stanovanjskega gospodarstva, na katerem sem delala več kot dvanajst let in prav tu pridobila veliko znanja, se soočila s socialno – ekonomsko stisko posameznic, posameznikov in njihovih družin, predvsem pa žensk in otrok. Tako sem v tem obdobju svojega življenja področje stanovanjskega gospodarstva postavila kar na prvo mesto, nemalokrat tudi pred svojo družino, saj sem ga nehote in nezavedno, zaradi stiske t.im. uporabnic teh storitev, ves čas nosila s seboj. Iz prakse in strokovnega znanja sem zato že leta 1993 pri političnih strukturah dosegla, da smo na Jesenicah kupili stanovanjsko hišo z namenom, da se vanjo zaradi različnih življenjskih situacij in stisk preganjanim, trpinčenim, ponižanim ženskam in otrokom, ki so nemalokrat prespali pod milim nebom, omogoči azil, da se le-ti izognejo nasilnim moškim. Večkrat sem bila na zaslišanju, kjer so mi očitali, da je bila zaradi mojih ustnih in pisnih prisil in neargumentov ta investicija popolnoma zgrešena. Tiste »prve pomembne« sem prepričevala, da tako hišo, ki je skrita pred očmi javnosti, nujno potrebujemo, čeprav so se žene in matere vanjo zatekale le začasno, čez noč, za teden dni, včasih tudi za nekaj tednov, in kljub temu, da se je večina od njih vrnila nazaj k možem. Nekaterim ženskam in njihovim otrokom pa sem le pomagala, saj so tako nekatere že v kratkem času dojele, da ni nemogoče dejstvo, da lahko živijo tudi same, brez strahu pred »pomembnim moškim«, da tako za-živijo tudi brez moževih finančnih injekcij, in da zaslužijo več, kot so si že v zakonski ali izvenzakonski zvezi prislužile.

Kasneje sem pristala v lokalni politiki kot njihova delovna sila. Lokalni politiki, različnih starosti, izobrazbe, nacionalnosti, predvsem pa politiki z veliko mero osebne moči so želeli obvladovati vse sfere družbenega, družabnega, ekonomsko-gospodarskega področja. »Kdo ste vi?«, sem se večkrat spraševala, in jim ob prvi priliki nalila čistega vina. Vi ste laični - politični-lokalni zakonodajni organ, odvisen od znanja in vedenja drugih. Pri tem sem nehote morala zaobjeti tudi področje raziskovanja in dokazovanja, kaj je na določenih področjih družbenega in družabnega življenja prav in kaj ni. In tako sem se med drugim srečala in se še srečujem z raziskovalnimi nalogami učencev osnovnih in srednjih šol ter gimnazije.

To je vodilo k zastavljenim ciljem, kako pomagati mladim, kako jih spodbujati, da bi ostali na Jesenicah, da bi spoznali in dojeli, da Jesenice niso več umazano, onesnaženo mesto, mesto strahu brez perspektivnosti. Zato Občina Jesenice resnično vzpodbuja raziskovalno delo z vsakoletnimi razpisi za sofinanciranje teh nalog. S temi, naročenimi ali ponujenimi nalogami želi ugotoviti, kakšna so stališča mladih, kaj pričakujejo, kakšne želje in videnja imajo. Še posebej je Občina Jesenice zainteresirana za raziskovalne naloge dijakov Gimnazije Jesenice, ki že desetletje obravnavajo življenjski stil in vrednotna stališča dijakov.

Kot mentor pri različnih raziskovalnih nalogah vseskozi nastopa dr. Aleksander Klinar, prof. sociologije na Gimnaziji Jesenice, ki dijake motivira in spodbuja pri raziskovalni dejavnosti. Pri prebiranju raziskovalnih nalog sem opazila, da so se ob tako imenovani kolektivni usmerjenosti v preteklosti, v času po osamosvojitvi Slovenije začele pojavljati vrednote kot individualizem, tekmovalnost, detabuiziranje spolnosti, ipd. in tudi spremenjeni življenjski stili. V tem pogledu so zato aktualne primerjave raziskav med mladimi, ki jih je že v 80. letih izvajala dr. Maca Jogan.

Pred leti sem se znašla v t.i. terminološki stiski, ko sem razmišljala o tem, kako naj poimenujem populacijo, s katero sem pred leti delala, sicer bolj posredno kot ne. Kasneje sem sodelovala s strokovnjaki in nič kolikokrat so me prosili za nasvet, kako ravnati s posamezno osebo, družinskim članom, tudi družino, ki je bila v večini primerov nepopolna družina.

Moje sogovornice so bile v večini primerov hendikipirane kulturno, moralno in finančno. Nisem strokovnjakinja s tega področja; lahko pa sem diskriminatorna do tistih strokovnjakov, s katerimi sem morala sodelovati po uradni dolžnosti, saj so pri reševanju posameznega »primera«, kot so ga poimenovali, za posameznice nemalokrat uporabljali različne »nižje pogovorne sopomenke«, ker so pri obravnavi posameznega »primera«, kot so se izražali s svojim strokovnim pristopom že vnaprej določili »povprečni čas« za posamezni obravnavani primer. Včasih sem dobila občutek, da so ljudje – primeri – uporabniki storitev matematično povedano neka »srednja vrednost«. Ljudje nismo stvari, niti »povprečne vrednosti«, zato se jih po vsesplošnih družbenih normah ne sešteva in odšteva, marveč se vsakega človeka – uporabnika kakršnekoli storitve obravnava kot individuuma. Nikoli in nikdar pa

nisem doživela ali bila priča temu, da bi se kdo od teh uporabnikov storitev uprl načinu komuniciranja, ki so ga uporabljali strokovnjaki, s katerimi so pač morali sodelovati.

Prav iz tega razloga sem se večkrat vprašala, kje je pogum. Ali ga res poznamo šele od Kocbeka naprej, kot dilemo strahu in poguma. Ker pa sta strah kot tudi pogum moškega spola, neustrašnost je spoštovana – ženska oblika glagola - se pridružujem Kafki in svojo misel končam z mislijo – epigramom slovenskega pesnika, prevajalca Pavla Obláka, ko je po izdaji Kocbekove knjige Strah in pogum zapisal: »Prečital sem naslov, a knjige ne, ker žal ste z njim povedali mi vse. Kdor moder je in zdrav ima razum, ta ve, zakaj v ospredju ni pogum« (zasebna zbirka -1953).

Z veliko poguma pa se je ob sprejemu Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo izkazal nek poslanec Državnega zbora Republike Slovenije, ki je izjavil: »ženska je tista, ki je odgovorna, ne moški, oziroma je bolj kot moški sposobna biti ekonomsko neodvisna in še razmišlja na daljši rok«. Tako je tudi predstavnik politike priznal, da obstaja spolna neenakost in pripisal ženski veliko več sposobnosti kot kdorkoli in kdajkoli prej.

Premik vrednotnih orientacij in življenjskega stila pri mladih me je začel raziskovalno zanimati. Posebno pozornost in interes je v meni zbudilo predavanje prof. dr. Mace Jogan v predmetu sociološke teorije – neenakost med spoloma. V tistih kratkih trenutkih pozornega poslušanja življenjskih resnic in njenih dognanj se je v meni začela porajati misel, da bi lahko tudi jaz s svojim prispevkom popestrila ponudbo raziskovalnih nalog v mikro in makro okolju.

Spodbujena z izkušnjami iz neposrednega okolja in z novim znanjem, sem se odločila za temo »Druga modernizacija mladine in hierarhija med spoloma«. Empirični del raziskovalne naloge je namenjen obravnavi odzivov dijakov in dijakinj Gimnazije Jesenice, ki so v letu 2001 in 2003 zaključili šolanje na Gimnaziji, na družbene in življenjske razmere z vidika njihovega osebnega vrednotnega sistema. Predvsem me je zanimalo, koliko so procesi druge modernizacije že dosegli jeseniške gimnazijce.

Pri izdelavi magistrske naloge mi je bila v veliko pomoč literatura in nasveti dr. Mace Jogan, ki mi je bila v veliko oporo in se ji zato posebej zahvaljujem.

Zahvaljujem se tudi koordinatoriki dr. Zinki Kolarič, ki mi je s kritičnimi pripombami k osnutku naloge pomagala, da sem se usmerila k jasno postavljenim ciljem in namenu raziskovanja.

Kazalo	6
Uvod	10
1. Modernizacija in hierarhija med spoloma	17
1.1. Modernizacija in mladi	25
1.2. Kulturna modernizacija in mladi	28
1.2.1. Značilnosti kulturne modernizacije	29
1.2.2. Od generacijske h kulturni modernizaciji mladih	31
1.2.3. Značilnosti druge modernizacije	33
1.2.4. Vpliv modernizacije na šolo in razmerje »šola - mladi« v drugi modernizaciji	34
1.2.5. Razmerje »šola – mladi« v drugi modernizaciji	36
1.3. Hierarhija med spoloma in modernizacija	39
1.3.1. Seksizem – družbena neenakost in prikrita diskriminacija	40
2. Tranzicija v Sloveniji in mladi	74
3. Mladi na Jesenicah in modernizacija	80
3.1. Mladi na Jesenicah in prosti čas	85
4. Raziskava	90
4.1. Opredelitev problema	90
4.1.1. Osnovne hipoteze in metode za njihovo preverjanje	91
4.1.2. Delovne hipoteze	91
4.1.3. Metode za preverjanje hipotez	92
5. Rezultati in analiza	93
5.1. Stališča do neformalne partnerske skupnosti	94
5.2. Stališča do preprečevanja nosečnosti	102
5.3. Stališča do umetne prekinitve nosečnosti	108
5.4. Spolni odnosi pred poroko?	111
5.5. Odnos mladih do zaposlovanja žensk	113
5.6. Zakaj je prišlo do povečanja zaposlenosti žensk?	115
5.7. Stališča do "novega očetovstva"	118
5.8. Stališča do simetrične delitve dela med moškim in žensko	120
6. Sklepne misli	123
7. Literatura in drugi viri	126
8. Priloga	133

Kazalo tabel:

Tabela št.1: Povezanost med hierarhijo po spolu in socialno hierarhijo	55
Tabela št. 2: Registrirana brezposelnost za mesec februar 2004.....	80
Tabela št. 3: Število registrirano brezposelnih oseb v občini Jesenice, stanje na dan 31.12.2003	81
Tabela št. 4: Registrirana brezposelnost po stopnji izobrazbe v RS, maj 2004	81
Tabela št. 5: Podatki o registrirani brezposelnosti v občini Jesenice v primerjavi z RS, maj 2004	82
Tabela št. 6: Prebivalstvo, staro 15 let ali več, po izobrazbi in spolu, Slovenija, popisa 1991 in 2002	82
Tabela št. 7: Zaposlenost v občini Jesenice leta 1991	83
Tabela št. 8: Brezposelnost v občini Jesenice po skupinah v decembru 1991 ..	83
Tabela št. 9: Prebivalstvo, staro 15 let ali več, po izobrazbi, občina Jesenice v primerjavi z RS (popis 2002)	83
Tabela št. 10: Razmerje po kraju bivanja	94
Tabela št. 11: Razmerje po spolu in kraju bivanja	94
Tabela št. 12: Stališča do neformalne partnerske skupnosti in primerjava z letom 1981, 2001 in 2003	95
Tabela št. 13: Stališče do neformalne partnerske skupnosti glede na spol (v letu 2003	97
Tabela št. 15: Stališča do preprečevanja nosečnosti in primerjava z letom 1981, 2001 in 2003	103
Tabela št. 16: Stališča do preprečevanja nosečnosti po spolu.....	104
Tabela št. 14: Uporaba kontracepcije pri prvem spolnem odnosu glede na spol (odstotki)	105
Tabela št. 17: Stališča o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu), glede na spol, primerjava z leti 2001 in 2003	110
Tabela št. 18: Stališča o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu), glede na kraj bivanja v letu 2003	111
Tabela št. 19: Stališča dijakov do spolnih odnosov pred poroko v primerjavi z letom 1981, 2001 in 2003	112

Tabela št. 20: Stališča o zaposlovanju žensk glede na kraj bivanja, v letu 2003..	114
Tabela št. 21: Stališča o vzrokih za povečanje zaposlenosti žensk glede na spol leto 2003	116
Tabela št. 22: Stališča o vzrokih za povečanje zaposlenosti žensk glede na kraj bivanja leto 2003	117
Tabela št. 23: Stališča do "novega očetovstva" glede na kraj bivanja.....	120
Tabela št. 24: Stališča do "do novega očetovstva" glede na na spol.....	120
Tabela št. 25: Stališča do simetrične delitve dela med moškimi in žensko glede na kraj bivanja leta 2003	122

Kazalo grafov:

Graf št. 1: Kakšni so po tvojem mnenju odnosi med dijaki in učitelji?	37
Graf št. 2: Moškosrediščna reprodukcija spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi	63
Graf št. 3: Kako sprejemaš splošne družbene norme?	77
Graf št. 4: Razporeditev po spolu	93
Graf št. 5: Kaj meniš o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu) leta 2003	109
Graf št. 6: Odnos mladih do zaposlovanja žensk	113
Graf št. 7: Stališča do porasti zaposlenosti žensk	115
Graf št. 9: Stališča do simetrične delitve dela med moškim in žensko leta 2003..	121

Uvod

»Železarske Jesenice« so danes postavljene pred izziv prehoda iz industrijske družbe v kapitalistično postindustrijsko družbo. Lomijo se paradigme tradicionalnega industrializma in modernega družbenega razvoja, ki vse bolj zavrača in presega industrializem. Te družbene spremembe narekujejo potrebo po rekonceptualizaciji nekaterih temeljnih pojmov, ki so vezani na industrijsko družbo.

Jesenice danes zaradi podedovanih problemov morajo vstopiti v regionalna središča in spremeniti svojo podobo, od mesta (dalje) do primestnih naselij. Jesenice se morajo vključiti v ekološko sanacijo, postati ekonomsko stabilnejše s tem, da morajo ustvariti pogoje novih poslovnih priložnosti in nova delovna mesta ter ne nazadnje, ne smejo pozabiti na prebivalstvo, zato ga morajo vključiti, da aktivno sodeluje.

Občina Jesenice se že od začetka leta 1990 dalje srečuje z razvojnimi problemi. Po uveljavitvi tržnega gospodarstva v novoustanovljeni državi je znotraj gospodarskega sistema v takratnih Slovenskih železarnah izgubila nekaj manj kot 7.000 delovnih mest, od tega kar 3.500 v bivši Železarni Jesenice. Pred tem si Jesenice niso zagotovile nikakršnih rezerv, saj je takratni politični režim odločal o odlivu znanja in finančnih sredstev v druga, manj razvita območja znotraj, kot tudi izven meja takratne skupne države, ki so bila pridobljena na tem območju. Jesenice se danes imenujejo na gospodarskem in tudi na političnem področju kot središče Zgornje Gorenjske, ki zajema območja občin: Radovljica, Bled, Bohinj, Žirovnica in Kranjska Gora.

Jesenice imajo na površini 75,8 km² 21.620 prebivalcev, od tega je 9.029 aktivnega prebivalstva kar znaša 82,9 %. Stopnja registrirane brezposelnosti je 15,1%.

Zaradi izrazite monostrukturne naravnosti gospodarstva ter že omenjenih velikih sprememb v političnem sistemu države se občina Jesenice danes srečuje s problemom, kako gospodarsko in prostorsko regenerirati mesto. Gospodarska kriza se ne kaže le v naraščajoči se stopnji brezposelnosti, marveč tudi v veliki stopnji socialne problematike.

Občina Jesenice se že od leta 1999 dalje bori za pridobitev statusa mestne občine, kar je v preteklosti že bila, zato ne gre prezreti njene zgodovine in nastanka.

Jesenice so danes sposobne zagotavljati kulturne in izobraževalne potrebe svojega prebivalstva in izpolnjevati tudi druge naloge, saj imajo na tem področju naslednje programe: osemletno šolanje (štiri osnovne šole, ena zagotavlja tudi osnovnošolsko izobraževanje s prilagojenim programom), vzgojnovarstveno organizacijo (vrtci), Ljudsko univerzo – izobraževanje odraslih, nižjo glasbeno šolo, gimnazijo in srednjo šolo, gledališče, moderno kino dvorano, muzej z bogato železarsko zbirko, radijsko postajo, občinsko knjižnico s kar devetimi izpostavami, ki pokrivajo območja vseh krajevnih skupnosti v občini, zavod za šport z večjimi in manjšimi športno - rekreacijskimi površinami (objekti in prostori), center za socialno delo, zavodsko varstvo - dom upokojencev.

V občini Jesenice deluje več kot 130 različnih društev in klubov, na področju kulture, športa in humanitarnih organizacij. Poleg naštetega imajo zagotovljeno primarno in sekundarno zdravstveno varstvo občanov (zdravstveni dom, splošna bolnišnica). Poleg tega pa tudi storitve za življenjske potrebščine, dobro je razvita komunalna infrastruktura (oskrba s pitno vodo, odvajanja in čiščenja odpadnih voda, daljinsko vročevodno in plinovodno ogrevanje, moderna deponija komunalnih, drugih industrijskih in nevarnih odpadkov, do oskrbe z električno energijo), urejen mestni promet, okrajno sodišče. V občini so zagotovljene tudi finančne storitve (hranilnice, banke), prostori za delovanje upravnih organov. Znanstveno raziskovalna dejavnost je ponovno zaživela, predvsem v novi gospodarski družbi Acroni in tudi v drugih, manjših gospodarskih družbah, območni obrtni zbornici, katerih ključni povezovalec je v letu 2000 ustanovljena razvojna agencija Zgornje Gorenjske, ki sodeluje pri pripravi in izvedbi različnih programov, dolgoročnih in kratkoročnih; agencija sodeluje in povezuje vse občine, na že prej omenjenem območju Zgornje Gorenjske.

Na podlagi sprejetih prostorskih dokumentov, ter aktivne vloge pri spodbujanju razvoja malega gospodarstva se že izvajajo in tudi dokončujejo programi, ki so vsebinsko vezani na prostorske pogoje, nakupe zemljišč na območju opuščenih zemljišč bivše železarne Jesenice, od izobraževanja in usposabljanja kadrov, do zagotavljanja finančnih sredstev, predvsem iz občinskega proračuna, ki so potrebna

za dokončno realizacijo infrastrukturnega urejanja prostora, nadaljevanja in izvrševanja programov za področje kulturnih dejavnosti, socialnega varstva, stanovanjske gradnje, šolstva, upravnega – administrativnega središča in ne nazadnje, kar je ključnega pomena za dokončno izvedbo vseh programov in njih realizacijo, še človeški viri in delovna mesta. Spodbujajo se nova vlaganja, izobraževanje kadrov, vzpostavljata se tehnološka in inovacijska infrastruktura.

Ti trendi razvoja, ki so prisotni v svetu, tako na področju tehnologije in spremljajoča nezadržna procesa globalizacije ter internacionalizacije gospodarstva, močno vplivajo na gospodarske dejavnosti, tako na nacionalni kot tudi na lokalni ravni. Omenjeni procesi so in še silijo gospodarstvo v prestrukturiranje, hkrati pa zahtevajo od lokalnih oblasti, da te »igrajo« drugačno, predvsem aktivnejšo vlogo na področju gospodarskega razvoja svojega kraja. Ustvarjati morajo pogoje, da bo lahko lokalna skupnost izrabila svoje primerjalne prednosti in jih realizirala na trgu.

Po drugi strani tudi rastoča ekološka zavest in vse močnejše zahteve po ustreznem ravnanju z okoljem ter po učinkovitejšem reševanju nakopičene okoljske problematike zahtevajo od lokalnih oblasti ustrezno ravnanje in oblikovanje primerne poti razvoja znotraj novih okvirov. Razvoj Jesenic mora dolgoročno temeljiti na varovanju in ohranjanju kvalitete okolja oziroma mora prispevati k izboljšanju razmer v okolju. Še posebej velja to za tista področja, ki so s preteklim razvojem močno degradirala svoje okolje in okoljskih problemov niso hotela, znala ali mogla reševati na ustrezen način.

Jesenice so danes morda močnejše kot številni drugi kraji izpostavljene zgoraj omenjenim pritiskom, ki so še močnejše izraženi zaradi pretekle izrazito železarske industrije in močne navezanosti te industrije na prejšnji jugoslovanski trg. Zaradi relativne zavarovanosti takratnega jugoslovanskega trga je bila železarska industrija deloma obvarovana pred vplivi svetovne krize, ki je zajela tovrstno industrijo po svetu konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja. Takrat so bili sicer opazni skromni poizkusi posodabljanja, vendar o resničnem prestrukturiranju še ne moremo govoriti, medtem ko so to že počeli v razvitem svetu. Z zamujanjem pri prestrukturiranju železarstva, so bile posledice le-tega bolj občutene in težje obvladljive. Hkrati je tudi samim slovenskim železarnam danes

zelo težko tekmovati na svetovnem trgu s podjetji, ki so krizo že prebrodila in se tudi tehnološko kakor tudi organizacijsko uspešno prilagodila novim pogojem poslovanja ter novim proizvodom in okoljskim standardom.

Tako so velike spremembe v širšem slovenskem političnem in gospodarskem sistemu v povezavi z globoko krizo železarske industrije močno spremenile pogoje nadaljnjega razvoja Jesenic.

Prilagajanje novim razmeram je boleče, kar Jesenicam kažejo tudi ustrezni gospodarski in družbeni negativni kazalci.

V današnjih spremenjenih razmerah, ko se pogosto poudarjata vloga in pomen trga in tržnih mehanizmov, se večkrat pozablja, da sta trg in država komplementarni obliki urejanja gospodarskih in družbenih razmerij, ki se med seboj dopolnjujejo in eden brez drugega ne morejo zagotavljati uspešnega razvoja gospodarstva in družbenih razmerij.

Zato je posebej potrebno omeniti, da je v preteklosti razvoj Jesenic potekal stihijsko in je bil v veliki meri podrejen potrebam razvoja železarstva. Tudi spremembe, ki smo jim bili priče v zadnjih letih, so potekale avtonomno, brez usmerjanja ali ustreznega spremljanja njihovih učinkov. Na podoben način bi lahko potekal razvoj tudi v prihodnje, vendar bi bilo malo možnosti, da bi bili rezultati takšnega stihijskega razvoja koristni za Jesenice.

Kako naj bi izgledalo in kakšne funkcije naj bi imelo mesto, v katerem živimo? Kakšne odnose bo imelo s sosednjimi mesti in mesti v širši regiji? Kako in kdaj bomo zagotovili vse to, kar si želimo in potrebujemo istočasno v pogojih hitro spreminjajočih se ekonomskih, prostorskih, socialnih in političnih razmerij? To so vprašanja, ki si jih zastavljam, zato me osebno zanima tudi še odgovor na eno samo vprašanje, ki je, kakšna naj bi bila razvojna vizija mesta, v katerem živim? S tem pa se ne soočam le jaz osebno. Poseben odnos do tega vprašanja razvojne vizije oziroma načrtovanja in uresničevanja prihodnosti imajo tudi mladi, v katerem imajo, ali naj bi imeli aktiven odnos do problemov, s katerimi se srečujejo, in aktiven odnos do lastne prihodnosti, da tudi neprestano in stalno spremljajo spremembe, sedaj tako na

nacionalnem kot tudi na mednarodnem področju in lahko ukrepajo tako na lokalni kot tudi regionalni ravni.

Prihodnost mesta je postala odvisna bolj kot kdajkoli prej od lastnih zmogljivosti, sposobnosti aktiviranja in uporabljanja naravnih in ustvarjalnih virov, konkurenčnih prednosti in posebej od učinkovite institucionalne organiziranosti mestne administracije.

Jesenice so mesto s kroničnimi problemi, ker mu še vedno primanjkuje sredstev za pripravo in izvajanje projektov obnove ter revitalizacije; industrija in glavne poslovne dejavnosti skupaj z delovno silo ter delom prebivalstva zapuščajo mesto, posebej njegovo središče. Znižujejo se davčni viri (krčenje davčne osnove z odhodom davkopllačevalcev), zvišuje se nivo socialnih problemov, kriminala, med mladimi se pojavlja vedno več odvisnikov od drog, alkohola itd.

Mesto funkcionira na izredno nizkem kakovostnem nivoju, predvsem zahvaljujoč različnim oblikam pomoči in subvencij prebivalstvu. Jesenice sicer že spreminjajo svojo podobo, vendar so za mlado prebivalstvo še vedno mesto duhov, brez perspektive ali za mlade t.im. mesto z akutno depresijo. Zaradi takih in podobnih primerov je potrebno analizirati razmerje med preteklostjo in prihodnostjo, zato ne smem mimo aktualnosti Marxove razlage družbenega razvoja.

Teoretično aktualnost kaže Marxov družbeno razvojno-sistemiški model in razvojni zakon. Po Marxovem mnenju se razvojni zakon družbe uveljavlja »z železno nujnostjo« (Marx, 1961: 10). To ponazori na primeru razvoja kapitala v delniški kapital ter nadalje v združeno delavsko-podjetniški kapital, ki sta prehodna točka k novi produkcijski obliki (Marx, 1961: 496). Marx transformacijsko zgodovinsko proceduro pojasni:

- kot razvoj delniškega kapitala, ki pomeni že »odpravo kapitala kot privatne lastnine v okviru samega kapitalističnega produkcijskega načina (ibd.: str. 494, 496) oz. še privatno produkcijo brez kontrole privatne lastnine« (ibd.: str. 497) in

- kot razvoj združenih tovarn delavcev (ibid.: str. 498), to je kot delavsko asociativnega kapitala – kot prehoda v neposredno skupno lastnino (ibid.: str. 495).

Razvoj v Sloveniji oziroma bivši Jugoslaviji ni šel po tej Marxovi shemi. Smatralo se je, da so razmere že dozorele, da se preskoči faze razvojnega zakona družbe in razvije drugo, Marxovo že pretežno antitržno asociacijo svobodnih proizvajalcev.

Ne samo slovenska družba, temveč tudi vrsta drugih bivših real-socialističnih držav t.i. Vzhoda se sooča s preходом oz. vračanjem v kapitalizem. Ta prehod se najpogosteje označuje s pojmom tranzicija. Kot navaja M. Jogan (2000: 11), pojem tranzicija zajema dve ravni: »uvajanje in utrjevanje pluralistične parlamentarne demokracije in uvajanje tržnega gospodarstva« Parlamentarna demokracija pa zahteva popolno preoblikovanje kulture. Novo nastali družbeni segmenti se oblikujejo in reproducirajo tudi preko kulture, kar obravnavam v tej nalogi. V pojmovanje družbe vstopajo tudi značilnosti, kot so npr. refleksivnost, samokritika, fragmentacija, raznolikost, etc. Prehod na novo stopnjo zahteva od mladih tudi spremembe v življenjskih in vrednotnih strategijah.

Še vedno živimo v obdobju prehajanja industrijske v postindustrijsko družbo. Tradicionalna energetska potratna proizvodnja velikega obsega se vedno bolj umika visoko produktivni, sofisticirani, računalniško vodeni proizvodnji dobrin in storitev. Skrb za okolje postaja eno od najpomembnejših vprašanj kvalitete in ohranitve življenja. Potrebe po delavcih za tekočimi trakovi se sunkovito zmanjšujejo. Delo ni več zagotovljeno in vnaprej planirano. Vedno bolj mora biti fleksibilno, če želi slediti potrebam potrošnika in ostati aktualno.

Posameznikovo mladostno življenje ni več samoumevni rezultat njegovega osebnega položaja in je vedno manj družbeno tipično, je individualna konstrukcija razlik do drugih in zato vedno bolj pomembna.

Kulturna modernizacija vpliva na proces spreminjanja vrednotnih in življenjskih usmeritev mladih od šestdesetih let dalje. Kulturna modernizacija nadaljuje procese t.i. prve modernizacije, do katere je prišlo na prehodu iz industrijske v postindustrijsko družbo.

Habitat modernega subjekta je izpostavljen medijskim podobam vedenja, samooblikovanja in samoproblematizacije. Ta neustavljivi prodor množične kulture tako povzroča velike socialne spremembe v odnosu do nekaterih osnovnih vrednot.

Predstavljene družbene spremembe so najbolj zaznavne pri vrednotni orientaciji mladih. Jesenice so na prelomu tisočletja občina s strukturnimi problemi, kar se odraža tudi na posebnostih mladinske problematike na Jesenicah, ki odstopa od splošne na škodo mladih. Ti se poleg splošnih dilem in problemov svoje generacije dodatno soočajo še z manj privlačno življenjsko perspektivo kot posledico slabših zaposlitvenih možnosti v domačem okolju. Posebnost Jesenic, ki tudi vpliva na mlade, je še heterogena nacionalna sestava, ki poleg drugega nudi tudi dobro osnovo za (negativno) polarizacijo.

Vrednote mladih na Jesenicah so tako razpete med vrednotnim sistemom tradicionalne industrijske družbe in propadajočega železarstva na eni strani in vplivom postindustrijske modernizacije širšega okolja na drugi strani. Vprašanja oblikovanja novih oblik družbene identitete, s poudarkom na mladih, ki sodijo (Ule:1996) v t.im kategorijo klasične mladosti od 15 – 19 let, v mojem primeru pri mladih, starih do 19 let, se bom lotila z optiko tradicionalne sociološke tematizacije. V ospredju bodo tako življenjski stil, stališča, vrednote, novo očetovstvo.

K nalogi pristopam s hipotezo, da so mladi na Jesenicah še vedno pod vplivom prve modernizacije, z manjšim vplivom druge modernizacije; proces druge modernizacije se jih le dotika. Preverjala bom tudi hipotezo, da je pri mladih na Jesenicah v veliki meri prisoten androcentrizen in prikrita diskriminacija. V nalogi proučujem tudi vpliv tranzicije, ki v Sloveniji poteka drugače, kot v bivših realsocialističnih državah.

1. Modernizacija in hierarhija med spoloma

Pojem modernizacije ali teorija modernizacije se je kot nov pojem uveljavila v zgodnjih šestdesetih letih (prejšnjega stoletja) v ZDA kot posledica uspeha skupine strokovnjakov, ki so bili zagovorniki nadaljnjega razvoja družbe in, ki so razvili novo smer t.im. razvojno teorijo, s katero so hoteli razviti »alternativno« (drugačno) smer na račun marksističnega pogleda družbenega razvoja. Talcott Parsons kot začetnik te smeri, poimenuje ta razvoj kot »strukturne spremembe«.

Ta proces se lahko začne na več načinov, toda najbolj verjetno je, da se je začel zaradi sprememb v tehnologiji ali vrednotah (po Parsonusu »shema vzorčnih spremenljivk«). Posledica tega procesa je, da se institucije širijo, osnovna struktura tradicionalnih družb se spreminja – prenavlja; vrednote pa so podobne tistim, ki so se uveljavile v začetku šestdesetih let in so se razvile v ZDA.

Dober primer te vrste razvoja je delo ameriškega primerjalnega sociologa Alexa Inkelesa, ki je najbolj znan po proučevanju vedenjskih vidikov v procesu modernizacije, večinoma z uporabo raziskovalnih analiz, s katerimi je na podlagi poročil po opravljenih psiholoških testih »procesa« dokazoval, da ljudje postanejo manj tradicionalni in se spremenijo v bolj moderne osebe; (npr. njegova članka: »Moški industrije« in članek »Postati moderen«, objavljena v časopisu American journal of Sociology leta 1960 in leta 1974), je danes po mnenju strokovnjakov, tovrstno proučevanje nacionalnega značaja in osebnosti, sporno.¹

Pojem modernizacije opredeljujejo tudi različne teorije različnih avtorjev. Pomembni ustvarjalci moderne dobe so Joyce, Kafka, Eliot. Modernizacija je načeloma tudi povezan skupek sprememb v družbi, posebno v umetnosti in književnosti. Ob definiciji pojma modernizacije se pojavi dvoje vprašanj:

- za katere spremembe gre in
- kaj te spremembe pogojuje, determinira.

---

¹ A Dictionary of Sociology, (1998): Ed. Gordon Marshall, Oxford University Press, (str. 340)

Proces modernizacije v teoretičnem smislu je evolucionističnega izvora, s poudarkom na progresivni delitvi dela in institucionalni razvejenosti kot osnovnem vzorcu družbenih sprememb.

V procesu modernizacije je zaslediti še vrsto drugih sprememb, tudi že razvite delitve dela, ko tržne zakonitosti začno obvladovati podeželje in agrarno produkcijo. Zaslediti je tudi prve spremembe v prebivalstvu, od upadanja števila smrti do povečevanja povprečne življenjske dobe. Ob tem se začne še dvig ravni standarda zdravstvenega varstva do dviga števila in gostote prebivalstva. Na koncu tega demografskega procesa tranzicije prihaja še do uravnave števila prebivalstva na podlagi zmanjšanja števila otrok. Število otrok se začne načrtovati.

Tu ne smemo mimo sekularizacije, ali upadanja vpliva religije, kar pa še ne pomeni njenega izginotja. Religija nima več tiste moči, s katero bi regulirala, legitimirala celotno družbeno življenje.

Ena od bistvenih značilnosti modernizacije je tudi družbena mobilnost, kljub temu, da nekateri teoretiki temu nasprotujejo. Urbana naselja postanejo dominantna oblika prebivanja in s tem povezani mestni način življenja, ki je bolj anonimen, vendar omogoča več socialnih stikov.

Tudi osebnost človeka v obdobju modernizacije je bila raziskovana v tej smeri, ob vprašanju, če obstajajo osebne poteze, ki se ujemajo z moderno družbo. Ugotovili so, da pripravljenost na razumevanje drugačnosti, zmožnost razumevanja drugačnosti, zanimanje za javne zadeve (politiko), sprejemanja novosti, so vedno bolj prisotni.

Ko se obravnava modernizacijo družbe, se postavlja tudi vprašanje sprememb, ki se tičejo vitalnosti sorodnih družb, njihovega preživetja in kvalitete življenja. Kakor koli, v sociologiji ni enotnega mnenja, katera od teorij je tista, ki točno definira pojem modernizacije.²

---

² http://www.svarog.org/sociologija/socioloske_teorije/teorija_modernizacije.php

Ob razpravi pojmovanja modernizacije pa ne smemo mimo pojmov od "rizična družba", "refleksivna modernizacija", ali pa "druga moderna", ki so postali del splošnega razširjenega diskurza in ki jih obravnava eden najbolj uveljavljenih socioloških teoretikov na svetu Ulrich Beck.

Beck je kot prvi sociološki teoretik napovedal proces globalizacije, tako da danes nobena sociološka ali filozofska razprava o stanju sodobne družbe ne more obiti Becka. V knjigi »Rizična družba« ugotavlja, da je zlasti v zahodnem svetu najpozneje v osemdesetih letih že prišlo do nekega strukturnega premika, zaradi katerega so postali doslej uveljavljeni sociološki koncepti v veliki meri neustrezni za opis delovanja sodobne družbe in še toliko manj primerni za poskus usmerjanja njenega razvoja. Beck postavi še trditev, da je stanje sodobne družbe potrebno opisati kot nov korak v procesu modernizacije, ki ji je šele zdaj prvič uspelo univerzalizirati svoje osnovno načelo, da je modernizacija neobrnljiv proces, ki mora v samem "zlu" najti sredstvo za njeno ozdravljenje.³

»Ogrožanje družbe« in njen kulturni in politični potencial so le ena stran družbenega tveganja. Drugo stran pa zaznamo le, pravi Beck, »če postavimo v središče imanentna nasprotja med moderno in protimoderno, ki obstajajo v temeljnem orisu industrijske družbe«. Po Becku je industrijska družba institucionalizirala znanost in s tem tudi dvom, ki je omejen na zunanje, na t.im. objekte raziskovanja, medtem ko ostajajo temelji in posledice znanstvenega dela zavarovani pred internim podjetnim skepticizmom. Z drugimi besedami povedano, so v koncept industrijske družbe prepuščeni različni elementi, od »razredov«, »družine«, »poklicnega dela«, do »znanosti«, »demokracije«, katerih temelji postanejo v refleksivnosti modernizacije vedno bolj krhki in počasi izginjajo.

Ljudje so osvobojeni tradicionalnih oblik življenja in samoumevnosti tistega obdobja moderne, ki se imenuje industrijska družba in podobno, kot so bili v obdobju reformacije iz posvetnih rok cerkve »izpuščeni« v družbo.⁴ Institucionalno modernizacijo ali modernizacijskih procesov industrijske družbe, ki presegajo njene omejitve s pretresi in nakopičenimi (ekološkimi) problemi, niso posledica

---

³http://www.zalozbaktina.si/zbirke/td/19.htm-druzba_tveganja_na_poti_v_neko_drugo_moderno

⁴Beck, U.(1986): Risikogesellschaft, Suhrkamp (str.12 - 21)

brezizhodne krize, poudarja Lukšič; saj vidi tisto rešitev, ki jo ponuja Beck, ki ni v ohranjanju institucij industrijske družbe, pač pa v osvobajanju duha moderne iz njenih institucionalnih okov, torej zahteva več moderne in ta proces označuje s pojmom reflektivna modernizacija.⁵

Prvo stopnjo prehoda v modernizacijo predstavlja ukinjanje fevdalnih in drugih oblik družbenih odnosov in nastop industrializacije. Značilnost industrijske paradigme je v delovanju obsežnega birokratskega aparata, ki nadzoruje razporeditev sredstev, delovne sile, kapitala in informacij ob podpori države. Kritiko moderne birokratske organiziranosti države analizira najprej M. Weber in pravi: «Utečeni duh je tudi oni živi stroj, ki ga predstavlja birokratska organizacija z njenimi specializacijami strokovnega dela, njeno razmejitvijo kompetenc, njenim upravljanjem in hierarhično stopnjevanimi odnosi poslušnosti» (Weber, 1964:1060).

Marksistična kritika dokazuje odtujenost, ki se dogaja »preko industrije, človekovega dela, procesa opredmetenja. Odtujenost med naravoslovno znanostjo in znanostjo o človeku je torej rezultat njune obojestranske odtujenosti od industrije« (Kim, 1987:25). Prelom s paradigmo modernizacije je v uporabi proti totalni prevladi industrializma na vseh ravneh socialnih odnosov. Upanje na premagovanje socialnih stisk, človekove nemoči do narave, uvajanje trga blaga, dela in kapitala s pomočjo industrializacije so se pokazali kot »številni neugodni in protičloveški stranski učinki industrijske modernizacije družb in vsega življenja ljudi« (Ule, 1988:802).

Številni družbeni - razvojni procesi, ki se medsebojno pogojujejo, vplivajo tudi na položaj in razmišljanje mladih. Pri tem je potrebno izpostaviti socializacijo in proces individualizacije, ki ruši med-generacijsko solidarnost. Kaže, da osnova družbe ni več družina, ampak posameznik, njegova hotenja.

Individualizacija na eni strani veča osveščenost posameznika o samostojnem odločanju neodvisno od skupine, ki ji pripada, na drugi strani pa daje večjo pozornost posamezniku s strani družbe.

---

⁵Lukšič, A.A. (2001): Rizične tehnologije kot izziv za premislek o odločevalnih formah (TiP, str. 412 - 422)

Človek ima po fiziološki zgradbi posebno sposobnost, ki ga kvalitativno loči od drugih živalskih vrst. To je razum, s katerim spoznava odnose v okolnem svetu, zavest o sebi kot o posebnem bitju, ki se loči od drugih bitij. Nedvomno se mora vsak posameznik tudi v razviti in dinamični družbi v procesu socializacije soočiti z dejstvom, da se mora do neke mere prilagoditi obstoječi socialno-kulturni strukturi in se učiti tega, kar je nakopičenega v kulturni dediščini. Postopoma pa si bo razvil tudi sposobnosti in možnosti za aktivno poseganje v svoje okolje, ki se ga nauči vsaj delno spreminjati po svojih potrebah, željah in ciljih.⁶

Miselnost ljudi se je nasploh močno spremenila zaradi razvoja znanosti in tehnike. To velja tudi za mlade. Nastala je industrijsko-tehnična kultura. Svet je demitologiziran. Trezna in hladna resničnost tehničnega sveta in matematične logike je nasprotnica vsega, kar je mistično in mitično. Ljudje mislijo in presojujejo kvantitativno, kvaliteta stopa v ozadje. Funkcionalnost je odločilnejša kakor vzornost, zato si človek vedno manj zastavlja metafizična vprašanja. Mladina zato beži pred »praznino« tehničnega sveta, na različne načine protestira in se zateka tudi k sredstvom, ki ji ustvarjajo samo utvaro drugačnega sveta. Zopet se tudi navdušuje za različne oblike religioznosti, čeprav so še tako oddaljene od tradicionalnih oblik religije in cerkvenosti.

Videti je, da se mladi, ko govorijo o svojih idealih in vrednotah, nagibajo h konkretnemu, k lastnim potrebam in željam; te jim postajajo tisti ideali in vrednote, ki jih imajo za smisel svojega bivanja (Grmič: 227, 228, 229).⁷

Tradicionalno obravnavana svoboda je trpela zaradi pomanjkanja izkustvenih (empiričnih) psiholoških podatkov in tako se je razvila težnja po obravnavanju problemov s splošnimi in abstraktnimi izrazi. Prva zmeta temelji na navadi, da govorimo o svobodi izbire pri človeku, namesto da bi govorili o svobodi izbire pri določenem posamezniku. Svoboda izbire ni neka formalna abstraktna sposobnost, ki

---

⁶Bergant, M. (1982): Teme iz pedagoške sociologije, CZ, Ljubljana (str.:15-25)

⁷Grmič, V.: »Mladi so pač konkretni in iskreni v svojih izjavah, zato so v ospredju kot ideali in vrednote njihove »želje in potrebe«, ki jih imajo trenutno pred očmi«, skrbi v zvezi s šolanjem, zaposlitvijo, družino, prijatelji in podobno«. Grmič povezuje postmoderne misli s krščanstvom in krščanskim etosom, kot dopuščanje in odpuščanje. Pravi, da pri tem ne gre za nasprotja s

jo posameznik »ima« ali »nima«, svoboda izbire je v resnici funkcija človekove značajске (karakterne) zgradbe. Človek je za svoja dejanja odgovoren vse do tistega trenutka, ko se lahko še svobodno odloča o svojih dejanjih.⁸

Vsak človek ima dve možnosti, da najde svojo osebno srečo. Prva je, da skuša živeti v varstvu družbe in se ji prilagajati. Cena, ki jo plača za to, je visoka stopnja odvisnosti od drugih. Druga možnost pa je, da živi tako, kot bi rad živel, in prevzame za to polno odgovornost.

Znanstveniki pravijo, da je potrebe (človeka) mogoče razdeliti na pet ravni. Potrebe so razdeljene tako, da se po zadovoljitvi potrebe ene ravni takoj pojavijo potrebe druge ravni. Znak sindroma »nimam časa« je v tem, da si človek kar naprej dopoveduje, da nima časa. Predvsem nima časa za resnično pomembne reči. Iz strahu pred tem, da jih ne bo obvladal, zapravlja čas z nesmiselnimi postranskimi opravki, to pa mu služi kot izgovor« (Kirschen: 87).

S prehajanjem v postindustrijsko družbo se tradicionalna industrijska proizvodnja umika sofisticirani računalniško vodeni proizvodnji dobrin. Te spremembe pa sprožajo procese globalizacije in mednarodno delitev proizvodnje.

Nastaja vse gostejša mreža menjalnih odnosov, ki povezujejo vsako posamezno področje svetovnega gospodarstva v en globalen sistem. Če je bila postmoderna doba zasnova v 80-tih, je globalizacija zamisel v 90-tih letih. To je tudi ključna zamisel prehoda človeške družbe v tretje tisočletje.

Zaradi vse večjih konfliktov zaradi spreminjanja vrednot v naši družbi se civilizacijska raven znižuje. Marko Kirn to poimenuje »senčna stran civilizacije« ali t. im. (Kirn: 454) »trk civilizacije«, ki spreminja proces ekonomske globalizacije, ki lahko medkulturne razlike pripelje do resnega medcivilizacijskega konflikta.⁹ Prepričan je, da »trg oziroma tržna ekonomija sama nikoli ne bo sposobna uravnavati

---

krščanstvom, gre za to, da lahko postmoderna misel sodeluje s krščanstvom, kar moderna ničejevska ni mogla, ker je zavračala krščanstvo kot tudi vse ostale religije, ker je bila religija proglašena za opij ljudstva.

⁸Fromm, E. (1987): Človekovo srce (str.:112, 115, 119, 138)

⁹Kirn, M. (1997): TiP, letnik 34, št. 3/97, (str. 454 - 465)

socialnih napetosti ter reševati širših družbenih problemov in potreb. Ob ločevanju kapitalističnih elit od nacionalno-državnih struktur postaja problem političnega nadzora globalnega trga in posledično vzdrževanja določene varnosti in pravičnosti vse bolj resen in težak problem. Učinkovitost in svoboda nista edini vrednoti politične ekonomije«.

Ob vse večji moči transnacionalnega kapitala so v razvitih državah majhne možnosti za reforme, ki bi zaustavile naraščajočo brezposelnost, vse večje razslojevanje in vse bolj agresivno demontažo socialne države. Ob tem se sreča z drugo stranjo ekonomske globalizacije,¹⁰ kajti odprtost trgov in internacionalizacija gospodarstva pomenita za večino zahodnih družb velik pritisk. Čeprav je posledično prišlo do povečane ekonomske učinkovitosti, katere sadov naj bi bili deležni vsi potrošniki, pa so bili učinki na proizvajalce mnogo manj enoznačni. Nekaterim proizvajalcem so se ob večjem trgu skorajda čez noč odprle neslutene možnosti uspeha, spet drugi so se ob soočanju s svetovno konkurenco od vsega lahko samo še poslovali. Znotraj posamičnih skupnosti ali celo v celotni družbi se ob neprestanem prilagajanju mednarodne ekonomije lahko začnejo porajati občutki tako gospodarske kot tudi kulturne ogroženosti. Iz teh občutkov nevarnosti pa se kaj hitro rade porodijo različne oblike avtoritativnega pluralizma.

Ker pa kapital postaja vedno bolj internacionaliziran, obstaja tudi grožnja »da bo znotraj družb prišlo do porasta razrednih napetosti«. Ob vseh teh problemih ekonomske globalizacije, se zdi še posebej šokanten premislek Berry Buzan-a, da če pod pritiskom gospodarske internacionalizacije državne strukture postajajo vse šibkejše, deloma zaradi ločevanja kapitalističnih elit od posameznih nacionalnih držav, potem v bistvu nimamo nobenega pravega sredstva za obvladovanje porajajoče se napetosti (Buzan, 1994:98).

Spremembe v smeri globalne ekonomske integracije gotovo pomenijo vzpon novih in zaton starih ekonomskih političnih struktur. Neizpodbitno je: tržna gospodarstva in ekonomski akterji znotraj njih so postali transnacionalni in tako bolj ali manj zunaj kontrole posameznih držav. Gospodarski prostor, ki ga je poprej nadzorovala država,

---

¹⁰Globalizacija je proces večanja gospodarske, finančne, politične, kulturne, informacijske povezanosti in medsebojne odvisnosti držav, regij, celin, (2002): Veliki slovar tujk, CZ

se krči. Nasproti temu se izboljšujejo pogajalske pozicije transnacionalnega kapitala. Le-ta lahko grozi zdaj tej, zdaj oni politični oblasti z begom kapitala in tako izsiljuje drastične davčne popuste, milijardne subvencije ali celo brezplačno infrastrukturo.

Ob tem globalna produkcija s strategijo minimiziranja stroškov izigrava eno državo proti drugi in tako izsiljuje ne le davčne olajšave, pač pa se poskuša izogibati tudi ekološkim regulacijam in državnemu nadzoru nad trgom dela (Cox, 1994:48).

Če pa države niso sposobnega avtonomnega odločanja o davčnih politikah in razporejanju dohodka, potem nam ni težko zaključiti, da so vse ekonomske politike posameznih nacionalnih držav, ki bi si prizadevale ohraniti državno blaginje, že v naprej obsojene na neuspeh. Trg oziroma tržna ekonomija sama nikoli ne bo sposobna uravnavati socialnih napetosti ter reševati širših družbenih problemov.¹¹

---

¹¹Huntington, P. Samuel. (1997): The Clash Of Civilization And The Remaking of World order: (www.bookwire.com/BookInfo.Title)

1.1. Modernizacija in mladi

»Slovenska družba je v zadnjih desetletjih doživela izredno pospešeno modernizacijo v smislu industrijske paradigme. Hitra degradacija, urbanizacija, izgradnja gostega prometnega in komunalnega omrežja so omogočili hitro alokacijo kapitalov, sredstev, delovne sile, in tudi znanja«. ¹²

Modernizacija v Sloveniji, okrepljena z dodatnimi sunki tranzicijskih sprememb, vpliva na mlade ljudi skozi temeljne institucije, ki so jim »podvrženi« v vsakdanjem življenju, skozi družinsko oziroma zasebno okolje, šola in prosti čas. ¹³

Ena od pomembnih značilnosti modernih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne med seboj ostro ločene življenjske faze, oddelitev otroštva in mladosti od odraslosti in izjemno zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov. Pojma mladost in mladina predstavljata kompleksni družbeni pojmovni, ideološki in simbolni konstrukciji, s katerima skuša družba opredeliti proces prisvajanja in sprejemanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah, pa tudi člani teh generacij skušajo s temi pojmi razumeti sami sebe in svoj življenjski proces. Mladost kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo je torej »odkrila« šele industrijska družba. ¹⁴

Razvoj slovenske družbe je že dosegel tisto stanje, ko se lomijo paradigme tradicionalne industrijske družbe in moderne. Beck (1986) ugotavlja, »da obstojata dve stopnji moderne«. Spopad obeh oblik moderne poteka tudi v slovenski družbi, v ta spopad pa so vključeni tudi mladi. Faza mladosti je danes močno zaznamovana z institucijo šole kot osrednjim orodjem socializacije. Podaljševanje šolanja pomeni z ene strani odlog materialne neodvisnosti; po drugi strani pa vidijo nekateri avtorji epohalno povečanje možnosti individualizacije za mlade, več prostora za odkrivanje

---

¹²Ule, M. (1988): Mladi v Sloveniji v precepu »modernizacije« slovenske družbe, TiP, letnik 25, št. 8, Ljubljana (str. 806))

¹³Rener, T. (2000): Socialna ranljivost mladih (str. 93)

¹⁴Ule, M.(1996): Sociološki oris mladosti/mladine

samega sebe, in razvoja življenjskega stila v prostem času (Beck: 1983, prim. tudi Mlinar: 1994).

Rezultati raziskav teženj slovenske mladine v zadnjih desetih ali dvajsetih letih kažejo konstantno željo podaljševati mladost.¹⁵ Mladost torej za dijake in študente ni zgolj prehodni življenjski slog, temveč nov, po možnosti trajen življenjski slog.

Glavni premik je v tem, da večina mladih anticipira podaljšano mladost kot smisel sam po sebi. V osemdesetih je bila težnja k »podaljševanju mladosti« še nekoliko manj izrazita kot desetletje kasneje. Posebno malo je bilo tedaj mladih, ki bi želeli čimprej odrasti.

Mladina je torej v procesu modernizacije presešla in do neke mere ukinila samo sebe (Ule, 1996:57). Uletova ob t.im samoukinjanju mladosti in mladine vidi problem v procesu individualizacije. V procesu individualizacije pa je paradoks, saj na eni strani objublja avtonomnost, samopotrditve posameznika/ice in ob enem to »zapoveduje«. Tu gre za spoznanje, da družbeni pritisk k večji individualnosti življenjskih načinov pripelje do svojega nasprotja, do večje odvisnosti, ki se skriva za navidezno avtonomnostjo in individualnostjo. Značilno za mlade v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je, da so se preusmerili iz ukvarjanja z družbo v ukvarjanje samih s seboj (ibid., str. 57).

Poenostavljeno rečeno, je bila generacija šestdesetih v Sloveniji tista, ki je »povzročala probleme« družbi (oblikovanje prvih mladinskih subkultur), generacija sedemdesetih in osemdesetih je »zastavljala probleme družbi« (družbena gibanja), generacija devetdesetih pa ima probleme sama s seboj in družbenih dogajanj ne postavlja več v ospredje.

Problemov, ki jih mladi zaznajo, ne prelagajo na družbo. Težave zaznavajo kot svoje, individualne probleme. Vzrokov zanje ne iščejo v družbenih razmerah. Značilno je, da se mladi danes dokaj medlo in pasivno odzivajo na velike spremembe v družbi in v procesu umeščanja v družbo. Za njih velja, da jim tradicionalni koncept vrednot in

---

¹⁵Ule, M. (1993, str. 68) uporablja pojem »mladocentrična orientacija mladih.

norm ne ustreza, zato se mnogim zdijo mladi brez vrednot. Vrednote mladih so sestavina mladinskih scen in njihove vsakdanjosti.

To so življenjski vzorci in ne ideali. Oblikovanje vrednotnega sveta je za mlade danes del vsakdanjega iskanja ravnotežja med osebnimi željami, pričakovanji in možnostmi ter zahtevami družbe. V ospredju so vrednote: resnično prijateljstvo, mir in varno življenje. Zaznavni pa so tudi že učinki porabniško usmerjene socializacije v današnji družbi.

V teku seksualne liberalizacije konec šestdesetih let prejšnjega stoletja je bila spolnost še določena s poroko ali zaroko kot formalno zvezo. Pri sodobni mladini opazamo hitrejše psihosocialno in kulturno osamosvajanje. Zlasti je zaznavno zgodnje osamosvajanje mladih na ravni navezovanja intimnih odnosov. Spolnost je danes videti osvobodjena moralne prisile. Mladi si jo vzamejo kot pravico že v dijaškem obdobju.

Socialna kultura postaja bolj sproščena – opuščanje strogih družbenih pravil - mladi obdržijo poteze otroštva še v mlajši odrasli dobi, hkrati pa morajo že v zgodnji mladosti ravnati odgovorno. Predpostavke, da mladi niso dovolj povezani z zunanjim svetom, in da ne vedo dovolj o življenju, so del prve modernizacije. V času druge modernizacije zaznamo nagnjenje mladih, da bi vse izkusili na lastni koži oz. razvoj novih prioritet kot: »samoodgovornost, individualna politika, ki na novo razdeli odgovornost in moč« (Ule, 2004:358).

Beck zavrne konservativno stališče »o krizi vrednot« in razvije tezo da »trpimo od novih oblik svobode« (Beck, 1997:12). Prehodi stopenj modernizacije zahtevajo od mladih spremembe v življenjskih in vrednotnih orientacijah.

Pri proučevanem fenomenu je ključnega pomena produkcija novih znanj in kot posledica stopnje odprtosti do individualizacije in razbremenitve dominacijskih pritiskov. Ali mladi sprejemajo vzorce družinskih, pa tudi družbenih razmerij še obstoječe dominacije nad ženskami? Mladi se postopno osvobajajo tradicionalnih vzorcev hierarhije med spoloma, ki pa niso povsem izginili.

1.2. Kulturna modernizacija in mladi

Kulturna modernizacija je odziv mladine na prehod v postindustrijsko družbo, kjer postaneta glavno gonilo razvoja sposobnost osvajanja in uporabe znanja, ki je temelj ustvarjalnosti. Postindustrijsko družbo lahko označimo kot družbo znanja. Gonilo razvoja ni več samo količinska produktivnost v okviru industrijske proizvodnje. V postindustrijski družbi imajo pomembno vlogo vzgojno izobraževalne institucije ter vse ostale institucije, ki podpirajo razvoj znanja in kulture (Ule:1996, 41-51). Tipični konflikti industrijske družbe, nasprotja med delom in kapitalom, izginjajo hkrati z družbenoekonomskim razvojem. Osrednji konflikt se v postindustrijski družbi prenese na področje izobraževanja, komunikacije in kulture.

Procesu kulturne modernizacije in sploh procesu celotne družbe, se ni mogel izogniti noben družbeni sistem. Tudi družbe, ki so sprva kazale velik odpor do »zahodnih vrednot«, so morale vedno bolj popuščati pred družbenimi in kulturnimi inovacijami in spremembami v življenjskih stilih ter vrednotah mladih in jih vključevati v svoj »normalni« vrednotni sestav.¹⁶ Proces kulturne modernizacije je za razliko od ostalih držav realsocializma Slovenijo dosegel veliko prej, predvsem zaradi kvalitete v gospodarskem razvoju in hitrejšemu vključevanju v EU.

Če je kultura skupek dosežkov, ki nas razlikuje od živali, potem moramo poizkusiti razjasniti njen dvojni vidik; po eni strani obvladovanje narave, po drugi pa ureditev medčloveških razmerij. Eno je vstavljanje v drugo, eno ne gre brez drugega, a če se nam sprva narava zdi tisto trdno jedro, ki se upira obvladovanju, se nam nazadnje prav trdno jedro premesti v same medčloveške odnose. Paradoks bi lahko na kratko opisali tako, da obvladovanje narave samo sproti proizvajajo nekaj še bolj neobvladljivega, kot je narava.¹⁷

---

¹⁶ Rener, T. (1996): Vrednote in življenjski stili študentske mladine – Premiki v vrednotnih sistemih mladih

¹⁷ Freud, S. (2001): Nelagodje v kulturi, Gyros, Ljubljana (str. 56 - 111)

1.2.1. Značilnosti kulturne modernizacije

Spreminjanje življenjskih in vrednotnih orientacij mladih od šestdesetih let dalje zaznamuje tok, ki ga sociološka teorija označuje s pojmom »kulturna modernizacija«.¹⁸ Kulturna modernizacija mladine sledi v prvi fazi modernizacija, ko mladina doseže vrh v oblikovanju homogene generacijske skupnosti. Lahko jo imenujemo tudi kar generacijska modernizacija, ki se je začela z industrijsko modernizacijo in je dosegla vrhunec v poznih petdesetih in zgodnjih šestdesetih letih (Ule, ibid.).

Značilnosti prve modernizacije, ki je potekala vzporedno z industrijsko modernizacijo so:

- oblikovanje radikalnih mladostniških skupin z značilnim vrednotnim sistemom in življenjskim slogom, ki je bil drugačen od sloga staršev;
- upori mladih proti družbi odraslih – gibanja polnočnih, huliganov in drugih – Kennedijev efekt (Ziehe, 1996:5).

Posledice prve modernizacije, v katere je vpletena predvsem mladina, so postale samoumevne in splošno znane:

- vsakodnevno znanje se spreminja zaradi množične kulture. Mladi si zgodaj postavijo cilje v skladu z lastnimi kriteriji pomembnosti in lastnimi čustvenimi zaznavami;
- socialne kulture postajajo bolj sproščene, kar se kaže v opuščanju strogih družbenih pravil. Mladi obdržijo poteze otroštva še v mlajši odrasli dobi, hkrati pa morajo že v zgodnji mladosti ravnati odgovorno;
- spreminja se odnos do samega sebe in do okolice. Vsak sme izraziti svoja čustva, potrebo po identiteti. S tem se večajo potrebe po zaščiti, ker mladi postajajo vse bolj čustveno ranljivi;
- procesi spreminjanja gornjih alinej zahtevajo stalno širjenje obzorja in nabiranje izkušenj;

---

¹⁸Ule, M. (1996): Predah za študentsko mladino - Kulturna modernizacija študentske mladine (str. 44 - 57).

- moderna družba je že tako ustaljena, da se nam zdi samoumevna, kar imenujemo vsakodnevna kultura. Ta je izpodrinila visoko kulturo, ki sicer še obstaja, a ne narekuje več tempa celotni družbi – postala je subkultura. Posledica tega je močno omajana verodostojnost in vrednost starih vrednot;
- fluidnost in dinamičnost se odražata v težnji mladih po ohranjanju njihove nedokončane osebnostne in identitetne strukture, s tem pa posredno po večji osebnostni in družbeni odprtosti. Gre za razvoj t.i. »prometejske« osebnostne
- strukture. Tako fleksibilna osebnost predstavlja glavno osebnostno kvaliteto v odraslosti. Osebnostni razvoj, ki v primerjavi s postadolescenco oz. adolescenco poteka počasneje, tako ne zastane. Postadolescenca v sociološkem smislu tako pridobi v konceptu odraslosti nove vsebine;
- personalizem poudarja predvsem direktnost, odprte medosebne odnose in medosebno zaupanje med mladimi. Personalizem nasprotuje strahu in nasilnosti v medsebojnih odnosih. Za mlade je značilno, da druge ocenjujejo predvsem na podlagi medsebojnih odnosov in razmerij, ki pri tem nastopajo;
- inkluzivnost in univerzalizem predstavljata odprtost do drugih, drugačnih oziroma celo nasprotnikov. Za njima se skriva težnja po integraciji različnih v neko skupnost. Poudarjene so sposobnosti za delo z drugačnimi po religiji, narodnosti, socialnemu stanu in podobno. Zatekanje mladih v nacionalizem in hermetizem je v nasprotju z načeli inkluzivnosti ter univerzalizma;
- odsotnost tradicionalnih razmerij je dolgoročno postala samoumevna, a istočasno sporna. V drugi modernizaciji ni več obravnavana niti kot nekaj dobrega niti kot osvoboditev od vezi preteklosti.

Druga faza modernizacije mladine zajema obsežen kompleksen proces preusmerjanja vrednotnih in življenjskih usmeritev, te pa progresivno zajemajo vse segmente družbe in vse večji del populacije, začevši z najbolj izobraženimi in informiranimi deli mladine.

Glavne poteze procesa kulturne modernizacije zaznamuje (Ule, ibid.):

- zaposlitev in plačano delo iz centralnih družbenih vrednot izpodrinejo prosti čas, zabavo in potrošnjo;
- sprememba spolnih vlog, kar se odraža v izenačitvi neregistrirane in registrirane, na zakonski zvezi temelječe družinske skupnosti;

- sledenje novim stilom množične kulture, ki jo razširjajo in hkrati uveljavljajo množični mediji (radio, televizija, tisk ...);
- pravica posameznika, da sam izbira življenjske odločitve, usmeritve in poti;
- izkušnje, ideali, vrednote pridobivajo na pomenu;
- duhovne dobrine prevzemajo mesto materialnim dobrinam, kar se odraža v svobodnem odkrivanju duhovnosti brez religioznih omejitev. Gonja za materialnimi dobrinami dobi izrazito negativen prizvok. Postane negativna značajska poteza.

Posamezne težnje kulturne modernizacije se v družbi uveljavljajo postopno. Tako so se najprej uveljavile težnje po zabavi, prostem času in potrošnji, sledijo jim težnje po duhovnih dobrinah, ki postajajo pomembnejše šele v zadnjem času, ko lahko zasledimo izreden razcvet posameznih duhovnih ločin in organizacij. To se odraža tudi v prodoru vzhodne kulture v Evropo.

1.2.2. Od generacijske h kulturni modernizaciji mladih

Dvajseto stoletje je poleg vsega drugega, kar je prineslo človeštvu, tudi stoletje, v katerem se je mladina konstituirala in odigrala pomembno vlogo v družbenem razvoju. V nobenem drugem času ni imela mlada generacija tako zanimive vloge, ni ustvarila toliko splošno pomembnih kulturnih in civilizacijskih sprememb in v nobenem ni pridobila toliko samozavesti in kazala tolikšne pripravljenosti in volje do družbenih sprememb kot ravno v dvajsetem stoletju. V tem času se je zdelo, da proces nove modernizacije ukinja družbene pogoje in potrebo po poenotenju mladih, saj s povečano individualizacijo, s podaljšanjem šolanja z vse zgodnejšim socialnokulturnim dozorevanjem, predvsem pa zaradi nefunkcionalnosti množične ideološke interpretacije v razvitih družbah, odpada potreba po socialni infantilizaciji celih generacij.¹⁹

---

¹⁹Ule, M. (2000): Socialna ranljivost mladih (str. 17 - 89)

Celoten proces spreminjanja mladosti se v sedemdesetih in osemdesetih letih prevesi v intenzivni tok kulturne modernizacije. Kulturna modernizacija mladine nadaljuje procese t.im. prve modernizacije, do katere je prišlo na prehodu iz industrijske v postindustrijsko družbo. Te spremembe so zajemale velik del mlade populacije, zato jo lahko imenujemo tudi generacijska modernizacija. Posledice le-te se kažejo v oblikovanju relativno samostojne in homogene mladinske skupnosti.

Ukinjanje klasične mladosti in statusa mladostnika deluje tudi na sociokulturno sceno mladih. Pred tem so bili subkulturni »odklonski« kulturni in življenjski vzorci mladih odrinjeni in ti, novi življenjski vzorci postajajo vse bolj »normalni« in del vsakdanjega življenja (Ule, 2000:18).

Življenje celotne družbe se v procesu kulturne modernizacije korenito spreminja. Izziv družbe ni več povečanje produktivnosti v smislu čim večje proizvodnje. Težišče se je preneslo na razvoj znanja, kulture in informacij. V povezavi s tem se je spremenil tudi osnovni življenjski ritem: učenje – delo – zabava, potrošnja – produkcija, delo – prosti čas. Te komponente se v tem procesu povezujejo v drugačne, bolj individualne vzorce. Tovrstne spremembe v mladinski družbi se skladajo s spremembami v globalni družbi.

Raziskava o Spoznavnih zemljevidih v Sloveniji (Ule, 2003) potrjuje tezo o kulturni modernizaciji mladih v Sloveniji.

Kot glavne značilnosti kulturne modernizacije mladih so:

- odmik od sveta plačanega dela in zaposlitve kot osrednje vrednotne usmeritve k lastnemu svetu, zasebnosti, samorealizaciji.
- sprememba spolnih vlog, pluralizacija zaželenih družinskih oblik, individualizacija življenjskih usmeritev in življenjskih poti, poudarjanje »postmaterialnih« vrednot, predvsem kakovosti življenja in medosebnih odnosov, odkrivanje duhovnosti izven ortodoksnih religij, estetizacija življenja, visoko vrednotenje osebnih izkušenj (Ule, 2004:355).

Renerjeva pri kritični obravnavi in ocenah kulturne modernizacije mladine navaja, da so velikokrat v ospredju negativne ocene: od »izgube vrednot«, »razpada

vrednotnega sistema«, »vrednotne anomalije« do »novega narcizma« mladih. Še posebej zaskrbljeni pa so kritiki zaradi menda nepovratne izgube odnosa do dela kot osrednje življenjske vrednote (Rener, 1996:87).²⁰ Teh vrednotnih orientacij ne gre podcenjevati, saj so mladi vedno napovedovalci bodočih družbenih sprememb.

Za Slovenijo to pomeni nadaljnjo demokratizacijo razvoja odprte in pravične družbe.

1.2.3. Značilnosti druge modernizacije

Za prvo modernizacijo je bilo značilno, da se je neustavljivo manjšal vpliv tradicije in vsega starega, prišlo je do racionalizacije in izboljšane učinkovitosti na vseh družbenih področjih. Z drugo modernizacijo se vsi ti fenomeni niso preprosto končali, saj je prva modernizacija obdržala vso svojo veljavo in se še dodatno razkrila. Zaradi tega razkritja dandanašnji načini modernizacije le še redko presenetijo oziroma očarajo ljudi – od tu naprej lahko govorimo o drugi modernizaciji.

Značilnosti druge modernizacije so (Beck,1997, Ule,1998, Ule,2004, Ziehe,1996):

- povečana specializacija dela, večja raznovrstnost izobraževalnih poti in razmah informacijske tehnologije povzročajo in omogočajo podiranje stanovskih, spolnih in generacijskih ovir. Spreminjajo se problemi celotnih generacij.

Teoretične razprave diskusije o analizi socialne strukture in neenakosti so v preteklih desetletjih v veliki meri zaznamovale vprašanja o »odstrukturiranju razredne družbe«, o individualizaciji poteka življenja in pluralizacije življenjskih stilov. Pogosto je bilo s tem podrejeno, da je bil odvzet pravi pomen socialne neenakosti v vsakodnevnem življenju ljudi in njihove usode.

---

²⁰Rener, T.(1996): Premiki v vrednotnih sistemih mladih (str.: 85-108)

Popularizacija visoke kulture preko medijev, pluralizacija življenjskih stilov in predvsem priznanje popularne kulture v akademskih in izobraženih skupinah predstavlja pomen visoke kulture kot vprašanje kulturnega kapitala.²¹

Avtorja »Reprodukcije kulturnega kapitala« Rössel in Beckert kritično ocenita Schulzeve teze o pluralizaciji življenjskega stila in strneta, da Schulze

- v študiji ne daje nikakršnega eksplicitnega navodila za integracijsko produkcijo kapitala,
- da je shema napetosti namenjena le mladi populaciji, starejši generaciji pa pripisuje trivialno shemo in da njegove
- sheme ne dajo pravih strokovnih navodil za t.im. dnevno estetiko in za izobrazbeno uspešnost, ker izobrazbo obravnava kot kulturno determinanto.

Osnovni razvojni trendi spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji kažejo na intenzivnost pluralizacije družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov, upadanje rodnosti v večini držav pod raven enostavnega obnavljanja prebivalstva, formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen.

Tudi število razvez narašča, zvišuje se število enostarševskih družin, med katerimi močno prevladujejo materinske enodružinske družine. Zvišuje pa se tudi število reorganiziranih²² (dopolnjenih) družin in ne nazadnje, podaljšuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino.²³

1.2.4. Vpliv modernizacije na šolo in razmerje »šola - mladi« v drugi modernizaciji

Individualizacija življenjskega poteka sooča mlade tudi z večjimi tveganji. Mladi se že zgodaj pripravljajo, da s strategijami »vijuganja« med različnimi življenjskimi izbirami vnaprej omilijo svoje probleme, ki so ob enem tudi problemi njihovih staršev. Namesto nadzornih sistemov družine in šole se uveljavljajo nove oblike

---

²¹Rössel, J., Beckert, C. (2002): Zeitschrift für Soziologie, (str.: 497-513)

²²Reorganizirana – dopolnjena družina je pojem za tisto družino, kjer je vsaj en starš pridobljen oziroma, kjer je en (ali oba) starš(a) ponovno vzpostavljata družinsko skupnost.

²³Reiner, T. in Švab, A. (1996): Družinski status, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana

socialnega nadzora mladih, zlasti preko potrošnje, institucij prostega časa in kulturne industrije (Ule, ibid. 22).

Šola je kot del vsakdanjega življenja predmet številnih javnih in zasebnih govorov, zaradi svoje vloge v produkciji celotne kulture pa vselej predmet nasprotujočih si teorizacij in ideoloških bojev, tudi političnih (Mencin-Čeplak, 2000:121).

V času prve modernizacije je prišlo do racionalnega gledanja na kulturo in do kvantitativnega razvoja šolskega sistema. V času druge modernizacije pa se v šolskem sistemu pojavljajo tudi kvalitativne spremembe. Učitelji ustvarjajo bolj osebne vezi z dijaki. Spodbujajo jih k zastavljanju vprašanj, aktualizirajo učno snov in način podajanja snovi, motivirajo jih za učenje in razmišljanje ter samostojno delo.

Odnosi med dijaki in učitelji ne temeljijo več na ustaljenih vzorcih šolskega sistema, ampak na vzpostavljanju bolj osebnega odnosa med učitelji in dijaki.

Za drugo modernizacijo je značilna sprememba odnosa do visoke kulture, dan je poudarek vsakdanji kulturi. Te spremembe otežujejo učiteljem njihovo delo in jih silijo k intenzivnemu prilagajanju metod dela, vsebine snovi ter njihovega odnosa do dijakov.

Tem težavam v šolah se pridružijo še realni socialni problemi povezani z drogami, orožjem, tatvinami, nasiljem, ki se jim šole kot sestavni del okolja ne morejo izogniti.

Če so v prvi modernizaciji menili, da mladi niso dovolj povezani z zunanjim svetom in da premalo vedo o življenju, je za drugo modernizacijo značilna težnja mladih, da bi vse preizkusili na lastni koži (ibid., Mencin-Čeplak, 2000:129).

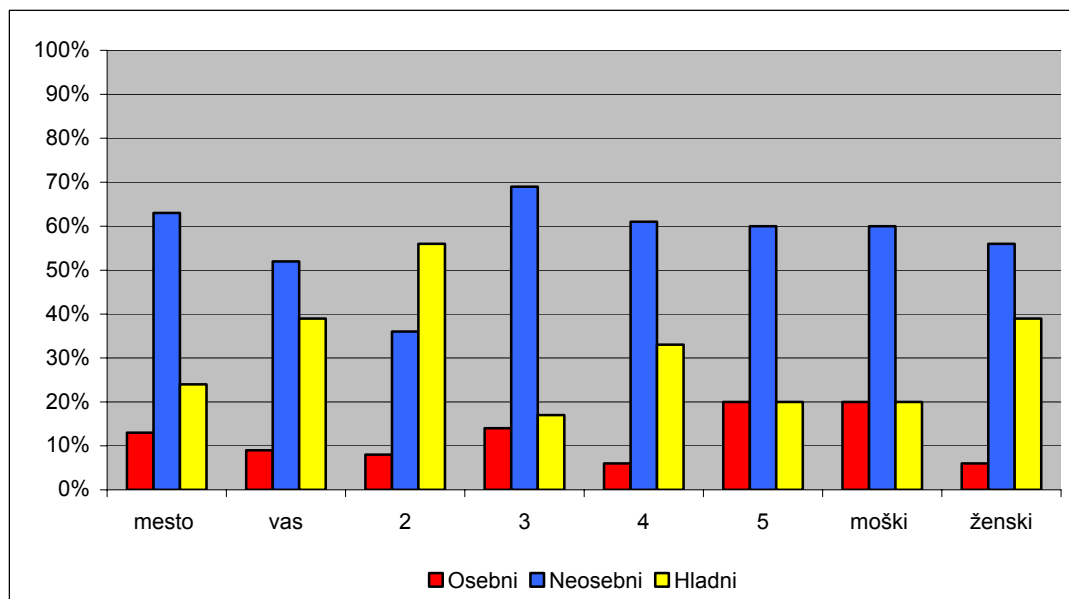
1.2.5. Razmerje »šola – mladi« v drugi modernizaciji

Druga modernizacija pogloblja razlike med interesi šole in mladih. Šola je v javnem medijskem sektorju vedno bolj nadzorovana. Posreduje znanje in vrednote po zelo dovršenih moralnih in vzgojnih vzorcih. Na drugi strani pa se mladi vedno bolj ukvarjajo sami s sabo, iščejo vzore v svojih vrstnikih in vsakodnevnih kulturi okolja, v katerem živijo. Zato šolske zahteve doživljajo kot njim tuje, nezanimive, neživljenjske. Preproste in zastarele strategije, da bi šolo in mladino zbližali v obdobju druge modernizacije, ne delujejo več. Za premeščanje te razdalje je potreben vedno večji napor.

Spremembe otroštva in mladosti je zaznati v devetdesetih letih, saj je že čutili naraščajoči pritisk na mlade za pridobitev čim višje izobrazbe, visoke kulturne ravni in nanjo vezanih priznanj (spričevala, nazivi), s katerimi bi si omogočili družbeno uveljavitev, kariero, privilegije in podobno (Ule 2000:19, *ibid.*).

Pri odnosu »šola – mladi« je treba izhajati iz razlik in ne identičnosti. Šola mora postavljati mladim zahteve, hkrati pa jim mora dajati občutek, da je biti dijak le del njihovega življenjskega izobraževanja. Šola ne more ponuditi vseh dohodov do znanja in izkušenj. Eden od kazalcev, da razmerje »šola – mladi v drugi modernizaciji« še ni povsem uveljavljeno, kaže raziskava na Gimnaziji Jesenice, graf št.1 (Klinar, 2000) odnosi med učitelji in dijaki. Drugo modernizacijo na tej ravni zaznamujejo osebni in simpatični odnosi, temeljno razmerje ne bazira več na kulturni samoumevnosti, ampak na stremljenju k inter-subjektivnemu priznanju razmerja.

«Graf št. 1: Kakšni so po tvojem mnenju odnosi med dijaki in učitelji?»

Legenda: učni uspeh: 2 – zadostno, 3. dobro, 4. prav dobro, 5. odlično (ob zaključku šolskega leta 1999/2000).

Le 11% vseh anketiranih meni, da so odnosi med dijaki in učitelji osebni. 57% jih je mnenja, da so neosebni, 32% jih trdi, da so hladni.

Fantje ocenjujejo odnose z učitelji kot bolj osebne kakor dekleta, medtem ko dekleta takoj za ne-osebnostjo odnosov poudarjajo hladnost.

Približno enako razmerje velja med mestom in vasjo. Respondenti iz ruralnega okolja takoj za ne-osebnostjo bolj poudarjajo hladnost odnosov.

V primerjavi z ostalimi odnose z učitelji najboljše ocenjujejo odlični, najslabše pa prav dobri. Samo 6% prav dobrih ocenjuje odnose med dijaki in učitelji kot osebne, 61% kot neosebne ter 33% kot hladne.

Seveda bodo razhajanja med pričakovanji mladih in šole vedno ostala, kljub temu pa si mora šola prizadevati za naklonjenost dijakov do šolskih programov zaradi:

- stopnje znanja: če je prepad med šolskimi vedenji na eni strani in znanji ter interesi mladih na drugi zelo velik, potem je glavni problem lahko neaktualnost ponujenega znanja ali pa neustrezen odnos dijakov do ponudbe.

- stopnje družbenih razlik: če je prepad med ustaljenimi pravili šole na eni strani in navadami sporočanja mladih na drugi strani zelo velik, potem nastane pomembno vprašanje o atmosferi v šoli, o načinu obnašanja in načinu simbolnega priznanja. Spreminjati bi torej morali ozračje v šoli.
- stopnje odnosa do samega sebe: če šola od dijakov zahteva določen čas in zanimanje za življenje in svet in so dijaki navajeni na svojo lastno vsakodnevno kulturo, postane pomembno vprašanje izkušenj vsakega posameznika. Šola mora obdržati funkcijo spodbujanja, zraven pa ponujati tudi kaj novega, po čemer bi se razlikovala od vsakdanjosti. V tem smislu bi odpirala nova obzorja, drugačna od vsakodnevnih.

Thomas Ziehe (1996) vidi možnosti zbliževanja mladih in šole predvsem v vlogi šole kot posredovalca, ki spoštuje razlike med šolo kot institucijo in vpletenimi posamezniki.

»Zaključimo to poglavje z idejami Jürgensa Habermasa, ki ni samo sociolog moderne, ampak tudi obrambni vodja modernizacije in racionalizacije. Habermas vidi modernizacijo kot nezaključen projekt, vključujoč, da je treba veliko več narediti v modernem svetu, preden lahko pomislimo o možnosti postmodernega sveta.«²⁴

---

²⁴Ritzer, G., (1996): Modern sociological theory, University of Maryland

1.3. Hierarhija med spoloma in modernizacija

Pomembna sestavina odnosa do mladosti in odraslosti je tudi hierarhija med spoloma. Mladi se odzivajo na izziv individualizacije (Mlinar,1993), kar pomeni porast emancipacijskih možnosti in na drugi strani ujetost v konfliktno situacijo. Prvo pomeni večjo avtonomnost, odpoved stereotipom odraslih, sposobnost prenašanja razlik itd., medtem ko druga stran pomeni pomanjkanje samozaupanja, nihanje med begom pred realnostjo in agresivnim nastopom.

Predmoderne in moderne družbe so okrepile zahteve do žensk glede uspešnosti, sposobnosti, zadolžitve, obveznosti ipd.. Današnji čas je za ženske tudi obdobje dokazovanja z intelektualnimi dosežki, delom.²⁵

O neenakostih – hierarhiji med spoloma – med ljudmi, ali obstaja kakšna bistvena zveza? Če se vprašamo, ali so tisti, ki ukazujejo, nujno več vredni od tistih, ki ubogajo, ali se moč telesa in duha, modrost ali vrlina vedno nahajajo v istih posameznikih sorazmerno z močjo ali bogastvom; morda dobro vprašanje za razpravo med sužnji, ko jih slišijo gospodarji, ne pristoji pa razumnim in svobodnim ljudem, ki iščejo resnico.²⁶

Sociološki prispevek k družbeni rekonstrukciji hierarhije med spoloma je odvisen od tega, kakšno je temeljno razumevanje spola v teoretičnih razlagah; reprodukcija spolne neenakosti ima sistemski značaj in poteka v vseh sferah družbene strukture. (Jogan, 1990:53).

---

²⁵Šadl, Z. (2000/2001): Moderna in postmoderna družbena teorija in sociološke teorije v postmoderni (povzeto po predavanju), FDV, Ljubljana

²⁶Rousseau, J. (1993, str. 29

1.3.1. Seksizem – družbena neenakost in prikrita diskriminacija

Slovenija je s prvim majem 2004 postala članica Evropske unije, s tem pa je »prevzela« tudi pravice in dolžnosti skupnega t.im. evropskega pravnega reda in dolžnosti za odpravo družbene neenakosti. »Ta red pa že vključuje pravila, ki zadevajo odpravljanje družbene neenakosti po spolu. Ena od skupnih značilnosti vseh držav EU, in tudi sicer vseh držav v Evropi (in v svetu) v začetku 21. stoletja, je namreč še vedno bolj ali manj vidna družbena neenakost po spolu. Glede na prevladujočo androcentrično kulturno usmeritev gre za diskriminacijo žensk. Čeprav pravna ureditev sama še ne zadošča za odpravo diskriminacije, pa je doseganje enakih možnosti za oba spola brez te nujne podlage nemogoče« (Jogan, 2004: 361).

Seksizem je po mnenju M. Jogan »oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev in praktičnih utrjevalnih (ter kontrolnih) delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu in podeljevanju posebnih neenakih lastnosti enemu ali drugemu spolu« (Jogan, 2001:50). V družbenem življenju seksizem na prikrit ali odkrit način povzroča in ohranja spolno diskriminacijo.²⁷

Po tej razlagi je seksizem eden glavnih vzrokov obravnavanja žensk kot manjvrednih in posledično tudi povzročitelj dodeljevanja neenakih vlog glede na spol. Pri ohranjanju neenakega položaja sodelujejo številne institucije: šola, cerkev, družina, mediji. Po D. Verša, loči odkriti (družinsko nasilje, posilstvo) in subtilen (pokroviteljski odnos do žensk) seksizem. Odkriti seksizem je zakonsko prepovedan in sankcioniran, nasprotno pa je subtilni seksizem težko dosegljiv, a zato bolj opazen.

Seksizem ima veliko pojavnih oblik, ki so se skozi zgodovino spreminjale. Po vidnosti jih lahko razvrstimo na: odkriti, prikriti in subtilni seksizem.

Odkrito seksistični pojavi namerno in neprikrito diskriminirajo ženske. V preteklosti so bile odkrite oblike seksizma pogoste in legalne, kot na primer trgovanje z ženskami, nekaznovano ubijanje žensk, prepoved šolanja za ženske ali odrekanje volilni pravici. S časoma je njihovo izvajanje postalo nezakonito in kaznivo, kar pa samo po sebi še ni izkoreninilo odkritega seksizma. Danes so

najpogostejše oblike odkritega seksizma družinsko nasilje in posilstva. Druge oblike odkritega seksizma se pojavljajo na področju dela, kot na primer nižje plačilo ženskam za enako delo, spolno nadlegovanje na delovnem mestu, majhna prisotnost žensk v političnem delovanju in druge.

Oblike odkritega seksizma so bile v preteklosti pogostejše kot danes. Depriviligiran položaj žensk v vsakdanji praksi je bil utemeljen in usklajen v vseh oblikah zavesti - v morali, religiji, zakonodaji. Z zmanjševanjem odkritega seksizma je položaj žensk navidez postajal kontraverzen: na eni strani so danes ženskam zakonsko zagotovljene enake pravice-na drugi strani pa ženske še vedno opravljajo večino neplačanih del, na primer gospodinjska dela, zasedajo slabše plačana delovna mesta, v političnem delovanju so redke.²⁸

Sociologinja Maca Jogan v študiji "Družbena konstrukcija identitete glede na spol od konca 19. stoletja do konca 20. stoletja na Slovenskem" ugotavlja, da je v medijski produkciji ženskega lika prisoten odkrit seksizem. Ženska podoba je povezana predvsem z vlogami, ki se vežejo na "produkcijo ljudi" (rojevanje, vzgoja, nega).

Subtilni seksizem je manj viden, saj je pogosto družbeno spremenljiv, ljudje ga dojemajo kot normalnega, je neformalen in je zato tudi težje dokazljiv. Oblika subtilnega seksizma je na primer pokroviteljski odnos do žensk (kot izjava "ti tega ne zmoreš narediti sama"), spodbujanje žensk, da se izobražujejo samo na enih področjih in žaljive šale na račun žensk.

Nemška sociologinja U. Beer govori o "sistemski naravi" neenakosti po spolu in sklepa, da je spol strukturna kategorija. To pomeni, da obstaja družbena prisila, ki se

izraža v seksističnem določanju obveznosti in pravic v vsakdanjem življenju (na škodo žensk), in da so meje svobodnega odločanja o bistvenih življenjskih vprašanjih za ženske zožene, kot poudarja M. Jogan (1991: 160 – 161). Vloga ženske je torej omejena na "naravno funkcijo" (reproduktivna funkcija) in podaljševana na celo življenje ženske ter na presojanje o ženskih zmogljivostih.

---

²⁷<http://www.sbaza.net/index.php?nacin=znanost&z1=21&z2=0&gradivo=126>

²⁸Verša, D.:Medijska podoba spolov, 4. Seksizem (<http://www.uem-rs.si/slo/publikacija/mediji/3html>)

Zakaj so ženske vidne kot manj vredne? Sherry B. Ortner je poskušala to pojasniti z nasprotjem med naravo in kulturo. Kultura, ki vključuje tudi tehnologijo in ideje, omogoča človeku, da obvladuje naravo. Iz te razlage sledi dojemanje kulture kot superiorne naravi. Ženske so zaradi reprodukcijskih procesov smatrane bližje naravi v primerjavi z moškimi. Ti se ukvarjajo z dejavnostmi, ki so oddaljene od narave, in zato jim je pripisana večja vrednost kot ženskam.

Ženske imajo pomembno vlogo v primarni socializaciji, zato so sposobne izpostaviti osebne in bolj intimne odnose. Odnosi, v katere vstopajo moški, vključujejo večji krog ljudi in so manj osebni. Zato so moški šteti kot za manj osebne, bolj racionalne. Ženska vloga ženskam preprečuje dostop do drugih položajev v družbi, kar posledično povzroči eksistenčno odvisnost od moških, odvisnost pa pomeni podrejenost. Ta pa naj bi bila temelj vseh drugih podrejenosti v družbi.

Tako S. B. Ortner trdi, da ni ženska biologija sama po sebi tista, ki določa status ženske v družbi, pač pa določa način, na katerega vsaka kultura opredeljuje in ocenjuje žensko biologijo. Različne kulture so vzpostavile različne sisteme razlik med spoloma, nekatere družbe razlik med spoloma sploh ne poznajo. S spoznavanjem svoje kulture posamezniki ponotranijo in sprejmejo družbene predstave o lastnem spolu. Moški in ženske se torej skladno z oblikovanjem spolne identitete naučijo tudi spolnih vlog in sprejemajo statusne razlike med spoloma.

Ta pojem označuje tudi niz družbeno sprejetih stališč in praks, ki enemu spolu zanikajo možnosti, svobode in koristi, ki so dostopne drugemu spolu. V večini sodobnih družb so v takšnem položaju ženske.²⁹

Ann Oakley pravi, da obstajajo tri razlage seksizma v sociologiji in sicer:

1. Predsodki obstajajo že od samega začetka.
2. Predominiranje moških profesionalcev.
3. Rezultati spolne identitete so bili dobljeni na poseben način, z domnevami, kako razlagamo razlike med moškimi in ženskami.³⁰

---

²⁹Naterer, A.: www.svarog.org/zip/sociologija/druzbenaslojevitost/seksizem.

Posplošitve (Jogan 1990:53, ibid.) temeljijo (po definiciji) na »vidnem« in ker žensk v tej sferi ni bilo, je v splošnih pojasnjevanjih »človeka« skrit moški; kajti, že v same definicije predmeta je vključena usmeritev na moškega postavlja žensko v drugorazredni položaj. Meadov »generalised other« npr. ne pomeni posebnega sociološkega integralnega zajetja obeh spolov, temveč preprosto obstoječ sistem kulture, ki pa je moško določena.

Pomembna sestavina kulture je tudi znanstvena razlaga, kar kaže Parsonsova razlaga. Po Parsonsu je primarna odgovornost »odraslega moškega člana nuklearne družine«, da dela. Njegovo pojasnjevanje moške vloge je zapisano prav vse, kar sledi v kasnejšem izvajanju, v moški nadrejeni vlogi, zato ker je on zveza s celoto, ker je instrumentalno urejena in ker ima celota večjo vrednost, s tem pa samoumevna hierarhija med spoloma. Ženski (po Parsonsu) pripada vloga, da oblikuje osebnost otrok, stalno uravnava njihove osebnosti znotraj družine, kajti razporejanje vlog med biološkima spoloma opira na dejstvo, da rojstvo in zgodnja nega otrok ustvarja močno verjetno primarnost odnosov matere do majhnega otroka. Tako so po Parsonsu člani družine med sabo povezani z vezmi ljubezni (»love-ties«) in mati je v odnosih do svojega otroka »ljubeča« mati. Mati mora zlasti pri dečkih zagotavljati, da bodo sprejemali globalni instrumentalni vzorci obnašanja.³¹

Tudi socialni psiholog – družinski svetovalec Haim G. Ginott ni prav nič prijaznejši do ženske in njene družinske in družbene vloge, saj daje staršem navodila, kako je treba biti »mati«, kako »oče«. Zanj v moderni družini vloga očeta in matere nista več tako izraziti, ker mnogo žensk dela izven doma v »svetu mož«, zato »morajo« moški namesto mater hraniti in previjati otroke, dojenčke pa celo kopajo. Prav pa bi bilo, da otrok potrebuje takega očeta, ki bo opravljal svojo nalogo, ker se mora otrok - sin naučiti biti možat že v teku normalnega življenja od očeta, ki služi za vzor in citira Freuda, da v najnežnejši dobi otrok ničesar tako ne potrebuje kot očetovo varstvo.³²

---

³⁰Abbot, P in Wallace, C. (1990): The Feminist Critique of Malestream, Sociology and the way forward, Routle (str. 5)

³¹Povzeto po Jogan, M. (1990): Družbene konstrukcija in hierarhija med spoloma (str. 62-65)

³²Haim, G. Ginott. (1979): Starši in otroci, CZ Ljubljana

Opomba: V različnih družbah in različnih obdobjih je bila vloga spolov obravnavana različno. Tudi funkcije matere – ženske - hčerke, moža – očeta – sina, so bile jasneje opredeljene. Vloga spolov ni

Seksistične predpostavke so v sociologiji že od samega začetka in še vedno določajo sociološke teorije in predmet raziskovanja. Sociologija je z moške perspektive ignorirala celotno področje privatne sfere. Ženska področja interesov niso bila teoretizirana ali raziskovana. Zato se tudi niso razvijala sredstva, s katerimi bi pojasnjevali privatno sfero in povezave med zasebnim in javnim. Iz tega sledi, da so moško vlogo in njihovo vedenje povezovali z njihovo participacijo v javni sferi, medtem, ko so žensko videli v vlogi žene in matere. Sociološke teorije podpirajo moško dominantne sfere in opravičujejo podrejanje in izkoriščanje žensk.³³

Tega ne spremeni večdisciplinarni pristop, kajti tudi druge vede se opirajo na (vsakdanjo) kulturo.

Ali drugače, sociologija predpostavlja psihologijo, toda enako predpostavlja psihologija sociologijo, obe pa predstavljata znanje in razumevanje kulture (Jogan, 1990:46). Če je seksizem sprejet kot naravna lastnost predmeta, potem tako sociologija kot tudi psihologija ustvarjata samo takšno znanje, ki bo potrjevalo to narurnost (Jogan 1990:ibid.).

Eno od institucionalnega reda in stališč, dejaven in viden na mikro ravni je, da definicija razlik med spoloma temelji na razumevanju ženske kot nepopolnega bitja per naturam, katerega prava dejavnost je celostno skrbeti za »instrumentalnega vodja«. Tako je dokazano, da Parsonsov način pojasnjevanja hierarhije po spolu ostaja v temeljih znotraj okvirov androcentrične »tradicije«.

Vir za njegovo »analitično« pojasnjevanje je obstoječa seskistična diferenciacija vlog, pojasnjena kot univerzalno in naravno dejstvo (ter pogoj za) modernizacije in kot posebno področje občnih procesov diferenciacije družb kot ugotavlja M. Jogan (ibid. str.66).

---

bila samo po sebi umevna, marveč jo je in jo še skozi različna obdobja postavlja in določa družba. Pri tej dejavnosti je (bila) udeležena tudi sociologija (op.avtorice).

³³Pamela Abbot in Clare Wallace, (str. 6). Avtorici potrjujeta in krepijo svojo razlago, da moški potrjujejo in krepijo svojo dominantno vlogo in status z razvrednotenjem ženskega dela in njihove vloge reprodukcije in istočasno predstavljajo svoje delo kot kulturno pomembno in nujno.

H. Blumer (cit.po Ule, 1994, str.101) je definiral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah:

- občutek superirnosti dominantne skupine;
- občutek, da je manjšinska skupina manjvredna od večinske skupine;
- občutek oz.prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa;
- strah in sum, da manjšinska skupina ogroža dominantno skupino.

Pomembni primeri negativnih predsodkov so antisemitizem, rasizem, spolni predsodki, religiozni predsodki in še mnogi drugi.

Vsak izmed nas ima takšne ali drugačne predsodke. To pa še ne pomeni, da bomo sovražni, diskriminirajoči v odnosu do drugih. Predsodki se lahko manifestirajo v blažji ali težji obliki, morda pa se sploh ne manifestirajo. Allport (cit.po Ule, 1994, str. 114) razlikuje naslednjih pet stopenj izražanja predsodkov, ki predstavljajo hierarhično razvrščene kategorije obnašanja:

- ogovarjanje je izraz določenih antipatij v odnosu do drugih skupin;
- izogibanje se izraža v ustvarjanju socialne distance do pripadnikov drugih skupin, do katerih imamo predsodke. Socialna distanca je izraz potrebe po izogibanju med osebnim odnosom oziroma intimnejšim kontaktom z drugimi. Lahko se kaže na individualnem nivoju kot individualno izogibanje kontaktov, ali na družbenem nivoju kot vzpostavljanje zakonskih norm oziroma ovir pri vzpostavljanju stikov;
- diskriminacija je neposredno usmerjena proti pripadnikom drugih skupin, in se kaže v preprečevanju dostopa ogroženih skupin do nekih občih dobrin, na primer neenake možnosti šolanja, zaposlovanja, bivanja, oziroma v kratenju njihovih osnovnih državljanskih svoboščin in pravic, ki jih ima na razpolago dominantna skupina;
- nasilje predpostavlja tisto stopnjo izražanja predsodkov, kjer je ogrožena fizična integriteta posameznikov oziroma onemogočeno normalno življenje normalnih manjšinskih skupin (prepoved vstopa v različne javne institucije, fizični napadi, itd.);
- genocid se kaže v iztrebljanju, fizičnem preganjanju celih skupin, manjšin, narodov.

Prva oblika je razširjena v vseh skupnostih, medtem ko je diskriminacija kot tudi nasilje in genocid je družbeno organiziran množični pojav in ni več izraz osebnostnih značilnosti.

Predsodki so resen družbeni problem in odpirajo pomembno vprašanje, kaj lahko storimo za zmanjševanje predsodkov.

Obstajajo določene strategije spreminjanja in razgrajevanja predsodkov, kot na primer sprejemanje zakonskih aktov in predpisov proti diskriminaciji do sistematičnega informiranja o nesmiselnosti in neupravičenosti predsodkov do neposrednih kontaktov z žrtvami diskriminacije. Razloga za optimizem ni, saj so predsodki zelo trdovratni, še posebej tisti, ki imajo globlje vzroke v osebnosti nosilca predsodkov. Centralni katalizator za vzdrževanje in prenašanje predsodkov na naslednje generacije je prav gotovo odvisnost od lastnih predsodkov.³⁴

Tudi nekateri moški so prišli do spoznanja, da spolna neenakost obstaja in da je ni mogoče ovreči samo s splošno napisanimi spoznanji. Tako je bil že Messner³⁵ mnenja, da so se ženske v zadnjih treh desetletjih organizirale tako, da so aktivno izzvale problem neenakost med spoloma.³⁶ V zgodnjih 70. letih prejšnjega stoletja je napisal takole: »ko sem bil tik pred diplomo, sem imel tečaj o socialni neenakosti, v katerem sem sodeloval tudi z raziskavo, ki je pokazala, da so ženske kot delovna sila, ženske, ki so delale v istem poklicu kot moški, zaslužile bistveno manj kot njihovi moški kolegi«. V tem primeru, ker je bil moški, se mu je sama »naravna ponudila«,

---

³⁴ Natarel, A.: <http://www.sbaza.net/index.php?nacin=znanost&z1=21&z2=0&gradivo=126>

³⁵ Messner, M. (1997:28): Ta dejstva so popolnoma v nasprotju s tem, kar je bilo splošno napisano in bilo mi je rečeno, da so Združene države dežela enakih možnosti, v kateri je vrednost dela nagrajena neodvisno od rase, religije ali spola. V omejeni raziskavi je napisal in zagovarjal javno mnenje, da razloga za neenakost med spoloma med delovno silo ni, in celo njegov profesor je vneto zagovarjal njegove zaključke, češ da je samo po sebi umevno in pošteno do žensk, da imajo enake pravice kot moški; njegovemu profesorju je bil referat všeč, zato je celo zapisal, citat: »ponosen sem bil, da sem izbral za referat družbeni položaj žensk«.

³⁶ Messner, M., (1997:32, ibid.): V svojem življenju pa sem se kasneje srečal z drugačno resnico, kot je sam kasneje zapisal: »Ni se mi zdelo pošteno. Nemudoma sem se čutil ogroženega in prešel v obrambo in prelomil neprijeten trenutek tišine v sobi s tem, da sem zašepetal – preveč naglas moji sodelavki, kdo za vruga ona misli da je? Sodelavka je ostrmela in pokazala s prstom name in rekla, ne govori o nečem, o čemer nič ne veš!« Kot sam v nadaljevanju kasneje pripoveduje, še vedno ni dojel realnosti, da so moški, posebno beli, heteroseksualci, moški srednjega sloja, kot je bil tudi sam, upravičeni do določenih zakonskih privilegijev.

da je imel več priložnosti kot njegove sodelavke. Kljub temu, da je moral sam trdo delati, vendar ni delal nič težje, kot so to počele ženske za nižje plačilo.³⁷

Moški svojih (zakonitih) privilegijev še vedno ne opuščajo, vendar jim ne morejo biti v celoti zagotovljeni. Zadnja tri desetletja so se ženske organizirale tako, da aktivno izzivajo neenakost in nepošteno spolno angažiranje. Messner to neenakost razloži z realnostjo današnjega časa, ki jo je spoznal že pred 20 leti kot dramatičnost ženske, ki jo imenuje z »workmate«. Messner³⁸ (M. Jogan, 2001:194), je »prepričan, da je humanizacija moških neločljivo prepletena s povečanjem moči žensk« in da se o teh vprašanih pogovorijo z drugimi moškimi. Zdravljenje moških problemov ni dosegljivo z zatiranjem žensk, nasprotno – moški bodo toliko bolj humani, kolikor bolj bodo prispevali k večji moči žensk (M. Jogan, 2001:194).

V večini družb obstaja delitev dela po spolu in jasne predstave, kaj je primerno za moškega in kaj za žensko. V mnogih družbah so ženske v podrejenem položaju, dojemljive kot manj vredne, tudi po značaju. Nerešljivo je vprašanje izvora androarhata ali patriarhata.

Odgovori na vprašanje, zakaj v družbi dominirajo moški in zakaj imajo večjo družbeno moč, so različni.

Ann Oakley meni, da obstajajo moške in ženske dejavnosti. Moški vedno opravljajo dejavnosti, ki jim družba pripisuje večji pomen in manjšo stopnjo nadzora (direktor, politik, vojak, lovec,...). V lovsko-nabiralniških družbah je lov višje cenjena dejavnost, ker je meso težje dostopno (Abbot, P. in Wallace, C., 1990:6, *ibid.*). Ker imajo moški monopol nad lovom, imajo tudi družbeno moč. Ernestine Friedel pojasnjuje moč z biološkimi raziskavami, ker ženske določenih dejavnosti ne morejo opraviti, ker pač rojevajo. Ker moški opravljajo dejavnosti, ki so bolj nevarne in družba težje preživi izgubo žensk kot moških. Obe teoriji torej pripisujeta velik pomen dejstvu, da ženske rojevajo in skrbijo za primarno socializacijo otroka. Ta vloga jim preprečuje dostop do drugih položajev v družbi in povzroča eksistenčno

---

³⁸Messner, M.: (*ibid.*, str.5)

odvisnost od moških. Vzroki za moško dominacijo so odvisni tudi od različnih zgodovinskih obdobj in tipih družb.

S t.im erozijo androcentrizma v vsakdanji kulturi, je namen M. Jogan, da opozori na manj vidne vire androcetrizma. Nekatere vidne spremembe opazi pri pravni ureditvi, čeprav kljub sodobnosti, je »na Slovenskem še vedno močno prisotna moškosrediščna kultura, ki preko večine mehanizmov družbenega povezovanja in nadzorovanja dejavnosti in obnašanj posameznikov omogoča reprodukcijo androarhalizma oziroma patriarhalizma (Jogan, 2001:199).

"Številne raziskave so pokazale, da v medijski produkciji prevladuje seksizem in da pretežno enosmerno komuniciranje vključuje izrazit patriarhalni in androarhalni potencial«. Takšno usmeritev pa nove informacijske tehnologije ne odpravljajo, ampak jo utrjujejo (Jogan, 2001:5).

Ustvarjanje in razširjanje informacij ni nevtrarno, nepolitično nasploh in torej tudi ne z vidika spolne hierarhije. "Komunikacijska sredstva so vedno uporabljali tisti, ki so jih nadzirali, da bi vplivali na duhovni, politični in intelektualni razvoj ljudi – bodisi za to, da bi ohranjevali status quo, ali pa so jih uporabljali kot sredstvo družbenega spreminjanja", je ugotovila skupina strokovnjakov 1981 na Dunaju (Women and the Media 1982:6). Glede hierarhije med spoloma prevladuje v množičnem komuniciranju težnja po ohranjevanju statusa quo, težnja po reproduciranju androcentrične kulture.

"Občila in ženske vstopajo v družbeni prostor kot dva izredno pomembna oblikovalca družbene urejenosti, ki imata skupni cilj – oblikovanje "pravih" (moralnih) ljudi. Občila prispevajo k družbenemu redu neposredno s produkcijo ustreznih informacij, v katere so že vgrajeni samoumevni vzorci delovanja (ravnanja) in določene – zaželene in obvezne – lastnosti osebnosti. Ženske pa so posredno in neposredno s "produkcijo ljudi" (rojevanjem, nego, vzgojo) sploh nujni pogoj za kakršenkoli red." (Jogan, 2001:6)

"Praktično spreminjanje medijske konstrukcije resničnosti ima v nekaterih državah že utrjeno mesto. Kot primer naj navedem Kanado, kjer so že 1981 v okviru

državnega akcijskega komiteja za položaj žensk ustanovili podkomite za spremljanje medijev (Mediawatch), ki se je 1983 osamosvojil in odtlej spremlja televizijske in radijske programe." (Jogan, 2001:45)

Med procesi družbenih sprememb, moramo razlikovati tiste procese, ki prinašajo radikalne novosti, pravi Sztompka (1992:19-29) v svojem prispevku »fundamalistični pristop proučevanja sprememb v družbi, s končnimi rezultati družbenih prispevkov« in nadaljuje, da nekateri procesi sploh ne prenašajo sprememb v družbi, drugi pa pomenijo le prilagoditev, preoblikovanje, izboljšanje že obstoječih družbenih dogovorov. Te tako preproste spremembe – »simple reproduction«, so nadomestek prilagoditve, so ravnotežni ali podporni procesi. Ohranjanja že sprejete pogoje ali tako imenovani status quo, saj ščitijo trdnost in kontinuiteto družbe v nespremenjeni obliki. Nanje so skoncentrirane strukturno-funkcionalne šole, ki se ukvarjajo z ohranjanjem splošne stabilnosti, socialnega reda, harmonije, soglasja in enakosti (Parson: 1964). Tak pristop je socializacija, ki prinaša kulturno dediščino družbe, kot so vrednote, norme, prepričanja, znanja itd., iz ene generacije v drugo.

Raziskovanje socialne (ne)enakosti med ljudmi je po prepričanju vrste sociologov prva, če ne ravno najpomembnejša tema, ki se jo je lotila sociologija (Bernik, 1982, Dahrendorf, 1972). Neenakost so sociologi raziskovali na vrsti dimenzij (dohodek, lastnina, politična moč, vrednote, uporaba prostega časa ipd.). Podobno so ta pojem različni sociologi tudi različno poimenovali (neenakost, stratifikacija, diferenciacija, slojevitost, razlikovanje).

Raziskava je temeljila (Hanžek, M: Socialna stratifikacija v Sloveniji) na analizi izobrazbene neenakosti, saj večina raziskav ugotavlja, da izobrazba najmočnejše določa status posameznika na drugih stratifikacijskih dimenzijah (Tomc, Peshec) Sama distribucija izobrazbe je v določenem časovnem preseku fiksna. Ali so razlike med spoloma statistično značilno pomembne, ali se v času spreminjajo, ali in v kakšni meri določa izobrazbo otrok izobrazba staršev.³⁹ Tu pa se tudi že srečamo spolno (ne)enakostjo. V vsaki družbi, kjer obstaja delitev dela, obstaja tudi hierarhija delitev vlog in spolna hierarhija

Aktivno in množično, načrtno zaposlovanje moških kakor tudi žensk, se je začelo že v predindustrijski Evropi, ko so bili vsi člani družine vključeni v produkcijo dobrin. Z industrializacijo se ekonomsko ovrednoteno delo premesti iz družine v tovarne. Delo kot produkcija dobrin je postala delo za plačilo in dobiček postane poklic. Formalno je delo – zaposlitev pripadala moškim, ki postane hranitelj družine. Idealna vloga ženske pa je gospodarica doma.

Vzroki za množično zaposlovanje žensk se je začelo v obdobju prve svetovne vojne. Danes se je delež zaposlenih žensk močno približal deležu zaposlenih moških. Na vključevanje žensk na plačano delo so vplivali naslednji dejavniki: povečana potreba po delovni sili, kot posledica širjenja storitvenega sektorja, feministična gibanja – boj žensk za enake pravice⁴⁰ in možnosti, želja žensk po ekonomski samostojnosti in tudi ekonomska nuja. Tu, na trgu dela pa se že srečamo s področjem, kjer so ženske diskriminirane.

Končno je treba poudariti še to (Jogan, 1990: 44-45) da «patriarhalno nasilje ni značilnost neke fevdalne preteklosti, temveč njen korelat t.im. procesa modernizacije«. V teh procesih modernizacije se razredna in spolna dominacija in nasilje povezujeta kot nujni sestavni (obče) racionalnosti. Ali drugače in bolj konkretno zgodovinsko povedano; nasilje nad ženskami in izžemanje ženskega dela s prisilnimi delovnimi razmerji sta torej bistveni del kapitalizma.⁴¹ »V socializmu (vsaj delno) omenjeni androcentrizem je s tranzicijo (=modernizacijo, evropeizacijo) bliskovito oživel in njegovi nosilci so v imenu velikih ciljev družbenih sprememb opravili (ali vsaj poskusili opraviti) tudi z ženskim vprašanje« (Jogan:2000, str.12).

Neenakopravnost med moškimi in ženskami se kaže skoraj na vseh področjih: pri zaposlovanju, plačilu za delo, pa vse do dostopa do vodilnih mest. Ženske zaslužijo, odvisno od države, od 50 - 90 odstotkov tistega, kar za enako delo zaslužijo moški.

---

³⁹Hanžek, M. (1996): Revija SRP, Letnik IV, št. 17/18

⁴⁰Začetki boja segajo v čas francoske meščanske revolucije. 1789 leta je bila sprejeta deklaracija o pravicah človeka in državljana, 1.člen: Vsi ljudje se rodijo enaki in svobodni. Voditeljica feministk Olympe de Gouges je leta 1791 objavila Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke, kjer je začela s stavkom: »ženska je rojena svobodna in ostane moškemu enaka po pravicah.«

Leta 1792 je Mary Wallstencraft objavila Zagovor pravic ženske. Ženske so zahtevale enako možnost izobraževanja, dostop do delovnih mest, enako plačilo za delo. Leta 1888 je bil ustanovljen mednarodni svet žensk. Leta 1910 je bila ustanovljena socialistična ženska internacionala, kjer je bil sprejet sklep o mednarodnem dnevu žensk 8. marec.

Poleg tega je značilno še, da se ženske zaposlujejo predvsem v določenih dejavnostih (zlasti storitvenih), kjer so delovna mesta lahko dostopna, vendar pa je delo slabo plačano in ne posebno varno. Pa še znotraj teh sektorjev ostajajo ženske na nižjih delovnih mestih. V razvitih državah je 75 odstotkov žensk zaposlenih v slabo plačanem storitvenem sektorju, 15-20 odstotkov v industriji in pet odstotkov v kmetijstvu. V državah v razvoju je v delovno intenzivnem procesu z nizkimi proizvodnimi stroški kar 80 odstotkov žensk. Pri tem pa je zanimiva ugotovitev Mednarodne organizacije za delo, da bi glede na sedanjo stopnjo napredka potrebovali kar 475 let, da bi dosegli enakost med spoloma na vodilnih mestih. Ženske pogosteje sklepajo atipične oblike delovnih razmerij, ki jih je težje nadzorovati.

V razvitih državah predstavljajo ženske od 65 do 90 odstotkov vseh delavcev, ki so zaposleni s skrajšanim delovnim časom. Glavni razlog za to je, da jim ne uspe dobiti zaposlitve s polnim delovnim časom in pa na drugi stran skrb za otroke in gospodinjstvo. Ne glede na to, ali gre za delovno razmerje s polnim delovnim časom ali s skrajšanim delovnim časom pa v Mednarodni organizaciji dela ugotavljajo, da je delovno mesto ženske manj varno kot delovno mesto moškega. Poleg starejših delavcev so namreč tudi ženske tiste, ki so v večji nevarnosti, da bodo brezposelne za daljši čas, ko jim preneha delovno razmerje.⁴²

Vendar je poleg trenda feminizacije slabše plačanih delovnih mest v storitvenem sektorju značilen še nasprotujoči mu trend: čedalje več žensk je zaposlenih na dobro plačanih delovnih mestih kot rezultat dosežene izobrazbe. V razvitih državah namreč čedalje več žensk z diplomami pravnih, medicinskih, ekonomskih fakultet ipd. prodira v poklice, ki so veljali za pretežno moške. Rezultat tega, da se ženske ob zaposlitvi in pri delu srečujejo s številnimi težavami, je številno samozaposlovanje žensk. Čeprav se večina mednarodnih delovnopравnih standardov nanaša brez razlike na moške in ženske, se nekatere konvencije in priporočila nanašajo specifično na ženske. Pri teh se je mednarodna organizacija osredotočila na zagotavljanje enakosti možnosti in obravnavanja (equality of opportunity and treatment) pri zaposlovanju,

---

⁴¹Jogan, M. (1990), Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma, FSPN, Ljubljana

⁴²Women work more, but are still paid less, International Labour Organization, 1995, Press Releases (ILO/95/22)

napredovanju, organiziranju in odločanju kot tudi enakih pogojev pri plačilu za delo, socialnem zavarovanju ipd. ter na varstvo materinstva.

Deklaracija o enakosti možnosti in obravnavanja delavk 1975 poudarja, da so vse oblike diskriminacije po spolu, ki omejujejo enakost možnosti in obravnavanja, nedopustne in jih je treba odstraniti. Mednarodna konferenca dela v deklaraciji ugotavlja, da še vedno obstaja znatna diskriminacija žensk, ki je nezdržljiva z ekonomskim razvojem in socialnim napredkom, socialno pravičnostjo, temeljnimi pravicami žensk in moških ter blaginjo družine in družbe.⁴³

Zadnja izjema se nanaša na ukrepe, ki naj omogočijo enake možnosti za ženske in moške z odpravo obstoječih neenakosti, ki slabo vplivajo na zaposlovalne možnosti posameznega (običajno ženskega) spola. Kljub načelnemu stališču o enakosti spolov pri zaposlovanju v EU še vedno opažajo, da ženske niso integrirane v splošni trg delovne sile, ki je tako razdeljen na (vsaj)⁴⁴ dva segmenta. Ženske sicer prihajajo na višje položaje, kot so pred leti, vendar pa se je hkrati močno povečal njihov delež na nižjih položajih, zlasti v administraciji.⁴⁵

Čeprav bi bilo s tega stališča treba poskrbeti za enakomerno zastopanost posameznega spola v večini poklicev (pomembno je zlasti področje odločanja, mediji, sodstvo, šolstvo ipd.),⁴⁶ splošno preferiranje žensk v na primer kolektivnih pogodbah ni dopustno, saj ukrepi pozitivne akcije ne morejo biti razlog za zaposlitev manj kvalificiranega delavca pred bolj kvalificiranim, pač na podlagi spola. Ko so ljudem vrata do uspeha zaprta, je le ena možnost, da nehajo poskušati oziroma da obupajo.

Težnja po uspehu je globoko odvisna od percepcije možnosti uspeha. Žrtve diskriminacije pogosto razvijejo samoponižujoče vzorce obnašanja, s čimer so se posebej ukvarjale ženske študije. M. Horner (cit po Ule, 1994, str.116) je leta 1972

---

⁴³ »UN Decade for Women«(1976-1985)

⁴⁴V tem prispevku se zavestno izogibava drugim oblikam diskriminacije, na primer na podlagi rase, narodne pripadnosti, vere ali do invalidov.

⁴⁵ Barnard, C. (1996): EC employment law, Chichester: John Wiley, European law series, (str. 196)

⁴⁶Novak, B. (1998): Favoriziranje spola pri zaposlovanju in človekove pravice v luči Evropske unije in Sveta Evrope, (Podjetje in delo št. 5/1998)

ugotovila, da se ženske bojijo dosežati uspehe, ker pričakujejo negativne posledice svojega uspeha, posebej na področjih, ki so že tradicionalno rezervirana za moške.

Dandanes so moški, predvsem mlajši že začeli prevzemati nekatera gospodinjska opravila. Več se tudi ukvarjajo z otroki. »Seveda opravljanje tovrstnih vlog zahteva razpolaganje s posebnimi osebnostnimi lastnostmi in zmogljivosti, ki so v nasprotju z androcentrično določenostjo moškosti koncentrirane razumskosti, hladnosti, nečustvenosti, nasilnosti, itd.« (Jogan:2001, str. 183.184). V zahodnih državah je čedalje več odprtih – partnerskih ali simetričnih družin, kjer si partnerja enakovredno delita delo.⁴⁷

Enakost spolov je bila dolgo pojmovana - in se pogosto tako pojmuje še danes - kot zagotovitev deklicam in dečkom, ženskam in moškim (*de iure*) enakih pravic. Danes je splošno priznано, da enakost ne vodi samodejno v dejansko (*de facto*) enakost. Pomembno se je zavedati, da se življenjske razmere moških in žensk zelo razlikujejo - v določeni meri tudi zaradi tega, ker ženske rojevajo. Pri tem pa ni toliko pomemben obstoj teh razlik kot to, da so te razlike vir negativnega vpliva na življenjske razmere žensk (in ne moških), da so povod za diskriminacijo in da morajo prispevati k enaki delitvi moči v gospodarstvu, družbi in pri političnem odločanju. Enakost spolov ni sinonim za istost; ne pomeni postavljanja moških, njihovega življenjskega sloga za normo.⁴⁸

Enakost spolov pomeni sprejemanje in enako vrednotenje razlik med ženskami in moškimi ter njihovih različnih vlog, ki jih imajo v družbi. Enakost spolov vključuje pravico do drugačnosti. To pomeni upoštevanje razlik med ženskami in moškimi v povezavi z družbenimi razredi, političnim prepričanjem, versko in etnično pripadnostjo, raso in spolno usmerjenostjo. Enakost spolov pomeni razpravo o tem, kako je mogoče iti naprej, kako spreminjati družbeno strukturo, ki sicer prispeva k

---

⁴⁷V mnogih evropskih državah in ZDA so ženske dobile volilno pravico po 1. svetovni vojni, pri nas po 2. svetovni vojni.

Femenizem je znova oživel konec 60-tih let in ga imenujemo neofeminizem. To gibanje se poveže s študentskimi gibanji in feministke so se začele ukvarjati z drugimi vidiki diskriminacije (na osnovi rase, starosti, etnične pripadnosti,...)

⁴⁸ »Kaj je enakost spolov?«: Enakost spolov (*ang.: gender equality*) pomeni enako prepoznavnost, moč in udeležbo obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Enakost spolov je nasprotje neenakosti in ne različnosti spolov, in skuša spodbuditi polno udeležbo žensk in moških v

ohranjanju neenakih razmerij moči med ženskami in moškimi, in dosepati ugodnejše ravnotežje med različnimi ženskimi in moškimi vrednotami in prioritetami. Glede na oba vidika koncepta spola, ki smo ju omenili zgoraj, pomeni, da postavimo pod vprašaj dominacijo življenjskih načinov, razmišljanj in interesov, povezanih z moškimi, in načinov, kako naše družbene strukture reproducirajo to normo.⁴⁹

Značilno za sodobne demokratične družbe je, da namreč potiskajo vprašanja hierarhije med spoloma nekako v anonimnost vsakdanjega življenja, v nereflektiranost vsakdanjega govora in pogovora, kar pa jim še bolj povečuje moč in vpliv. V bistvu gre za obstoj tipične patriarhalne delitve med spoloma oz. za spolno hierarhijo. Ta delitev med spoloma daje ženskam le malo možnosti za razpolaganje z viri in posledično jim namenja manjšo moč.

---

družbi. Vir: Integracija načela enakosti spolov: Urad za enake možnosti žensko – knjige in publikacije: www.uem-rs.si/slo/publikacije/integracija.

⁴⁹Urad za enake možnosti žensko – knjige in publikacije: www.uem-rs.si/slo/publikacije/integracija.

Povezanost med hierarhijo⁵⁰ po spolu in socialno hierarhijo prikazujem v tabeli št. 1

Tabela št.1: Povezanost med hierarhijo po spolu in socialno hierarhijo

Vir: M. Jogan (1990:38)

razpolaganje s pomembnimi viri	spolna hierarhija		socialna hierarhija	
	moški	ženska		
globalna družba	+	-	višji statusi (vladajoči)	
	A	B		
družina	+	+		
globalna družba	-	-	nižji statusi (vladani)	
	C	D		
družina	+	-		

Model M. Jogan razkriva kopičenje pozitivnih prednostnih položajev (v polju A) pri moških in kopičenje negativnih položajev (polje D) pri ženskah. Pri moških A je prostor delovanja neomejen, pri ženskah v D pa je v celoti zožen. M. Jogan poudarja⁵¹, da je v polju C »primarna socialna depriviranost moškega/moža olajšana s privilegijem oblasti nad ženskim spolom v družini. »Očetna« moška oblast omogoča prednosti in moč, ki nadomeščajo in izravnava primanjkljaj v socialni moči na ravni globalne družbe. Gospodar v "svoji" družini je še vedno "gospodar", četudi je v hierarhiji ob drugih relevantnih dimenzijah »hlapec«.

Vloga gospodarja mu je dodeljena s strani "javne" sfere, v "kulturi", torej ni posledica njegovih osebnostnih lastnosti, temveč mora to družbeno vlogo uresničevati, ker je to njegova družbena odgovornost do funkcioniranja celote«.

⁵⁰ Beseda hierarhija, je ženskega spola in izhaja iz grščine ter pomeni skupnost položajev in nazivov, ki so razporejeni v neki organizaciji vertikalno po načelu podrejenosti nižjih organov (po funkciji) do višjih. To pomeni, da se vsa oblast osredotoči na sam vrh hierarhične lestvice oziroma piramide (vojaške, cerkvene, politične, jezika, vrednot). To pomeni, da so odnosi strogo določeni med nad - in podrejenimi vertikalno razporejenimi funkcionarji: SSKJ

Zahodni feminizem je pokazal na problem »družinskih plač«, moški naj bi namreč prejeli zadostne plače za preživljanje cele družine. Politika varovanja ogroženih delovnih skupin, kot so ženske in otroci, je avtomatično izključila ženske iz vodilnih ekonomskih sektorjev in jim s tem odtujila višje plače. Posledice se občutijo še danes. V Veliki Britaniji so v porastu razveze in eno roditeljske družine. Zato živijo ženske z otroci v bedi in pod hudim emocionalnim pritiskom, medtem ko so biološki očetje s strani družbe določeni kot finančni skrbniki. Problem je tudi v tem, da so ženske danes v večini vse zaposlene, a v najslabše plačanih poklicih in z zelo malo sindikalne podpore.

Čeprav naj bi zahodni kapitalizem v sredini sedemdesetih let odprl celoten trg za žensko delovno silo, se v praksi še danes to ne dogaja. V Veliki Britaniji je segregacija trga delovne sile večja v letu 1971 kot je bila v letu 1901. Tudi Švedska, ki velja za napredno državo, ima zelo veliko stopnjo segregacije trga delovne sile. ZDA so v obdobju velikega porasta znanstvenikov in inženirjev obljubljale prosta mesta tudi ženskam, a so še do danes ostale le pri obljubah.

Tudi v naravoslovnih znanostih imajo ženske določena tista mesta, ki so povezana z njihovo »naravo dela« žene in matere. Če pogledamo celotno delovno silo (tajnice, tehnike in čistilke), bomo videli, da so ženske v večini zastopane v fizičnih poklicih in poklicih, kjer je potrebno osebno razdajanje. Internacionalna analiza bi pokazala, da ženske niso le žrtve slabo plačanih poklicev, ampak so tudi najbolj zastopane v poklicih, kjer se dela in razdaja za ljudi.

Na področju znanosti je zaposlenih malo žensk. V Veliki Britaniji so v glavnem moški inženirji, fiziki, kemiki in biologi. Ženske čistijo tla, njihovi šefi so moški. Ženske so tehniki, njihovi šefi so moški. Ženske so natakarice, šefi so moški. Tipkajo pisma, ki jih narekujejo moški.⁵²

Pravzaprav se zdi, da se napredek v smeri doseganja enakosti spolov v Evropi spopada s številnimi ovirami, in videti je, da se to še ne bo kmalu spremenilo.

---

⁵¹ Jogan (ibid.40)

⁵²Rose, H. (1994): Love, Power and Knowledge, Shela Rowbotham: Resistance and Revolution, (str. 8-50)

Strukturne spremembe, ki so se v Evropi odvijale več kot dve desetletji, so - kot posledica globalizacije finančnih, kapitalskih in gospodarskih sistemov - pospešile tehnološke inovacije, večjo svetovno konkurenčnost in vse večjo liberalizacijo, čemur pa je sledila vrsta resnih socialnih problemov, ki je zajela milijone žrtev in grozi evropskemu modelu blaginje.

Množična brezposelnost, vse večja neenakost, razvrednotenje človekovega dela, osiromašenje velikega dela družbe, socialno izključevanje, vojne in oboroženi konflikti ter ekološka neravnovesja so le nekatera od vprašanj, ki danes terjajo pozornost politike. Ta vprašanja prizadevajo ženske drugače kot moške in lahko do določene mere omejijo njihovo pravico do svobodne izbire, npr. v zadevah, povezanih s spolnostjo, reproduktivnim zdravjem in življenjskim slogom. To je vodilo v stanje, v katerem enakosti spolov danes v mnogih državah ne pojmujejo kot prednostno nalogo, ampak je treba pred tem rešiti druge, nujnejše probleme.⁵³

Problem je tudi ta, da je položaj žensk pri sprejemanju političnih odločitev v večini držav nezadosten. Potrebna bi bila bolj uravnotežena prisotnost žensk in moških, ki bi zagotovila vprašanjem enakosti spolov uglednejše mesto med političnimi vsebinami in prioritetami.

V nekaterih družbah se spolna vloga izraža v drugačnih, za današnje čase v bolj transparentnih dejanjih, znotraj in izven družine.

»Delovna aktivnost žensk zunaj doma, ki je bila pogojena predvsem z ekonomskimi razlogi, je v Sloveniji že tradicija. Že v začetku XX. stoletja je bilo med zaposlenimi okoli 20% žensk. Po drugi svetovni vojni je bilo zaposlovanje žensk del ideologije in ekonomije bivšega socialističnega sistema. V prvi polovici petdesetih let je bilo med delovno aktivnim 33,3 % žensk, leta 1987 pa že 45,6 %. Družbene in ekonomske spremembe po osamosvojitvi Slovenije so le nekoliko upočasnile trend naraščanja delovne aktivnosti žensk; leta 1997 je bil delež žensk med zaposlenimi 46,3 %«.

---

⁵³ Integracija načela enakosti spolov: Urad za enake možnosti žensko – knjige in publikacije. Opomba Ronner, B.: ne glede na vzgojo, družbene norme, hočeš nočeš, je ženska tista, ki je glavna skrbnica in zadnja instanca tako v družini kot v družbi. Moški to zanika, saj je vaje, da se ves svet vrti okoli njega (razmišljanja ob prebiranju dnevnega časopisa in strokovne literature).

Primerjava trendov zaposlovanja v EU in pri nas kaže, da Slovenija počasi sledi vzorcem zaposlovanja v Evropi, povečuje se delež začasnih delovnih razmerij in zaposlitev za nepolni delovni čas (Jogan, 2000:39 - 40).

V naši družbi pa še vedno obstaja težnja, da je potrebno »kult žene« in njeno emancipacijo, da ne bi nadvladala moški spol, zatreti že v rani mladosti.

Evropska družba in družina kakšne posebnosti ženski ne namenja, čeprav je navidezno evropska družba bolj demokratična od ostalih družb, kar se morda kaže v tem, da so njihove ženske pravno bolj zaščitene. Uvajanje v žensko spolno vlogo v takih razmerah je za te družbe in družbene razmere učinkovito, v primerjavi z evropskimi standardi pa dokaj zastarelo, naivno in enostransko. »Zakaj je smiselno začeti obravnavo spolne neenakosti v slovenski družbi z opozorilom na evropski pravni red? Preprost in utemeljen odgovor se glasi: zato, ker bomo pač v prihodnje živeli v tem nadnacionalnem državnem okviru in bo ta red za pripadnike in pripadnice slovenske družbe obvezen« (Jogan, 2004: 361, 362-367).

V naši državi smo leta 2002 sprejeli Zakon o enakih možnostih (žensk in moških), s katerim je določeno, da enakost spolov pomeni, da so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic in razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od rezultatov, ki jih prinaša razvoj. Z drugimi besedami povedano, citirani zakon določa, da se enako obravnavata oba spola, da ne sme biti prisotnosti o neposredni in posredni obliki diskriminacije spola. Ali se zakon izvaja, ali ne, je težko odgovoriti z dejstvi.

Različne strokovnjakinje, ki se ukvarjajo s spolno neenakostjo, predvsem pa M. Jogan zatrjuje, da se je v drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja, razlika med povprečno moško in žensko plačo zniževala in da je Slovenija, v primerjavi z drugimi evropskimi državami še najmanj diskriminatorna. Po statističnih podatkih v naši državi sodeč, je ženska za enako delo, enako izobrazbo, enako delovno mesto v

povprečju tudi do 10 odstotkov nižje plačana od moškega.⁵⁴ Tudi Urad za enake možnosti ugotavlja te razlike, predvsem zaradi dejstva, da je na vodilnih mestih nizek delež žensk.

Diskriminacija žensk pri zaposlovanju, spolno nadlegovanje na delovnem mestu, še zlasti pa kršitve pravic delavk v zvezi z nosečnostjo oziroma materinstvom, predstavljajo nekaj najpogostejših kršitev tako ustavno kot zakonsko določenih pravic. V zadnjem času se kot najbolj problematične kažejo težave in kršitve pri zaposlovanju žensk, ki imajo družino ali pa njeno povečanje načrtujejo, saj to pogosto nasprotuje interesom delodajalca.

Posledično delodajalci pogosto raje zaposlujejo moške, pri ženskah pa se želijo prepričati oziroma si zagotoviti, da v bližnji prihodnosti ne bodo odsotne z dela zaradi morebitne nosečnosti, porodniškega dopusta, bolniškega staleža in podobno ter jim tako povzročale dodatnih stroškov in težav. Za zaščito pred navedenim delodajalci želijo o bodočih zaposlenih vedeti čim več, brez zakonskih razlogov sklepajo delovna razmerja za določen čas, ki jih v primeru nosečnosti ne podaljšajo več, v pogodbe o zaposlitvi vključujejo različne klavzule, zahtevajo vnaprejšen podpis odpovedi za primer zanositve itd. Vse navedeno predstavlja grobe kršitve pravic delavk (med drugim ustavno določene enakosti pred zakonom, varstva pravic zasebnosti in osebnostnih pravic itd.). Za učinkovitejše reševanje navedenih težav so potrebne spremembe zakonodaje.

Delodajalci še vedno dajejo prednost moškim, ker naj bi se ne obremenjevali z družino, gospodinjstvom, otroki, skratka menijo, da so moški bolj zanesljiva delovna sila. Največ diskriminacije do ženske je s strani delodajalca v primerih, ko noseča ženska ne dobi možnosti za zaposlitev. Kolikor ženski uspe dobiti delovno mesto, se z njo sklene pogodba o delu le za določen čas, ali celo to, da mora ženska pred sklenitvijo delovnega razmerja podpisati posebno izjavo, s katero jamči, da ne bo zanosila, v kolikor pa bi se ji to »zgodilo«, ji avtomatično sledi odpoved delovnega razmerja. Kljub vsemu je tovrstna diskriminacija težko dokazljiva, četudi so se zaradi jasnih kršitev delovno - pravne zakonodaje obrnile na pristojna sodišča,

---

⁵⁴Statistični urada v RS, povprečna bruto plača v letu 2002, po dejavnostih in po spolu (povprečje)

niso ničesar dosegle, ker brez trdnih dokazov o diskriminaciji zaradi nosečnosti in materinstva niso imele, zato trdim, da je tudi tu vzrok, da se je vedno več žensk začelo odpovedovati materinstvu in se raje posvetijo karieri in se za materinstva odločijo bolj pozno.⁵⁵

Slovenska zakonodaja se za zdaj z enakostjo možnosti zaposlovanja in obravnavanja na delovnem mestu še ne ukvarja (z izjemo zakona o delovnih razmerjih, ki uvaja prepoved spolnega nadlegovanja na delovnem mestu, kar bi pogojno lahko uvrstili v to materijo). Diskriminatornih določb v samem Zakonu o delovnih razmerjih ni, ker ukrepi pozitivne diskriminacije v zvezi z varstvom materinstva že dolgo več ne štejejo za take.

Zakon o delovnih razmerjih določa (6. člen), da morajo biti ženskam in moškim zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, izobraževanju, napredovanju, usposabljanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih, nagrajevanju, odsotnostih z dela, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi. Zakon posebej določa (25. člen) enako obravnavanje glede na spol pri sklepanju pogodb o zaposlitvi. Delodajalec ne sme objaviti prostega delovnega mesta samo za moške ali samo za ženske in pri zaposlitvi ne sme dajati prednosti določenemu spolu. Zakon ureja tudi pravico žensk in staršev do odsotnosti z dela ali do zaposlitve za krajši delovni čas zaradi koriščenja porodniške in starševskega dopusta ter dopusta za nego ožje družinske članice ali člana. V času nosečnosti, ves čas, ko ženska doji in v času izrabe starševskega dopusta delavkam oziroma delavcem ne more prenehati delovno razmerje zaradi odpovedi delodajalca (187. - 193. člen).

Država mora opredeliti enakost spolov kot enega od svojih pomembnih ciljev. Vse države članice Sveta Evrope so ratificirale *Konvencijo CEDAW*, ki pomeni jasno zavezo ciljem enakosti. To pa še ni dovolj. Integracija načela enakosti spolov mora postati politično vprašanje. Nevladne organizacije so lahko pomembna pomoč pri ustvarjanju te politične volje. Vlada mora poleg tega sprejeti izjavo o poslanstvu, v kateri mora jasno navesti svoj namen, da bo integrirala vidik enakosti spolov v vse politike in programe, in nakazati, da je njen cilj, da bodo ti programi in politike

---

⁵⁵Judikati višjih in vrhovnih sodišč RS (delovno pravni spori - IUS register)

učinkovito spodbujali enakost in nazadnje pripeljali do enakosti spolov »gender mainstreaming«.

Politična volja za integracijo načela enakosti spolov vključuje voljo, da se postavijo pod vprašaj trenutna razmerja spolov in strukture, procesi in politike, ki ustvarjajo neenakost. To med drugim obsega enak dostop do plačanega dela in ekonomske moči ter voljo za prilagoditev struktur in procesov, ki bodo omogočali delitev družinskih odgovornosti in gospodinjjskih opravil.⁵⁶ Vlade morajo podpirati ozaveščanje in širjenje znanja o enakosti spolov, npr. v izobraževalnem sistemu.

Zakonodaja o enakih možnostih je protidiskriminacijska zakonodaja in naj zato služi kot zaščita pred diskriminacijo, in to ne le in samo na trgu delovne sile.

Zagotavljanje enakopravnosti moških in žensk, zlasti pri zaposlovanju in na delovnem mestu, je problematika, s katero se Evropska unija spoprijema že vrsto let. Prepoved diskriminacije v zvezi z zaposlovanjem oziroma delom je vsebovana v številnih mednarodnih dokumentih od Evropske konvencije o človekovih pravicah in Evropske socialne listine do Listine Evropske unije o temeljnih socialnih pravicah delavcev, v Direktivi Sveta Evropske unije o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk glede dostopa do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev, pa ne nazadnje tudi v več smernicah, od katerih kaže posebej omeniti: Smernico o enakem plačilu za moške in ženske, ki razen zahteve po enakem plačilu vsebuje tudi določilo, ki naj bi zagotovilo pravno varstvo delavcev oziroma delavk v primeru, da bi se jim zaradi kršenja tega načela zgodila krivica.⁵⁷

Ne glede na vse omenjene dokumente pa je treba povedati, da je boj za enakopravnost na tem področju težak in da zmaga ni vedno zagotovljena. Celo danes ena izmed držav članic unije - Velika Britanija - v razpravah o enakopravnosti spolov stoji ob strani. Britanija si je uspešno izposlovala možnost za odločitev proti socialnemu poglavju, ki so ga ostale članice unije želele vključiti v maastrichtsko

---

⁵⁶<http://www.uem-rs.si/slo/publikacije/mediji/3.html>:

⁵⁷Belopavlovič, N. (1997): Zaposlovanje in brezposelnost (Pravna praksa, št.386, str. 25)

pogodbo. S tem je dosegla, da je bilo poglavje uvrščeno na konec dokumenta kot dopnilo k pogodbi.⁵⁸

Politika in politične strukture igrajo zelo pomembno vlogo pri oblikovanju življenjskih pogojev, pri tem pa pogosto institucionalizirajo ohranjanje in reproduciranje androcentrične konstrukcije spola.

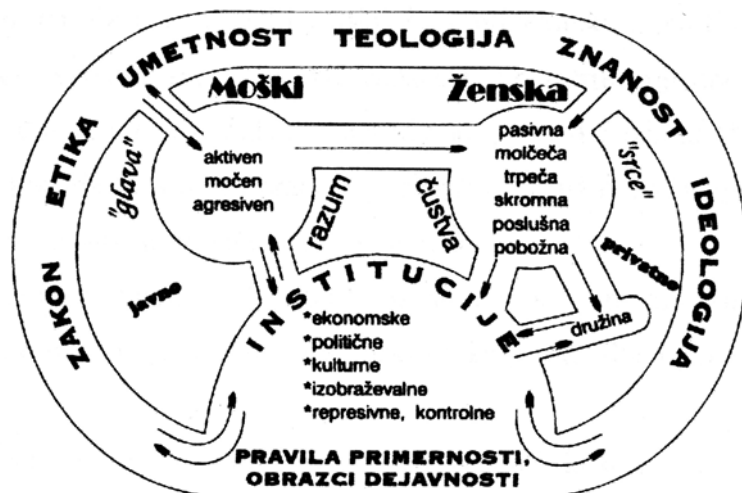
Pri presoji kakovosti politične kulture v sodobnosti ne moremo mimo ugotovitve, da je na Slovenskem še vedno močno prisotna moškosrediščna kultura, ki se odraža tudi v domestifikaciji ženske vloge, zlasti v času spremembe političnega sistema v začetku 90 letih prejšnjega stoletja.⁵⁹

---

⁵⁸Belopavlovič, N. (ibid.) »Kljub temu pa sedaj članice unije poskušajo razširiti svoje težko pridobljene zmage na področju delavskih pravic in pravic žensk v države kandidatke, ki upajo na včlanitev v Evropsko unijo. Cilj tega je uveljaviti splošna evropska pravila, ki bodo ženskam omogočala, da se enakopravno z moškimi potegujejo za zaposlitev s polnim ali polovičnim delovnim časom, da so za delo plačane enako kot moški, da jih bo ob vrnitvi s porodniškega dopusta še čakalo delovno mesto in da jim v delovnem okolju ne bo treba prenašati spolnega nadlegovanja.«

⁵⁹Jogan, M.: (2001) Seksizem v vsakdanjem življenju, FDV Ljubljana

Graf št. 2: Moškosrediščna reprodukcija spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi

Vir: Jogan (1992 b:22)

Temeljna značilnost tipične androcentrične delitve med spoloma je hierarhičen odnos med subjektoma oz. njihovimi nosilci.

Iz sheme je razvidno, da so bili ustvarjalci te sheme ženskam neprijazni ali enostavno povedano, niso bili ženskega spola.

Če si še tako želimo spolne enakopravnosti, ne smemo pozabiti, da so nekatere biološke posebnosti nespremenljive in da imajo socialne in psihološke posledice. Ni sicer treba, da bi bila družbena vloga tesno povezana s prvotno spolno nalogo, toda popolnoma ločena od nje ne more biti. Ker je večina žensk določena za to, da postane žena in mati, naj javna in domača vzgoja poskrbita, da bo našla v izpolnjevanju svoje usode zadovoljstvo.⁶⁰

Do 90 - let prejšnjega stoletja je postkolonialni feminizem razlagal socialno kategorijo žensk, da bi poudaril ogromno razliko v razmišljanju v primerjavi s

⁶⁰Opomba avtorice: Psiholog Gaim G. Ginott (1939), je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja izdal knjigo Starši in otroci (original: Between parents and child), s katero naj bi staršem pomagala ugotoviti, kaj hočejo doseči z vzgojo svojih otrok in predlaga, kako to doseči. Tudi on je kot bodisi svetovalec ali kot psihoanalitik sodeloval s starši in z otroki. Ta knjiga je sad njegovih, moških izkušenj.

preteklostjo. Pri tem se je opiral na družbo kot skupnost. Razlika v razmišljanju se je gradila v prehodu ženske kategorije iz naravne sfere v sfero kulture. Gayatri Spivak je zapisala, da so akademske discipline nesposobne odpraviti napake kolonializma, so pa se sposobne kosati s kolonialističnim mišljenjem. Avtorica govori o »vplivu zgodovine kolonializma na produkcijo znanja «z» nadomestitvijo informacij in vzpostavitev ravnotežja zgodovinskega znanja«. Veliko tega se je uresničilo že s političnim in teoretičnim osredotočenjem na dnevno žensko življenje – da bi se ugotovilo, kaj ženske v svoji raznolikosti dejansko prispevajo v plačanem in neplačanem delu (Rose, 1994: 29).

S tega stališča je zanimiv le en sklep Ustavnega sodišča,⁶¹ ki pa v nasprotju s podobnimi odločbami v tujini ni bil deležen nobenega odziva javnosti. S tem se je postavila spolna delitev tudi na vidno mesto. Dejstvo, da je v razviti zahodni družbi ta delitev bila vidna, je pomenilo, da se sprememba ženskega položaja lahko doseže s socialnim gibanjem. Žensko plačano delo je bilo v skladu z njeno naravo dela – biti mati in žena. Tako je poklic učitelja postal tipično žensko delo. Premagati vpliv naturalizma, ki je določal žensko življenje, je skoraj pomenilo socialno revolucijo (Rose, 1994: 29).

Družbeno razlikovanje med spoloma služi predvsem ohranitvi obstoječih socialnih stratifikacij ter s tem povezanim privilegiranim položajem nosilcev družbene moči.

V 19. stoletju je ženska, ki je bila vitka, lahko prej dobila partnerja, pomen bogate dote je bil manjšega pomena, saj je bilo vitko in preščipnjeno telo pogoj »za vstop v moška srca« (Rener 1998:60). Danes je drugače, tako Renerjeva (ibid.,1998), saj sam

---

⁶¹Sklep Ustavnega sodišča RS, št. 32/94, z dne 30.6.1994, Odločbe in sklepi Ustavnega sodišča RS, OdlUS III-št. 82, Založba Nova revija, Ljubljana 1995, (stani 350-352).

Opomba: Ustavno sodišče je zavrnilo pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti drugega odstavka 7. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 71/93, s katero je pobudnica uveljavljala nasprotje citirane zakonske določbe s 14. členom Ustave, češ da postavlja ženske v neenak položaj v primerjavi z moškimi. Ženske morajo za nadaljevanje delovnega razmerja po izpolnjenih pogojih za starostno upokojitev (35 let delovne dobe) pridobiti soglasje delodajalca, moški pa ne, oziroma šele po dopolnjenih 40. letih delovne dobe. Ustavno sodišče je pobudo zavrnilo kot očitno neutemeljeno, v svoji obrazložitvi pa je navedlo, da v tem primeru ne gre za diskriminacijo, saj vsem zaposlenim preneha delovno razmerje v trenutku, ko dopolnijo pogoje za pridobitev pravice do polne starostne pokojnine, za oboje tudi velja, da lahko nadaljujejo delovno razmerje samo, če pristojni organ organizacije oziroma delodajalec v skladu s pogoji, določenimi s kolektivno pogodbo oz. splošnim aktom, tako odloči Začetna zaskrbljenost s

obstoj žensk ni več odvisen od partnerja – moškega (ženska ne išče več stalnega zakonskega partnerja).

Sociologinja in feministična avtorica Darja Zaviršek pa bistvo današnje ženske biti vidi v tem, da morajo vse opraviti same, ne smejo in ne morejo si dovoliti, da tako ne bi bilo. Darja Zaviršek (ibid.,1995), trdi, nekatere ženske z močnejšim videzom čutijo potrebno moč za življenje in delo, čeprav druge hrepenijo po vitki postavi, se primerjajo z lepoticami z ekranov in revij, in verjamejo, da si bodo z lepim, suhim telesom oziroma videzom pridobile ljubezen okolice. Če želi ženska slediti zahtevam okolja, se trudi biti prijazna, lepa, suha, uspešna, izobražena in tako naprej, si po mnenju Zavirškove (ibid., 1995) naloži v življenju veliko več dela, skrbi in zadolžitev, kar je po njenem mnenju včasih povezano z družinskim delom, z zaposlitvijo in s kariero.

Z diskriminacijo se poleg sociologov, ukvarjajo tudi pravni strokovnjaki, predvsem, kadar gre za vprašanja rase, barve polti, vere in starosti in kar je najbolj pomembno tudi za enakost med spoloma. Avtor t.im. pozitivne diskriminacije M. Novak navaja, da gre pri »pozitivni diskriminaciji« (positivediscrimination) v bistvu za dobronamerno diskriminacijo. To naj bi pomenilo vključevanje določenih skupin v pluralistično demokracijo. Pri njej gre za privilegiranje določenih manjšinskih skupin, ki so bile tradicionalno zapostavljene oziroma, ki so bile dolgo časa diskriminirane. V bistvu gre za neko perfekcijo načela enakosti oziroma za precej subtilno pravno vprašanje. Tudi v Evropi oziroma Evropski uniji, ki vedno bolj prisega na multikulturalnost, etično pluralnost in varstvo manjšin in zagotavljanje polne enakosti med spoloma⁶².

Problem vidi predvsem v tem, koliko takšne pozitivne diskriminacije je moč dopustiti, da se ne bi sprevrgla v svoje nasprotje – neenakost. Takšni vrsti diskriminacije navadno nasprotuje predvsem večinsko prebivalstvo, ki je navadno netolerantno nastrojeno tudi do manjšin. Pojem pozitivne diskriminacije je predvsem

---

kasnejšo (neplačano delo, pomanjkanje znanja, gospodinjsko delo, skrb za otroke in seksualno služenje moškim) je bila osnova za izpostavitve socialne narave v spolni delitvi delovne sile.

⁶²Novak, M. (2003): Terminološki kotiček, Pravna praksa, št. 41 (str. 27)

ameriškega izvora. Tam mu v bistvu pravijo »affirmative action«, kar bi lahko dobesedno prevedli kot potrdilno oziroma pritrtilno delovanje.

V Združenih državah, kot največji multikulturni skupnosti, zasnovani na t. i. talilnem loncu narodov (melting pot of nations), gre pri tem predvsem za razne programe predvsem pri zaposlovanju, ki jih določajo zvezni zakoni in podzakonski akti, katerih namen je poprava oziroma odprava diskriminatornih praks pri zaposlovanju članov manjšinskih skupin.

Pri tem je poudarek seveda na zaposlovanju žensk. Torej gre za pozitivne ukrepe, katerih namen je odprava obstoječe ali nadaljujoče se diskriminacije, odprava posledic pretekle diskriminacije ter oblikovanje sistemov in postopkov, ki naj bi onemogočili prihodnjo diskriminacijo. Dejavniki, ki jih pri tem upoštevajo, so rasa, barva polti, spol, vera in starost.

Pri tem vključuje tudi Evropo oziroma Evropsko unijo, ki vedno bolj prisega na multikulturnost, etnično pluralnost in varstvo manjšin, se nekako vedno bolj prebija v ospredje tudi možnost neke vrste pozitivne diskriminacije. Tako na primer direktiva 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvrševanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasni, spolni in etnični izvor v 5. členu govori o t.im. »positive action« (pozitivnemu dejanju, delovanju). Ta določa, da zaradi zagotovitve polne enakosti v praksi načelo enakega obravnavanja ne preprečuje državam članicam, da sprejmejo določene posebne ukrepe, da preprečijo ali odpravijo (oziroma bolje natančneje rečeno nadomestijo) določene neugodnosti, ki so povezane z rasnim, spolnim ali etničnim izvorom.⁶³

Po drugi strani pa se tudi v slovenskem prostoru srečamo s skrajnostmi; pogled z moške perspektive na žensko, najdemo pri J. Ruglju, ki je prepričan, da je naša družba preveč bolna, da bi lahko bilo drugače. *"Treba je upoštevati, da imamo v Sloveniji 200 tisoč alkoholikov, pa 200 tisoč strtih žensk, ki podpirajo te alkoholike, pa približno 400 tisoč otrok, ki jih te ženske kvarijo. Imamo tudi veliko narkomanov, debeluhov, falirancev, potepuhov, kriminalcev,"* je realne podatke predstavil Rugelj.

---

⁶³Novak, M. (2003): Pravna praksa, št. 3

To pa ni zdrav temelj, na katerem bi starši vzgajali otroke, otroke brez osebnostnih težav.

Po drugi plati pa je v Sloveniji tudi veliko ljudi, ki so visoko izobraženi, nimajo težav, imajo tudi veliko denarja, pa prav tako nimajo otrok. *"Ženske so postale nekako vzvišene, domišljave, hočejo biti dolgo lepe, imeti ploske trebuhe, biti zanimive, potem pa se hočejo upravičeno tudi poklicno uveljavljati. Ženska tako in tako sama ne more nič napraviti, razen če tvorno sodeluje v moškem poslanstvu, kajti čim zanosi, je že izgubila bitko s tisto, ki ni zanosila, čim rodi, je že izgubila bitko z vsemi moškimi, ki niso rodili. Nima več možnosti, da bi vzdržala uspešno tekmo z moškimi,"* meni Rugelj. Zato bi si ženske po njegovem mnenju morale izbrati delovnega, pametnega, potentnega moškega. Samo takšen lahko skrbi za družino. In morale bi imeti več otrok, ne le enega.⁶⁴

Zelo zgovorni so bili izsledki in rezultati empiričnih raziskav. Tanja Rener in Alenka Švab (1996, str.41) sta zapisali: "Podatki in informacije o družinah in družinskem življenju kažejo, da je družinsko življenje ljudi in še posebej mladih ljudi v Sloveniji izrazito "evropsko": podatki o velikosti in tipu družin, rodnosti, sklepanju porok in razvezah, o kohabilitacijah, o izvenzakonskih družinskih skupnostih ipd., nas umeščajo v domet evropskih statističnih povprečij; razvojni trendi družinskega življenja v Sloveniji se bistveno ne razlikujejo od trendov drugod. To pa ne pomeni, da postaja družinsko življenje vse bolj podobno in enovito«.

Avtorici omenjata naslednje razvojne trende spreminjanja družin v Evropi in v Sloveniji: intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov, upadanje rodnosti, izgubljanje socialnega statusa in pomena formalizirane zakonske zveze, naraščanje števila razvez, zviševanje števila enostarševskih družin in reorganiziranih (dopolnjenih) družin ter podaljševanje časovnega obdobja prehoda iz družine staršev v lastno družino (ibid.,1996:42).⁶⁵

---

⁶⁴Psihiater Janez Rugelj vzroke za nizko rodnost vidi predvsem v današnji vlogi moškega, ki se je po njegovem izgubila z brezposelnostjo, alkoholom, drogami in lenarjenjem, dne 3.7.2004, Ljubljana, članek: Sara Volčič, Za nizko rodnost so krivi moški: (http://24ur.com/naslovnica/vizita/20040703_2042685.php?Arf=2i17)

Ključna pojasnjevalna kategorija v tem okviru je moškosrediščni položaj v organizaciji, ki ohranja spolno določeno kulturo in omogoča moškosti večjo vrednost, ali kot je zapisala Simone de Beauvoir (Drugi spol - Doživeto izkustvo) takole: »ženska se ne rodi: ženska to postane«. ⁶⁶

Spreminja jih namreč v nevprašljivo ozadje in opravičilo vsakdanjih diskriminacijskih dejanj in prepričanj ljudi. ⁶⁷ Zagovorniki globalizacije kot posledico ugotavljajo, da imajo v procesih globalizacije dobiček vsi ljudje, ne samo najbolj privilegirani, sama se sprašujem, ali je to res. Za mnoge tako ali drugače prizadete posameznike in posameznice velja, da v svojem življenju doživljajo več kot eno obliko prikrajšanosti, logična posledica tega pa je njihova izključenost iz gospodarskih, socialnih in kulturnih družbenih tokov, zaradi pripadnosti ženskemu spolu.

Že francoska meščanska revolucija s svojimi gesli »bratstvo, enakost, svoboda« predstavlja začetek organiziranega prizadevanja za odpravo spolne hierarhije v vsakdanji organizaciji življenja ljudi. Čeprav je pripadnost različnemu spolu univerzalna lastnost človekovega bivanja, pa je pripadnost ženskemu spolu obremenjena s »tradicionalno« delitvijo neenakih vlog. ⁶⁸ Maca Jogan v tem kontekstu ugotavlja: «Zgodovinska izkušnja kaže, da spreminjanje družbenega položaja žensk ne poteka po nekih naravnih samoumevnih zakonih, temveč zahteva nenehno neposredno mnogostransko prizadevanje in presojanje obstoječih razmer, ki se kažejo kot samoumevne in naravne«. Prav ločevanje na javno in zasebno sfero omogoča moškemu nadrejen položaj.

»Upravljanja z lastnim telesom« je postalo izjemno aktualno po zamenjavi političnega sistema tako v slovenski kot še bolj izostreno v nekaterih drugih postsocialističnih družbah (npr. na Poljskem). V času socialistične samoupravne ureditve so ženske v Sloveniji postopno dosegle tudi samostojnost v odločanju o svojih reproduktivnih zmogljivosti, tako v odločanju o rojstvu otroka kot v primerih

---

⁶⁵Švajcner, M. (1996):Družina na razpotju:
<http://www.sbaza.net/index.php?nacin=znanost&z1=7&z2=0&gradivo=76>

⁶⁶Beauvoir, Simone de:(Drugi spol I, 28)

⁶⁷Ule, M., (1999:7)

⁶⁸Jogan, M. (1990:1)

prekinitve nosečnosti. Glede na to, da je zlasti Rimokatoliška cerkev nenehno nasprotovala pravici do svobodnega odločanja o rojstvu otrok in da je vse oblike kontracepcije enačila s splavom, je treba poudariti, da pri institucionalnih nosilcih skrbi za reproduktivno obnašanje žensk splav nikoli ni bil razumljen kot idealen način urejanja rojstev, temveč kot izhod v sili« (Jogan, 2004: 371).

Pri katoliških mislecih nosi ženska že dva tisoč let obremenitev zakonskega stanu, ki je zreducirana na štiri temeljne točke:

1. poglavitni namen ženskega bivanja na svetu je, da je roditeljica otrok (Heinemann, 1992:87-90),
2. zaradi tega namena mora biti popolnoma poslušna možu⁶⁹ - popolna ženska brezpravnost – (Heinemann, 1992:192),
3. da njen možiček ne bo skočil čez plot, mora počepniti kot kura - čeprav bi morala spoštovati post, nedelje ipd.- (Heinemann, 1992:155),
4. postati mora seksualna bolniška strežnica (Heinemann, 1992:162).

Iz navedenega izhaja popolna človeška degradacija ženske, ki je zmeraj kriva, ker je poslušala kačo v rajju in ker so se cerkveni možje motili do leta 1827, ker so mislili, da ženske nimajo jajčec, ampak da so njive, ki čakajo samo na moško seme, kot naša ljuba Zemljica (Heinemann, 1992:155, 175-187).

»Vračanje prave morale« je tesno povezano z naukom rimskokatoliške cerkve in njenim prikritim opravičevanjem diskriminacije žensk. Ženska je zaradi zaposlovanja v socialistični preteklosti bila »največji mučenec« (Jogan, 2000:15). Potreba po moralni prenovi naj bi nadaljevala občutek krivde pri ženskah (»ker je poslušala kačo v rajju«).

Rimokatoliška cerkev je bila glavni nosilec akcije za odpravo ustavne pravice do splava in s tem posledično vzpostavitev kontrole ženskih reproduktivnih zmogljivosti. Cerkev je v vsej svoji zgodovini bila boj proti preprečevanju zanositve in splavu. Rimski katekizem je nedvoumen: »Zločin najtežje vrste stori vsakdo, kdor

---

⁶⁹po domače rečeno, biti mora na voljo zmeraj, kadar se možu hoče, ki je zamaskirana v blagohoten izraz »opravljanje zakonskih dolžnosti«

v zakonskem življenju z medikamenti (medicamenta) prepreči spočetje ali odpravi plod, kajti takšno dejanje je enako brezbožni zaroti umora« (Heinemann, 1992:252).

Opravljenе mednarodne raziskave zaupanja v ženska gibanja oz. institucije (Toš:1999 v Jogan,2004:373), kažejo, da je v Sloveniji največje zaupanje v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami. Slovenska posebnost je še iz časa samoupravnega socializma pri ustvarjanju materialnih možnosti za skladnost delovne in družinske vloge žensk⁷⁰. Uspešnost nastopanja ženskih gibanj so oslabile agresivnost redomestifikacijskih prizadevanj v slovenskem prostoru.

Prizadevanje za rekatolizacijo slovenske družbe je eden najbolj značilnih pojavov redomestifikacije žensk. Zaradi »nemoralnega« marksizma v preteklosti je postavljena zahteva za moralno prenovo družbe in s tem vzpostavitve »naravne vloge« žensk. Institucionalno varovani temelji pri usklajevanju delovne in družinske vloge žensk so bili tako predmet ostre kritike in se kot taki morajo zato odpraviti. Tudi neuspešni poizkusi, da bi z zakonom podaljšali porodniški dopust na tri leta, kažejo na zahtevo po redomestifikaciji žensk. Negativni učinki tranzicije so potemtakem najbolj bremenili ravno položaj žensk.

Na političnem polju se tranzicija kaže v zamenjavi enostrankarskega političnega sistema z večstrankarskim. Vendar to ne pomeni povečane udeležbe žensk v političnem delovanju, saj še vedno velja stereotip »politika je stvar moških«. Problemi žensk tako še niso postali dovolj javni in politično pomembni, saj so potisnjeni na obrobje.

Podatki iz sredine sedemdesetih let kažejo, da je bila udeležba v predstavniških telesih v Sloveniji blizu povprečnemu deležu žensk v parlamentih držav članic EU v letu 2000 (22,6 %). Po volitvah 1974 je bilo med vsemi delegati republiške skupščine SRS 26 % žensk, približno takšen delež žensk se je ohranjal do prvih strankarskih volitev 1990, ko je prišlo do očitnega, ki se je ponovilo in še okrepilo ob volitvah 1992 (13,3,%) in 1996 (7,8 %), z volitvami 2002 se je delež dvignil na raven 1992

---

⁷⁰Sodelovanje obeh spolov pri odgovornem starševstvu in demokratičnih postopkih referendumskega odločanja s samopriskom.

(13,3%).⁷¹ Delež zastopanosti žensk v politiki se tudi z volitvami leta 2004 v primerjavi z letom 2000 ni okrepil.

Ob tej skrčeni udeležbi žensk v političnem odločanju se je »demokratizacija« najprej pokazala v jasno izraženi težnji po kontroli ženskih reproduktivnih zmogljivosti v času priprave ustave samostojne države Slovenije 1990,1991 (ibid.: Jogan, 2004: 373).

Ženske v parlamentarnih državah VS Evrope, v spodnjem domu-parlamentu; Češka (15,0 %), Poljska (13,0 %), Slovaška 12,0 %), Madžarska 8,3 %), Slovenija 7,8 %). Zastopanost žensk v parlamentih držav VS Evrope⁷² potrjuje postavljeno tezo. Ti podatki nam kažejo, da so najmanj ustaljeni deleži žensk v parlamentu Madžarske in Slovenije. Tako kot v ostalih državah, tudi v Sloveniji obvladujejo politiko moški, ki tudi zasedajo vse vodilne položaje v politiki (Antič:2000, str.132).

Seksistična tradicija se ni ohranjela sama po sebi, temveč je bilo njeno ohranjanje v jedru celotne družbene ureditve in s tem tudi ključna sestavina politične kulture in institucionalne določene in varovane prakse. Oblikovanje samih urejevalnih pravil, dodeljevanje pomembnosti in zapovedovanje veljavnosti je pripadalo nosilcem moči (moškim), ki pa niso (bili) pripravljeni, da bi se odrekli svojim prednostnim položajem tako na javnem kot na zasebnem področju. Ne smemo pozabiti, da je prav ločevanje na javno (moško) in zasebno (žensko) področje omogočalo, da je moški bil vselej – četudi le na zasebnem področju – v nadrejenem položaju.

»Samo razlaganje stroge ločnice med javnim (pomembnim in vrednim predmetom politike) in zasebnim (obrobnim in neprimernim za "pravo" politiko) se je ohranjalo na ravni (ideološke) interpretacije skozi stoletja kljub temu, da je preverljiva (empirična) praksa bila drugačna. Vselej je namreč šlo za strogo ureditev zasebnega področja. Ravno s to ureditvijo je bilo mogoče ohranjovati žensko podrejenost" (Jogan, 2001:50-51).

---

⁷¹Jogan, M. (2004), Slovenska (post)moderna družba in spolna neenakost, TiP, št. 1-2- (str. 371)

⁷²Antič, (2000:132) Vzhodna srednja Evropa

"Tradicionalno obravnavanje ženske kot matere in gospodinje, primarno delujoče v družini, je opravičevalo izključevanje žensk iz političnega, javnega življenja. Poleg strogih prepovedi ženske udeležbe v političnem odločanju so k utrjevanju in nevprašljivosti izključenosti žensk prispevale razlage same narave politike, ki da je npr. "umazana", "groba", strogo racionalna zadeva – torej že v svojem bistvu neprimerna za ženske, ki so po "naravi" določene za bolj "vzvišene" dejavnosti" (Jogan, 2001:51).

"Splošna značilnost ob koncu 20. stoletja je očitna neenakost v politični udeležbi in moči po spolu, ki se izraža na različne načine. Kljub deklarirani enakosti v političnih pravicah so ženske v političnem delovanju manjšina, zlasti na višjih položajih. Tako so upravičena označevanja, da obstaja spolno ločeno "moško" in "žensko" državljanstvo in da so ženske "igračke moške politike", kot ugotavlja npr. K. Hallas (1991) za ženske v Estoniji. V novejšem času je sicer v nekaterih okoljih več žensk doseglo višje in vplivnejše položaje (npr. v Franciji in na Norveškem), vendar je večina žensk bodisi pretežno izključena iz političnega odločanja ali pa zasedajo nepomembne in nemočne položaje" (Jogan, 2001:51).

"Vprašanje ženske izključenosti iz političnega delovanja je posebej pereče v vseh nekdanjih evropskih socialističnih državah, ki v procesih spreminjanja preprosto "pozabljajo" na ženske. V totalitarnih ureditvah so bile ženske tudi sicer potisnjene na področje dejanske politične drugorazrednosti, čeprav so bile formalno izenačene z moškimi" (Jogan, 2001:52).

Skratka, aktivna politika uvajanja načela enakosti spolov (gender mainstreaming) je merilo in pokazatelj demokratičnosti družbe. Ob vseh družbenih in ekonomskih spremembah, ki smo jim priča, moramo biti pozorni tudi na spremembe, ki vplivajo (predvsem, kako vplivajo) na položaj žensk in moških. Velikokrat se premalo zavedamo, da je položaj žensk v Sloveniji na nekaterih področjih na visoki ravni, tudi (ali pa predvsem) v primerjavi z mnogimi zahodnoevropskimi državami. Istočasno pa ni nobenega zagotovila, da bo tak tudi ostal in da se ne bo poslabšal, ne samo na ravni kvalitete življenja celotne družbe, ampak tudi v primerjavi s položajem moških. Zato je prav, da stalno spremljamo položaj žensk in na podlagi podatkov, analiz in ocen stanja z ukrepi za njegovo izboljšanje. Pri tem brez

podatkov in primerjalnih analiz, kakršna je tudi Unicefova analiza položaja žensk v državah vzhodne in srednje Evrope, enostavno ne gre. 'Gender analysis' niso prav pogoste, posebno ne v državah vzhodne in centralne Evrope in tudi zato različne ocene vpliva spola predstavljajo visok deficit v odločanju.⁷³

Tako se je seksistična tradicija ohranjala v interesu družbene ureditve. Ključno vlogo pri ohranjanju spolne hierarhije pa imajo socializatorji (družina, šola, cerkev, mediji), ki skozi socializacijo posredujejo stereotipne predstave o spolnih vlogah. Izhajajoč iz politične kulture, ki ni naklonjena politikam enakih možnosti, je potrebno mnogoplastno zagotavljanje okoliščin za povečanje enakosti med spoloma. "To pa more biti usmerjeno na odstranjevanje ovir, ki deluje na celi črti od družine do javnih ustanov"(Jogan, 2001).

---

⁷³ http://www.uem-rs.si/slo/novice/govor_tranzicija.html

2. Tranzicija v Sloveniji in mladi

Po padcu »berlinskega zidu« v zadnjem desetletju 20.stol. je v vrsti postsocialističnih državah prišlo do utrjevanja pluralistične demokracije in uvajanja tržnega gospodarstva za kar se uporablja izraz tranzicija. Tranzicija se pogosto označuje kot »evropeizacija« (Jogan, 2000: 10).

Države, ki so se znašle v tranziciji, so bile in so še dolžne pred vsemi drugimi vrednotami, pomembnimi za človeka in človeštvo, postaviti v ospredje človekove pravice.⁷⁴

Mladi v Sloveniji v devetdesetih letih so odraščali v tranzicijski družbi, in bili pod vplivom tranzicijskega šoka »... ki je z rahljanjem sistema socialne varnosti prizadel večino prebivalstva« (Jogan, 2000:17). Današnja mlada generacija v Sloveniji odrašča v razmerah povečane socialne neenakosti, povečane brezposelnosti, kar povečuje strah in negotovost pred prihodnostjo. Generacija staršev današnje mladine pravzaprav ni poznala brezposelnosti, medtem ko se mladi z brezposelnostjo srečujejo kot s povsem realno možnostjo.

Na ekonomskem področju se tranzicija kaže v vpeljevanju tržnega gospodarstva (kapitalizma). Legalizirana kapitalistična ekonomija tako povečuje socialno neenakost in revščino. V času tranzicije v Sloveniji je povečana brezposelnost najbolj prizadela ženske z najnižjo stopnjo izobrazbe (Hanžek, 1999:93) oz. še več: »Po letu 1996 pa tako podatki iz ankete o delovni sili kot tudi podatki o registrirani brezposelnosti kažejo na višjo stopnjo brezposelnosti med ženskami« (Javornik,

---

Beseda tranzicija v tržnem gospodarstvu pomeni velik izziv za ekonomsko politiko države v tranziciji. Skoraj tako, kot pri teoriji tranzicije, ki je še ne moremo upoštevati kot konsistentno vedo, tudi pri ekonomski politiki ni vzorcev, ki bi jih lahko direktno uporabili pri prehodu v tržno gospodarstvo. Dosedanje izkušnje v evropskih državah tranzicije so izpostavile naslednja področja tranzicije, ki jih mora nadzorovati ekonomska politika: institucionalni okvir, odprava destabilizacijskih pričakovanj in restrukturiranje gospodarstva. Poseben problem, ki obravnava tranzicijo, v okviru ekonomske – političnega problema, je tudi časovno razvrščanje reformskih korakov - t.im. "reform sequencing". Referenčni primeri so predvsem Slovenija in progresivne evropske države tranzicije.

⁷⁴ V počastitvi 50. obletnice razglasitve Splošne deklaracije človekovih pravic so Urad varuha človekovih pravic, Slovensko politološko društvo in Državni zbor Republike Slovenije leta 1998 pripravile posvet z naslovom Človekove pravice in svoboščine v tranziciji – primer Slovenije. Kasneje je na to temo izšel zbornik z namenom, da se tudi pri nas, v Republiki Sloveniji, državi »prehoda« oživi razprava o spoštovanju človekove svobode. Ta prispevek je eden redkih poizkusov politološkega soočanja s to problematiko, nad katero politična veda doslej ni niti poizkusila uveljavljati svoje matičnosti

2003:18). Pri ženskah so opazne tudi razlike med plačo z moškimi. Hanžek et al., (2000:185) poroča, da analize plač v Sloveniji kljub umirjanju kažejo, da razlika med moškim in žensko znaša 11,3%. Še naprej pa ostaja odprto vprašanje neplačanega gospodinjskega dela žensk. Podatki iz raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji kažejo, da moški porabi tedensko za gospodinjska dela 7 ur, za zaposleno žensko – mater pa to pomeni okoli 84 ur. Nepriznано žensko delo znotraj gospodinjstva skriva pod predpostavko enakomerne porazdelitve dohodka, da so ženske v primerjavi z moškimi bolj podvržene revščini⁷⁵.

Tranzicijske spremembe tudi na tem segmentu enakih možnost povečujejo spolno neenakost in ne odpravljajo družbene neenakosti po spolu.

Tranzicijske spremembe v slovenski družbi niso upravičile optimističnih pričakovanj o odpravljanju diskriminacije po spolu, še posebej ne žensk. Negativni učinki se kažejo tudi v prizadevanju po redomestifikaciji žensk.⁷⁶

Predpostavljamo, pravi M. Ule, da se problemi kopičijo predvsem okrog pogojev za prehod v odraslost, ne pa okrog tipično mladostniške dejavnosti. Pri prehodu v odraslost pa so problemi vezani na ekonomsko, materialno in bivanjsko osamosvajanje.⁷⁷

Toda takšno prepričanje o tem, kakšna da je situacija v t.i. državah v tranziciji, enostavno ni tako zelo enostavno in zahodne ocene preprosto vse prepegosto ne držijo. Vsaj za Slovenijo lahko z gotovostjo rečemo, da smo ženske demokracijo dočakale z dokaj veliko mero samozavesti in nekaterimi zelo dobrimi izhodišči. Visoka stopnja polne zaposlenosti žensk in dokaj enake možnosti zaposlovanja, velik delež izobraženih žensk, dobro urejeno zdravstveno varstvo, solidna zaščita starševstva, dobro urejen porodniški dopust, liberalna zakonodaja in praksa glede pravice do splava in načrtovanja rojstev ter široko dostopna mreža otroškega varstva,

---

⁷⁵»Slovenski urad za statistiko uporablja definicijo revščine, ki jo je sprejel Evropski svet leta 1984, kot sledi: Revne so osebe, družine ali skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim ne omogoča minimalno sprejemljivega življenja v državi, v kateri živijo« (Javornik, J., Korošec, V. (ur.): Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 2002/03, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, 2003:24)

⁷⁶Jogan, M. (2000): Tranzicija in (ne)enakost med spoloma

⁷⁷Ule, M. et al (2000): Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti

vse primerjano z ureditvijo zahodnoevropskih držav, je popotnica, ki nam jo, potem ko jo spozna, zavida marsikatera država. V zahodnih državah je nižja tudi stopnja zaposlenosti in s tem nasploh večja ekonomska odvisnost žensk. Delo s skrajšanim delovnim časom, na primer, ki marsikje na zahodu ostaja prevladujoča oblika dela žensk in pomeni tudi nižje plačilo, maj ugodnosti, manj varno zaposlitev in predvsem še vedno ekonomsko odvisnost, ni prednost, ki bi nam morala biti za zgled. Tega se mnoge zahodnoevropske strokovnjakinje dobro zavedajo in države pripravljajo programe, kako te nevrogične točke preseči in jih odpraviti. Po drugi strani pa velikokrat v »receptu« za vzhodne tranzicijske države poudarjajo, kako ugodno zakonsko regulativo imajo: seveda, glede problemov, ki jih mi sploh še nimamo, oni pa bi jih radi odpravili. Ne ponuja nam torej recepta, kako se ogniti napakam, ampak kaj narediti potem, ko jih bomo že storili. Marsikje na zahodu imajo na primer za kvaliteto življenja družin veliko manj ugodno urejen starševski dopust, tako glede dolžine kot glede višine denarnega nadomestila.⁷⁸

Predvideva se, da je mladina danes prek subkultur in drugih, skoraj nezaznavnih gibanj in ne-vrednot dosegla višjo stopnjo avtonomije in emancipacije. Današnja mladina kljub mnogoterim priložnostim kakršnegakoli naboja ne in ne zna izkoristiti.

K temu prispeva tudi vzgojna usmerjenost staršev, vzgojna in idejna naravnost v družini in družbi, saj ena kot druga odigravata pomembno vlogo pri vzgoji. Mladi svojo mladost podaljšujejo in izkoriščajo sebi v prid tako, da so čimbolj in čim dlje odvisni od drugih, od staršev in tudi različnih institucij. Podaljšanje mladosti, ali pozna puberteta, odvisnost, zgodnje vstopanje v spolnost in partnerstvo, je edina značilnost mladih v dobi tranzicije; njihovi cilji niso usmerjeni v spreminjanje družbe.

To potrjujejo tudi izsledki raziskav, ki sem ju opravila v letu 2001 in 2003 med jeseniškimi dijaki in dokazujeta, da se obdobje izobraževanja mladih podaljšuje, da mladi prostovoljno ostajajo doma, da je to samo po sebi umevno dejstvo, istočasno pa ti mladi ne le da se samo ukvarjajo s svojim zunanjim videzom in posnemanjem

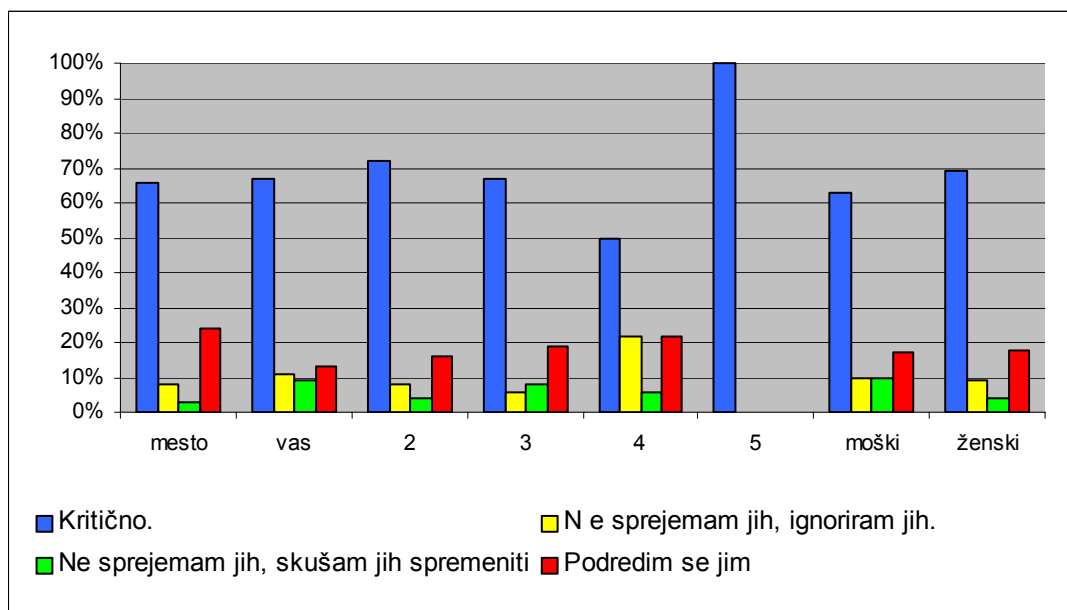
---

⁷⁸ http://www.uem-rs.si/slo/novice/govor_tranzicija.html

drugih družb, predvsem zahodnih, skozi optiko različnih medijev in ekonomskega tržnega aspekta.

Kritično distanco do družbenih norm kaže graf št. 3, na osnovi podatkov zadnje raziskave (Klinar, 2000).⁷⁹

Graf št. 3: Kako sprejemaš splošne družbene norme?

V legendi je prikazan učni uspeh: 2 – zadostno, 3. dobro, 4. prav dobro, 5. odlično (ob zaključku šolskega leta 1999/2000)

Več kot 60% vseh anketiranih sprejema splošne družbene norme kritično, spremeniti jih skuša le 6%. 10% anketiranih družbenih norm ne sprejema, podreja pa se jim kar 18%.

Večjih odstopanj ni niti glede na spol niti glede na velikost kraja bivanja. Po pričakovanjih so dekleta nekoliko bolj kritična in še manj pripravljena na akcijo kot fantje. Nekoliko bolj pripravljene za akcijo so dijaki iz ruralnih okolij.

V svojem odnosu do tega vprašanja odstopajo odličnjaki/-nje. Vsi se kritično odzivajo na družbene norme. Najmanj kritični v analizirani populaciji so dobri in

⁷⁹Raziskovalna naloga – naročnik Občina Jesenice

prav dobri dijaki/-nje, ki so bolj konformni kot drugi in se tudi najbolj podrejujejo splošnim družbenim normam.

M. Ule pojasnjuje, da skoraj ni opazne meje med mladimi od 14 leta pa vse do 30 in tudi čez 30 let, saj so nekateri izjavili, da ne vedo ali so mladi ali odrasli. Ob tem poudari še dejstvo, da se spodnja meja podaljšuje navzdol. Ugotavlja, da se mladostniki začno odločati nekje pri 14 o svojem videzu in iskati enakopravno vlogo v družini. Mladost, ki da ne ve, kaj hoče, pravi Uletova, je mit, kot tudi mladost, ki da je najlepše obdobje življenja. Miti pa so presenetljivo večni, t.j. trdovratno se upirajo pozabi in razvrednotenju, še zlasti, če imajo od njih koristi ekonomija, množična kultura in politika.⁸⁰

In tako je današnja mladina ponovno v nekem prehodnem obdobju, kjer še vedno išče svojo identiteto, življenjski stil, vrednote, prvenstveno usmerjene v različne statusne simbole, ki jih ponujajo trg in mediji.

Današnji življenjski stil ni zgolj iskanje povezanosti med potrošnimi in kulturnimi praksami ter neko predpostavljeno statusno, oziroma razredno strukturo. Življenjski stil je rekontekstualizirana družbeno kulturna, identitetna forma, ki je lahko nadrejena dihotomiziranim in polariziranim družbenim identitetam (Kurdija, 2000:54).

M.Ule (2004) v kontekstu »Novih vrednot za novo tisočletje« uvaja izraz o multidimenzionalni prihodnosti. Ta se kaže v smeri povečevanja svobode in avtonomije posameznika. Nastopa vse večja tekmovalnost in selekcija pri vstopu v prestižne šole. Družina ponovno pridobiva na svoji funkciji.

»Današnja mladina je zamenjala svobodo in avtonomijo za obdobje« emocionalne varnosti,⁸¹ t.j. deluje kot prostor zavetja pred pritiski in zahtevami sodobnega razvoja sveta. Tudi premiki v partnerskih odnosih so posledica zahteve po samoodločanju, kar pomeni, »odgovorno in načrtovano in poznejše starševstvo« (Ule, 2004:357).

---

⁸⁰Ule, M.: Predah za študentsko mladino«, Kulturna modernizacija študentske mladine, Od generacijske h kulturni modernizaciji (str.68)

⁸¹ Intervju, Ule, M. (2004): revija ONA, št. 29

Tako v družini kot v partnerskih odnosih nastopajo pogajalski odnosi. Bistveni del te nove kulture odnosov je svobodna izbira in naraščajoče izvenzakonsko življenje med mladimi. Na področju dela, zaposlitve in prostega časa mladi pričakujejo: vznemirljivost, delo, ki bo dalo njihovem življenju smisel in razvoj njihove ustvarjalnosti in imaginacijo (Ule, 2004).

Raziskave med mladimi v Sloveniji in Evropi kažejo na skupne točke pri temeljnih moralnih vprašanjih kot poštenost in smer v razvoju samega sebe.

3. Mladi na Jesenicah in modernizacija

Uveljavljanje tržnih zakonitosti v gospodarstvu v začetku 90-let prejšnjega stoletja je za Jesenice imelo in še ima posledice v naraščanju brezposelnosti. Prestrukturiranje železarstva ali t.im. projekta »Revitalizacija občine Jesenice« še ne zagotavlja odpiranja novih priložnosti za gospodarski razvoj in razvoj drugih panog. Propad železarstva na Jesenicah ima za posledico naraščajoče socialne in ekološke probleme, s katerimi pa se današnji mladi že soočajo, postajajo apatični, nestimulativni in zanje je to okolje neprivlačno. Posledice tega tipičnega primera in problema se kažejo v vrednotah mladih na Jesenicah, ki so razpete med vrednotnim sistemom tradicionalne industrijske družbe, propadajočega železarstva na eni strani in vplivom kapitalistične postindustrijske družbe na drugi strani.

Tabela št. 2: Registrirana brezposelnost za mesec februar 2004

	št. registrirane brezposelnosti število	st. registrirane brezposelnosti %
SLO	98146	11,20%
JESENICE	1376	14,10%

Vir: Statistični urad RS

Nadpovprečna stopnja registrirane brezposelnosti na Jesenicah v letu 2004 je značilna posledica pretekle obremenjenosti s staro industrijsko strukturo. Spremenjene gospodarske razmere so se najprej odrazile v naraščajoči brezposelnosti.

Nadpovprečna stopnja brezposelnosti je značilna za regije, ki so bile v preteklosti pomembna industrijska in rudarska središča, obremenjena predvsem s staro industrijsko strukturo. Spremenjene gospodarske razmere so se tam najprej odrazile v naraščajoči brezposelnosti. Gre za regije v zahodni polovici Slovenije, oziroma, natančneje v severozahodnem predelu naše države, kjer leži občina Jesenice in kjer

izstopa prav Upravna enota Jesenice z občinami, Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica; (slednji sta se osamosvojili – odcepili leta 1995, druga 1998).⁸².

Za tako stanje, v katerem so se znašle Jesenice, je značilna nizka produktivnost v gospodarstvu, zmanjševanje delovnih mest (tehnološki presežki

Tabela št. 3: Število registrirano brezposelnih oseb v občini Jesenice, stanje na dan 31.12.2003

vsi	ženske	Občina Jesenice - stopnja izobrazbe v %				
		I. in II.	III. in IV.	V.	VI.	VII. in VIII.
1365	756	49,0%	26,0%	21,4%	1,6%	2,0%

Največji delež brezposelnih žensk na Jesenicah beležimo pri I. in II. stopnji izobrazbe. Večje zaposlovanje tega deleža žensk onemogoča strukturni značaj brezposelnosti, ki se kaže v vztrajno visokem deležu brezposelnih z nizko izobrazbo.

Tabela št. 4: Registrirana brezposelnost po stopnji izobrazbe v RS, maj 2004

Izobrazbena skupina	Število	Število pr. mesec	Mesečni indeks	Število pr. leto	Letni indeks
brez strok. izob.(I+II)	38272	39575	96,71	42855	89,31
poklicna izob.(III+IV)	22800	23426	97,33	24481	93,13
končana sr. šola (V)	24051	24460	98,33	22390	107,42
višja (VI)	2097	2126	98,64	2026	103,5
visoka (VII+VIII)	4298	4299	99,98	3510	122,45
SKUPAJ	91.518	93.886	97,48	95.262	96,07

Vir: Zavod RS za zaposlovanje

⁸² Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 2002/03, str.: 18,19. Ljubljana: Urad za ekonomske analize in razvoj

Vir podatkov: Zavod RS za zaposlovanje

Tabela št. 5: Podatki o registrirani brezposelnosti občina Jesenice v primerjavi z RS, maj 2004

Občina	število	število pr. mesec	mesečni indeks	število. pr. leto	letni indeks
Skupaj	91.518	93.886	97,48	95.262	96,07
Jesenice	1.251	1.289	97,05	1.293	96,75

Vir: Zavod RS za zaposlovanje

Tabela št. 6: Prebivalstvo, staro 15 let ali več, po izobrazbi in spolu, Slovenija, popisa 1991 in 2002

Prebivalstvo po izobrazbi in spolu, staro 15 let ali več		1991			2002		
		skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
Število	SKUPAJ	1.514.722	718.867	795.855	1.663.869	804.286	859.583
	Brez izobrazbe	9.848	3.611	6.237	11.337	4.092	7.245
	Nepopolna osnovna	253.640	111.209	142.421	104.219	42.400	61.819
	Osnovna	451.222	169.473	281.749	433.910	169.509	264.401
	Srednja	652.292	358.887	293.405	899.341	487.288	412.053
	Višja	69.509	30.303	39.206	84.044	36.083	47.961
	Visoka	65.240	39.146	26.094	131.018	64.914	66.104
	Neznano	12.971	6.238	6.733	-	-	-
Strukturni deleži (%)	SKUPAJ	100	100	100	100	100	100
	Brez izobrazbe	0,7	0,5	0,8	0,7	0,5	0,8
	Nepopolna osnovna	16,7	15,5	17,9	6,3	5,3	7,2
	Osnovna	29,8	23,6	35,4	26,1	21,1	30,8
	Srednja	43,1	49,9	36,9	54,1	60,6	47,9
	Višja	4,6	4,2	4,9	5,1	4,5	5,6
	Visoka	4,3	5,4	3,3	7,9	8,1	7,7
	Neznano	0,9	0,9	0,8	-	-	-

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 1991, 2002.

Tabela št. 7: Zaposlenost v občini Jesenice leta 1991

Skupaj	gospodarstvo	negospodarstvo
11.788	9.951	1.837

Tabela št. 8: Brezposelnost v občini Jesenice po skupinah v decembru 1991

Skupaj	Ženske - delež	Iskalci prve zaposlitve	Brezposelni stari do 26 let	Brezposelni zaradi stečaja	Težje zaposljivi
1865	1029- 55, 17	300	772	352	155

Opomba: Stopnja brezposelnosti v občini Jesenice je v začetku leta 1992 znašala 16,40 % oziroma je bilo v tem obdobju brezposelnih 2.197 oseb, od tega števila je bilo brezposelnih kar 55,15 % žensk.

Tabela št. 9: Prebivalstvo, staro 15 let ali več, po izobrazbi, občina Jesenice v primerjavi z RS (popis 2002)

	Slovenija Število	Jesenice Število - %
Brez izobrazbe	11.337	199 - 1,75
Nepopolna osnovna izobrazba	104.219	1.368 - 1,31
Osnovna izobrazba	433.910	4.976 - 1,14
Srednja izobrazba - skupaj	899.341	10.364 - 1,15
Srednja izobrazba - nižja in srednja poklicna	452.292	5.576 - 1,23
Srednja izobrazba - strokovna in splošna	447.049	4.788 - 1,07
Višja izobrazba	84.044	719 - 0,85
Visoka dodiplomska izobrazba	114.630	736 - 0,64
Visoka podiplomska izobrazba	16.388	69 - 0,42
Skupaj	1.663.869	18.431- 1,11

Vir: Statistični urad RS: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Podatki preračunani po metodologiji Popisa 2002.

⁸³Trend registrirane brezposelnosti v primerjavi z ostalimi občinami v Sloveniji je na Jesenicah tudi v letu 2004 s podobnim mesečnim in letnim indeksom.

⁸³Opomba: registrirano brezposelnost občine Jesenice v primerjavi z RS za leto 1991 (po popisu prebivalstva) ni mogoče uporabiti, ker sta bivši dve krajevni skupnosti, skupaj z več kot 10.000 prebivalci danes občini. Občina Kranjska Gora je dobila status občine leta 1995 in druga krajevna skupnost, sedaj občina Žirovnica pa je ta status pridobila leta 1998.

Po izobrazbeni strukturi je v občini Jesenice 1,05 % prebivalstva brez izobrazbe, 7,42 % ima nepopolno osnovno izobrazbo, 27,00 % je tistih, ki so dosegli osnovno izobrazbo, srednjo izobrazbo (nižja in srednja poklicna s srednja strokovna in splošna strokovna) ima 56,23 %, z višjo izobrazbo je 3,90 %, z visoko - dodiplomsko ima 3,99 % in podiplomsko le 0,37 %. Iz podatka sledi, da je izobrazbena stopnja prebivalstva v občini Jesenice prenizka.

Med mladimi v Sloveniji že nekaj let opazujemo naraščanje apatije in nemotiviranosti za vključevanje v ponujene oziroma v obstoječe možnosti družbenega delovanja.⁸⁴ Posledica potrebe po povečani kompetenci, znanjih in spretnostih na eni strani ter zmanjšanju ali celo zapiranju zmožnosti vključevanja v družbo na drugi, je povečana tekmovalnost, zmanjšanje zaposlitvenih možnosti ter zmanjšanje možnosti dolgoročnega ciljnega načrtovanja. Vdor negotovosti vpliva na spremembo življenjskih stilov mladih: na eni strani okupiranost z delom, na drugi vrednotni obrat k svetu prostega časa, potrošnje in zabave.

Mladi, ki so v učenju za življenje neaktivni ali celo družbeno izključeni, z institucijami (šola...) težko navežejo pristne stike, starši pa dostikrat ne odigrajo vzgojne vloge. Tako so v izboru vrednot ter identifikacije s pomembnimi drugimi (vzorniki) prepuščeni lastni izbiri, bodisi ulici ali medijsko posredovanim vrednotam in slogom. Tu pa se žal uveljavljajo kulturni obrazci, za katere je značilna neangažiranost in usmerjenost k hitro dostopnim ugodjem.

V primerjavi z drugimi okolji je na Jesenicah opazno:

- povečana nestrpnost do drugih verskih in nacionalnih pripadnikov
- nemotiviranost za družbeno participacijo
- porast zasvojenosti (alkoholizem, mamila)
- porast števila kriminalnih dejanj (večjih in manjših ropov, vlomov) incidentov
- porast nasilja med mladimi, že v zgodnjih otroških letih
- uveljavljanje negativnih vedenjskih vzorcev,

---

⁸⁴ Ule et.al.,(2000:68) Socialna ranljivost mladih

Te posebnosti se odražajo tudi v težišču sedanjega dela z mladimi, ki se pomika v smer ukvarjanja s posamezniki, ki so se znašli v navedenih težavah. Nadaljevanje tega trenda ni dopustno, saj je pomoč mladim v stiski le ena od vrst nalog s področja dela z mladimi in kako mlade animirati za drugačen življenjski stil in vrednote, ki so sprejemljivi glede na splošne družbene norme. Ob tem se postavlja vprašanje, kako so ti mladi stopili v prvo in drugo socializacijo.

Temeljna načela javne dejavnosti so enaka tudi v odnosu do mladih; drugačna je pozornost, ki jo moramo posvetiti pri upoštevanju nekaterih načel v odnosu do mladih, saj ti praviloma ne sodelujejo v javni upravi in imajo zato manj vpliva na njeno delovanje. Zato je pomembno, da te mlade animiramo tako, da jim zagotovimo več informacij in skupnega delovanja in sporazumevanja za pridobitev znanja in vedenja, kako deluje politika, ki vpliva nanje.

Participacija mladih v jeseniški občini je problematična, saj kljub odprtosti dostikrat prihaja do neizpoljenih pričakovanj, ki pa so pogosto tudi nerealna. Participacija pomeni prizadevanje tako mladih kot lokalne oblasti za sodelovanje, dejansko pa s strani mladih pogosto prihajajo pritožbe, da od občine ne dobijo ničesar, hkrati pa ne ponudijo realnih zahtev oziroma programov. Skratka, medgeneracijsko komuniciranje kljub prizadevanjem še ni zadovoljivo.

Mladi na Jesenicah se v večini primerov vključujejo v neformalno mladinsko delo, ki je ustvarjanje prostora s kulturo druženja mladih, ta pa temelji na tem, da mladi sami prepoznavajo smiselnost dogajanja in programske ponudbe, da v njej spontano sodelujejo, da prek delovanja razvijejo pripadnost referenčni skupini in gradijo vezi, ki pomenijo kontinuiteto njihovega bodočega sodelovanja v polju vsakdanjega življenja, torej v polju civilne družbe v najširšem pomenu.

3.1. Mladi na Jesenicah in prosti čas

V obdobju zadnjih desetih let je bilo v jeseniški občini opravljenih več raziskav, ki naj bi dale odgovor na vprašanja, kako mladi preživljajo prosti čas, kakšen je njihov odnos do domačega okolja, izdelana je bila analiza odnosov med lokalno skupnostjo

in civilno-druženimi akterji v občini Jesenice. V nadaljevanju podajam kratek opis najpomembnejših del ter povzetek njihovih ugotovitev.

Raziskovalna naloga »Mladi na Jesenicah in prosti čas«,⁸⁵ ki je bila opravljena z anketo srednješolcev (120) s stalnim bivališčem na Jesenicah ugotavlja, da anketirani preživijo največ prostega časa pred televizorjem ali med poslušanjem radia, najbolj pa pogrešajo mladinski center, koncerte zabavne glasbe in rekreacijski center

Druga večja raziskovalna naloga je »Mladi Jesenic 2001«, in jo je opravil Klub jeseniških študentov.

Raziskava je zajela 425 anketirancev, mladih od 15 do 29 leta: osnovnošolcev, dijakov in študentov. Odgovori anketirancev kažejo: velika večina meni, da se v mestu nič ne dogaja; gospodarski položaj ocenjujejo kot slab, kot najpomembnejši razvojni dejavnik pa prepoznavajo odpiranje novih delovnih mest. Zaskrbljujoče je, da večina po končanem šolanju ne namerava ostati na Jesenicah. Sorazmerno visok delež, petina, jih namerava odpreti lastno podjetje, katerega dejavnost je največkrat trgovina ali informacijska tehnologija. Pogrešajo ponudbo na področju športne in kulturne dejavnosti, skoraj vsi pa se strinjajo, da bi morali na Jesenicah organizirati lokalno obarvano javno prireditev, npr. »Jeseniško noč«. Le polovica jih je ponosna na dejstvo, da so Jeseničani, polovica pa jih tudi pričakuje, da tu ne bo ostala.

Zgovorno pa je dejstvo, da jih velika večina (77%) meni, da je Občina Jesenice tista, ki bi morala kaj narediti za mlade.

Soustvarjalec pri pripravi elaborata za ustanovitev Mladinskega kulturnega centra z naslovom »Mladinski kulturni center – pomen, vloga, dejavnosti, organiziranost in financiranje«.⁸⁶

---

⁸⁵Klinar, A. 1994: naročnik Občina Jesenice

⁸⁶Blaž Račič (2001): Raziskovalna naloga. Z raziskovalno nalogo je teoretično predstavil pomen in vloge mladinske (sub)kulture in mladinskih centrov; v drugem delu sledi predstavitev značilnosti iz delovanja nekaterih že obstoječih mladinskih centrov v Sloveniji, v tretjem delu pa so na osnovi značilnosti lokalnega okolja, zbranega gradiva in izkušenj drugih mladinskih centrov predstavljene možnosti za oblikovanje mladinskega centra na Jesenicah.

V analizi avtor preverja hipotezo, da se v jeseniški občini kadrovski oziroma intelektualni potenciali neprofitno volonterskega sektorja ne izrabljajo v obsegu, v katerem bi se sicer lahko. Hipotezo raziskave potrdi: neprofitno volonterski sektor v občini Jesenice je razmeroma slabo razvit, delež zaposlenih v neprofitno volonterskih organizacijah izmed vseh zaposlenih v občini Jesenice je v primerjavi z oceno deleža zaposlenih v neprofitno volonterskem sektorju v Sloveniji (0,73 %) manjši, saj predstavlja le 0,4% vseh zaposlenih v občini Jesenice. V primerjavi z deležem zaposlenih v neprofitno volonterskem sektorju v drugih državah (povprečje 3,4 %) pa je slovenski (in jeseniški) delež precej manjši. Avtor navaja kot enega od razlogov nizko stopnjo povezanosti neprofitno volonterskih organizacij z občino Jesenice, kar po njegovem onemogoča identifikacijo intelektualnih potencialov civilne družbe v občini. Zato predlaga krepitev različnih oblik sodelovanja med neprofitno volonterskimi organizacijami (kot organiziranimi interesi civilne družbe ter kot alternativnimi producenti kolektivnih dobrin in storitev) in občino Jesenice.

Za strategijo dela z mladimi je pomembna ugotovitev, da je prostovoljno delo ne le temeljni način dela, ampak tudi vrednota, ki jo negujemo. Analiza kaže, da bo temu potrebno posvetiti veliko pozornosti.

Blaž Račič (2002) analizira tudi najpogostejše probleme, s katerimi se srečujejo mladi na Jesenicah in utemeljuje izhodišča za ustanovitev ter namene in cilje delovanja mladinskega centra ter opredeli prednostne naloge ter operativne cilje delovanja tega centra.

Elaboratu je dodana anketa, ki je bila izvedena med društvi, organizacijami ter zavodi, ki delujejo na področju mladih.

Anketa nudi dober popis institucij s stališča materialnih in človeških virov – v 21 obdelanih institucijah je zaposlenih 31 ljudi, zunanjih sodelavcev je kar 489, prostovoljcev pa 140. Pozornosti pa je vredna trditev večine anketirancev, da je dejavnosti za mladostnike dovolj, le da ti niso ustrezno obveščeni. Trditev je namreč v nasprotju z mnenjem mladih (anketa Kluba jeseniških študentov), da vlada na Jesenicah mrtvilo. Ker dober glas seže v deveto vas, lahko sklepamo, da izvajalci nekritično ocenjujejo svoje delo.

Ker pa »formalne« ustanove razpolagajo s strokovnimi službami, ki so usposobljene za razvoj znanj, spretnosti in reševanje specifičnih problemov, je nujno sodelovanje med obema. Napak bi bilo razvijati vzporedne strokovne službe; ena od nalog neformalnih organizacij je prepoznavanje potreb in problemov mladih in, kjer je mogoče, pritegniti k reševanju takih problemov za to usposobljene institucije.

Institucije na področju občine Jesenice, ki ustrezajo pojmu neformalnega mladinskega dela, so Društvo Mladinski center Jesenice, Zveza društev prijateljev mladine in Nanabush.

Iz ankete, ki jo je izvedel takrat še Mladinski center Jesenice v mesecu septembru 2003, se da ugotoviti, da je na Jesenicah zadosti ljudi, ki so pripravljene prostovoljno delati z mladimi; sklepamo, da je ta potencial zadosten. Težje je sklepati o kvaliteti njihovega dela in o zmožnostih vključenih, saj si postavljajo za to različna merila; vendar je izvedljivo. Ni pa možno, dokler ne bo pobuda s strani mladih prešla na višji nivo, sklepati o potencialu mladih, razen dejstva, da njihovo število upada. Kakšen je njihov ustvarjalni potencial, oziroma, koliko ga bodo uspeli sprostiti, pa ni odvisno le od njih, marveč od uspešnosti animacije in podpore, ki jo bo nudila lokalna skupnost. Vsekakor lahko trdimo, da ta izraža pripravljenost in je tudi sposobna zagotoviti ustrezno podporo, torej ima v tem pogledu zadostne potenciale.

Za področje dela z mladimi na Jesenicah je pripravljena tudi posebna strategija za področje mladinskega dela. Strategija se deli na dva večja sklopa in sicer na primarne dejavnosti, v katerih je vključena socialno varnost mladostnikov, preventivno delovanje na področju drog, svetovanje mladim v stiski, ter ukvarjanje s problemi nasilja med vrstniki ter na sekundarne dejavnosti, v katerih je umeščeno ustvarjalno in kvalitetno preživljanje prostega časa z izvajanjem preventivnih projektov, vključujoč mednarodno sodelovanje.⁸⁷

V občini je poleg Mladinskega Centra Jesenice poznanih še 30 institucij, ki se tudi ukvarjajo z mladimi. Večina izmed njih (22) jih je sodelovala v anketi, nekateri z

---

⁸⁷Pajič, S. (2004): Strategija na področju dela z mladostniki: Društvo Mladinski center Jesenice

zelo izčrpnimi odgovori. Eden od ciljev ankete je bil najti odgovor na vprašanje o dejavnosti anketirancev, kar je omogočilo nekoliko grob pregled programske ponudbe na področju dela z mladimi na Jesenicah. Za izboljšanje pregleda nad programsko ponudbo na eni strani in potrebami mladih na drugi strani je nujno potrebno opise ponudb (in hkrati povpraševanj) standardizirati in primerjati ugotovitve. Predlagano je bilo, da se kot izhodišče uporabi opravljena anketa z odgovori z opisom dejavnostih na tistih področjih, ki naj bi jih pokrivali programski odbori. Potrebna bo tudi ocena, kako posamezna institucija pokriva določena področja in opraviti še primerjavo s potrebami, katerih oceno bo dala stroka (mladinski delavci) na eni strani in mladi na drugi; potrebe, kot jih vidijo slednji, so za grobo opredelitev zadosti dobro opisane v anketi, »Mladi Jesenic«, ki jo je opravil Klub jeseniških študentov leta 2000.

Posebnost neformalnega dela z mladimi je, da temelji na prostovoljnem delu, hkrati pa je strokovno zelo zahtevno. Da je ljudi, ki so pripravljeni vložiti svoj prosti čas za tako delo na Jesenicah dovolj, je pokazala anketa mladinskega centra; če pa smo zmožni strokovno podpreti začetno rast, pa se bo pokazalo v naslednjem obdobju.

4. Raziskava

Predmet preučevanja so odzivi dijakov in dijakinj četrtega letnika Gimnazije Jesenice na družbene in življenjske razmere oz. na tranzicijo z vidika njihovega osebne vrednotnega sistema. Prav tako bom skušala ugotoviti, kakšne so razlike v stališčih dijakov v 20 - letnem obdobju, od takrat, ko je bila proti koncu leta 1981 opravljena raziskava »Značilnosti verovanja slovenske srednješolske mladine« (M. Jogan, 1984, 1986).

4.1. Opredelitev problema

Osnovni namen raziskave je bil ugotoviti stališča dijakov Gimnazije na Jesenicah do neformalne partnerske skupnosti, do preprečevanja nosečnosti, umetne prekinitve nosečnosti, o spolnih odnosih pred poroko in mnenje v zvezi z zaposlovanjem žensk v Sloveniji, s pogledom na družbene in življenjske razmere z vidika njihovega osebne vrednotnega sistema. Zanimalo me je tudi, kakšen je vpliv ter koliko so procesi druge modernizacije že dosegli jeseniške gimnazijce ter vpliv religije in religiozne vzgoje na pojmovanje odnosov med spoloma. V okviru raziskovalne naloge me je zanimalo tudi to, ali mladi še sprejemajo tradicionalne družinske vzorce, pa tudi vzorce družbenih razmerij in če obstoji še dominacija nad ženskami?

Zanimanje za to vprašanje je upravičeno glede na zgodovinske okoliščine.

V Sloveniji je bila v obdobju po 2. svetovni vojni (v času socialističnega sistema) velika pozornost usmerjena v odpravljanje hierarhije po spolu in s tem krepitev družbene enakosti med spoloma, to pomeni tudi povečanje svobode v odločanju (obeh spolov) zlasti žensk o lastnem telesu in življenju.

Glede na tranzicijsko preusmerjanje, kako dijaki, posebej še na periferiji, doživljajo mešanico vplivov obeh stopenj modernizacije.

4.1.1. Osnovne hipoteze in metode za njihovo preverjanje

4.1.2. Delovne hipoteze

V pričujoči magistrski nalogi želim prikazati in dokazati, da se stališča dijakov v zadnjih dveh desetletjih 20. st. niso bistveno spremenila, da so stališča skoraj enaka, ne glede na dejstvo, da smo na pragu postmodernizma in da se v določenem okolju obdobje modernizacije še ni zaključilo.

Hipoteza, iz katere izhajam, je da so današnja stališča gimnazijcev (na Jesenicah) do neformalne zakonske skupnosti, spolnosti, preprečevanja nosečnosti, podobna izsledkom raziskave, opravljene v prvi polovici 80 - tih let prejšnjega stoletja (Jogan: 1986),

1. mladi še vedno sprejemajo vzorce tradicionalnih družinskih, pa tudi družbenih razmerij z vključeno dominacijo nad ženskami; postopno se osvobajajo tradicionalnih vzorcev hierarhije med spoloma
2. mladi še ne sprejemajo družbenih sprememb, da se je vloga ženske spremenila in da ji v javni sferi pripada ustrezno mesto - položaj
3. mladi le delno sprejemajo simetrično delitev dela v družini, kar se kaže v sprejemanju "novega očetovstva"
4. mladi ne želijo spremeniti "naravnega reda", ki so ga v zgodovini postavili pomembni drugi
5. mladi se opredeljujejo, da zaposlitev po končanem šolanju ni nujna
6. mladi se želijo poročiti in ustvariti družino ne glede na dejstvo, da še nimajo zagotovljene materialno - ekonomske podlage za socialno eksistenco.

4.1.3. Metode za preverjanje hipotez

Raziskava temelji na metodi anketiranja, z uporabo anonimnega vprašalnika zaprtega tipa odgovorov. Vprašalnik je sestavljen iz osmih vprašanj, na vsako vprašanje je bil možen en odgovor.

Zastavljena so bila ista vprašanja, kot so opisana v delih M. Jogan 1983 in 1990. Ta pristop omogoča korektno primerjavo in analizo dobljenih rezultatov. Anketirani so bili vsi dijaki 4. letnikov Gimnazije Jesenice (tudi v okviru raziskave 1981, Jogan 1986:144) pri pouku sociologije v mesecu marcu 2001 in mesecu marcu 2003 s tem, da so v anketo v letu 2003 v vprašalnik vključena dodatna tri vprašanja, ki so izključno vezana na t.im. »simetrično delitev dela« med spoloma, »naravni red« ter »novo očetovstvo« v tretjem tisočletju. Dodatna vprašanja so vsebinsko vezana na zadnjo izdano knjigo M. Jogan »Seksizem v vsakdanjem življenju«.

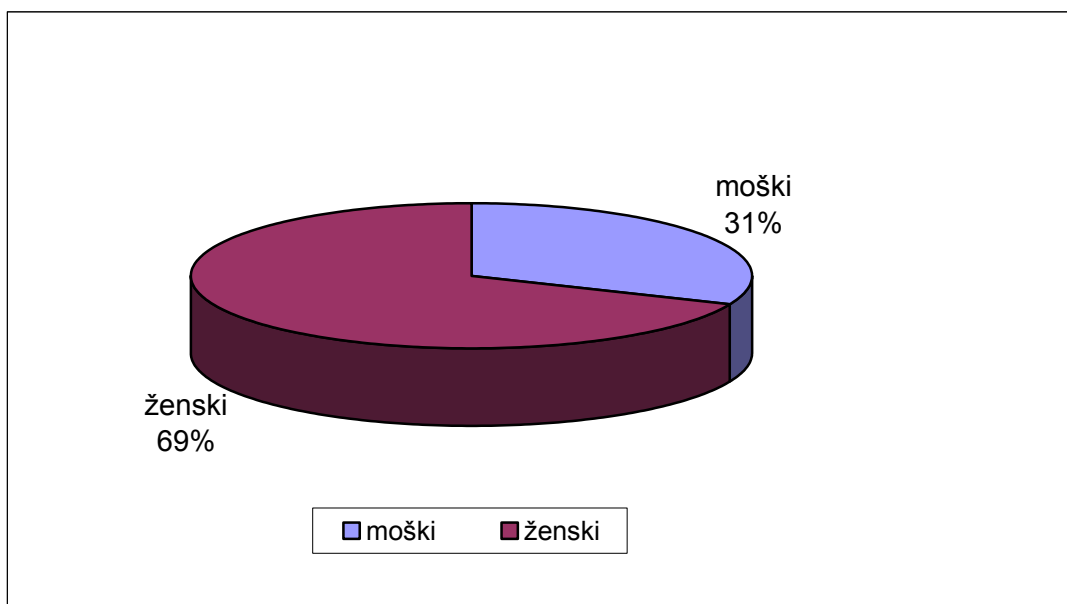
Zbrani podatki so bili obdelani v računalniškem programu SPSS/PC, standardna verzija 11.

5. Rezultati in analiza

Pri večini vprašanj so odgovori opisni, zato so spremenljivke znakovnega tipa, torej nominalnega ali ordinalnega značaja. Pri statistični analizi so večinoma uporabljene opisne statistike, kot so frekvenčne porazdelitve, kontingenčne tabele in grafični prikazi.

Razmerje med spolom je 69%-31% v korist deklet, kar ustreza tudi dejanskemu stanju. Razporeditev prikazujem na grafu št.4

Graf št. 4: Razporeditev po spolu

Graf prikazuje očitno prevlado deklet v četrth letnikih. Dejansko razmerje na celotni gimnaziji je 69%-31% v korist deklet.

V tabeli št. 10 prikazujem razmerje po kraju bivanja dijakov v mestih nad 2000 prebivalcev in vasjo. Pri kriteriju se opiram na izkušnje, kot ugotavlja Z. Roter (1982, str. 124): »Tista naselja, ki jih po kriteriju 'do 2000 prebivalcev' štejemo kot podeželska, vaška (ne glede na to, ali v njih prebivajo kompaktno kmečki prebivalci ali ne) in v katerih prevladujejo ruralni, patriarhalni, tradicionalni način življenja...«

Tabela št. 10: Razmerje po kraju bivanja

Razmerje po kraju bivanja	Število	%
Mesto (nad 2000 preb.)	27	28,0
Vas	69	72,0
Skupaj	96	100

Dijaki v raziskavi so po spolu in kraju bivanja proporcionalno zastopani kar prikazujem v tabeli št. 10.

Tabela št. 11: Razmerje po spolu in kraju bivanja

Spol	mesto (nad 5000 preb) Število - %	vas Število - %	Število - % Skupaj
Moški	11 – 11	19 – 20	30 – 31
Ženski	16 – 17	50 – 52	66 – 69
Skupaj	27 – 28	69 – 72	96 – 100

Razmerje udeležениh med mestom in vasjo ter po spolu je enakomerna.

5.1. Stališča do neformalne partnerske skupnosti

Iz podatkov tabele št. 12, ki jo prikazujem v nadaljevanju, vidimo, da med anketiranimi dijaki četrth letnikov več kot polovica sprejema neformalno partnersko skupnost kot normalno in »vseeno je ali sta dva poročena.« Če združimo odstotke pri prvem in tretjem odgovoru, je 69,8% in lahko trdimo, da to velja tudi za morebitne otroke. To pa pomeni, da ne gre za neko naključno in neodgovorno skupnost, temveč za skupnost, ki temelji na ljubezni in odgovornosti. Vpliv druge modernizacije t.j., da se dijaki že v zgodnji mladosti zavedajo odgovornosti, je v teh stališčih potrjen.

Predvsem je to posledica vključevanja teh tem v pouk od sredine 70-ih let naprej, ko je postalo vodilo vzgoje za medčloveške odnose pojmovanje o družbeno odgovornem starševstvu.

Tabela št. 12: Stališča do neformalne partnerske skupnosti in primerjava z letom 1981, 2001 in 2003

	Število - leto		% - leto		
	2001	2003	1981	2001	2003
1-mislim, da je to oblika, ki bo v manjšem obsegu obstajala ob registrirani zakonski zvezi, ker sta v bistvu že sedaj obe obliki po zakonu izenačeni (glede odnosov med partnerjem in do morebitnih otrok)	7	6	6,4	7,4	6,3
2-mislim, da je registrirana zakonska zveza posledica svobodne odločitve ljudi, ni več prisila, zato neregistrirana partnerska skupnost ne daje večjih možnosti za trajnost, harmonijo in srečo	15	14	14,4	15,8	14,6
3-vseeno je, ali sta dva poročena ali ne, če se ljubita in sta odgovorna do (morebitnih) otrok	66	61	42,2	69,5	63,5
4-sem proti takšni obliki skupnosti, ker večkrat pomeni tudi podlago za izkoriščanje (»samohranilci« in družbene pomoči za otroka)	0	0	1,7	0,0	0,0-
5- ne navdušujem se za tako obliko skupnosti, ker ne daje zadostnega občutka varnosti in zmanjšuje odgovornost do partnerja ali do otroka	1	1	2,1	1,1	1,0
6-ne navdušujem se nad tako obliko skupnosti, ker ne da	5	13	11,4	5,3	13,5
7-ne odobravam take oblike skupnosti, ker menim, da imajo	0	0	4,2	0,0	0,0
8-o tem nisem razmišljal	1	1	15,2	1,1	1,0
Skupaj	95	96	100	100	100

Iz tabele vidimo, da med anketiranimi dijaki četrtil letnikov skoraj 2/3 sprejema neformalno partnersko skupnost kot normalen in samoumeven pojav.

Zanimivo je, da so dekleta nekoliko manj naklonjena temu stališču kot fantje; glede na zgodovinsko dediščino pa so ti podatki vendarle presenetljivi, saj so razlike v

pojmovanju minimalne. Ne gre za sprejemanje takšne skupnosti kot neke naključne in z neodgovornostjo povezane skupnosti. Temveč za takšno združevanje v tej skupnosti, ki temelji na ljubezni in odgovornosti. Občutno bolj so takšni skupnosti naklonjeni srednješolci, ki so se opredelili kot nasprotniki religije, oziroma so religiozno strpni ali ravnodušni.

Sklepamo lahko tudi, da dejansko ta večina dijakov razume oblikovanje partnerskih odnosov kot izrazito zasebno zadevo, v katero naj se ne vmešava nihče od zunaj, znotraj nje pa kot demokratično. Iz navedenih podatkov torej lahko sklepamo tudi to, da se zakonske zveze ne smatra več kot neko sveto ustanovo, v kateri je zaukazana ljubezen in ustanova za rojevanje otrok.

Pri prvi opravljeni raziskavi v letu 2001 ter v primerjavi z drugo raziskavo v letu 2003, je zaznan upad sprejemanja partnerske skupnosti kot normalnega samoumevnega pojava. Ta razlika, čeprav znaša le 6 %, je zaskrbljujoča. Pri združitvi deležev v prvi in tretji modaliteti je bil delež med anketiranimi srednješolci leta 2001 nižji v primerjavi z letom 2003 kar za 10%. Ti podatki so presenetljivi glede na zgodovinsko dediščino. Tu zasledimo, da ne gre več za naraščajoče sprejemanje takšne skupnosti kot nekaj samo po sebi umevnega (neformalna partnerska skupnost, ki naj bi temeljila na ljubezni in odgovornosti).

Povezavo med spolom in stališčem do neformalne partnerske skupnosti prikazujem na tabeli št. 13.

Tabela št. 13: Stališče do neformalne partnerske skupnosti glede na spol (v letu 2003)

	Število - delež po spolu		skupaj	število
	Moški	Ženski		
1. mislim, da je to oblika, ki bo v manjšem obsegu obstajala ob registrirani zakonski zvezi, ker sta v bistvu že sedaj obe obliki po zakonu izenačeni (glede odnosov med partnerjem in do morebitnih otrok)	2-6,7%	4-6,1%	6,3%	6
2. mislim, da je registrirana zakonska zveza posledica svobodne odločitve ljudi, ni več prisila, zato neregistrirana partnerska skupnost ne daje večjih možnosti za trajnost, harmonijo in srečo	7-23,3%	7-10,6%	14,6%	14
3. vseeno je, ali sta dva poročena ali ne, če se ljubita in sta odgovorna do (morebitnih) otrok	17-56,7%	44-66,7%	63,5%	61
4. sem proti takšni obliki skupnosti, ker ni moralna	0	0	0	0
5. sem proti takšni obliki skupnosti, ker večkrat pomeni tudi podlago za izkoriščanje (»samohranilci« in družbene pomoči za otroka)	0	1 1,5%	1,0%	1
6. ne navdušujem se za tako obliko skupnosti, ker ne daje zadostnega občutka varnosti in zmanjšuje odgovornost do partnerja ali do otroka	3-10,0%	10-15,2%	13,5%	13
7. o tem nisem razmišljal	1-3,3%	0	1,0%	1
skupaj	30 - 100%	66 - 100%	100%	96

Primerjava dobljenih rezultatov iz leta 1981 in 2003 kaže, da se povečuje delež v tretjem odgovoru. Ponujen odgovor pod št. 4 t.j. »sem proti takšni obliki, ker ni moralna« in odgovor št. 7 t.j. »ne odobravam take oblike skupnosti, ker menim, da imajo otroci, ki se v njej rodijo, pozneje težave«, ne naleti na zanimanje dijakov in takšnih stališč glede na raziskavo ni več zaslediti. To pa pomeni slovo od tradicionalnih stališč in pretekle morale, hkrati pa se pri mladih oblikujejo novi vzorci moralnosti. Proces nove modernizacije je pravzaprav šele na svojih začetkih

in subjektivno prizadene najprej mlado generacijo, kar potrjujejo tudi naši dobljeni rezultati. Zanimivo je, da ni bistvenih razlik glede na spol: dekleta nekoliko bolj (za 10%) sprejemajo neformalno partnersko skupnost in stališče o registrirani zakonski zvezi kot fantje.

Druga modaliteta je bližja cerkvenemu nauku, čeprav gre tudi tu za odstopanje, kajti po tem nauku spolni odnosi niso »povsem normalni«, temveč nekako odpustljivi in dopustni so, če jih »krona« poroka.

Tretja modaliteta pa izraža največjo »svobodo«, ki je povezljiva s hedonistično in egoistično usmerjenimi posamezniki (brez kakšne koli odgovornosti) in je odklonska tako glede na katoliške nazore kot glede na humanistično ateistične. V tem delu so zajeti takratni zagovorniki »seksualne revolucije«, vidimo pa, da jih vendarle ni veliko med vsemi anketiranimi tako v letu 1981 kot tudi ne v letu 2003. Torej, v obeh obdobjih so zajeti prevladujoči nosilci idej v neodgovornem spolnem obnašanju fantje, čeprav je tudi teh relativno malo glede na celotno kategorijo fantov (moških). S to usmerjenostjo je neločljivo povezana tudi koncepcija spolne svobode.

Predstavitev sekularizacije v Sloveniji temelji na izsledkih longitudinalnega raziskovanja na reprezentativnem vzorcu odrasle populacije v Sloveniji (Roter 1982:52; Toš 1992; Toš 1993; Jogan, 2001:134).

Od konca 60-tih do začetka 80-tih let 20. stoletja, se je religioznost odraslih v slovenski populaciji zmanjševala, v 80-tih in v začetku 90-tih pa se je spet začela povečevati. Ker je katoliška religijska usmeritev v Sloveniji prevladujoča, ta podatek kaže na revitalizacijo katoliške religioznosti. Glede na samoopredelitev se je delež tistih, ki so se označili kot verni, zmanjšal od 67,8% (1968) na 45,3% (1978), potem pa spet narasel na 60,8% (1993), (Jogan, *ibid.*).

Splošna težnja po redomestifikaciji žensk v postsocialističnih družbah se je v Sloveniji pokazala tako na duhovni kot tudi na čisto predmetni ravni. Težnja po ponovni vzpostavitvi »naravne vloge« žensk se je na prvi ravni najbolj očitno izražala v prizadevanjih za rekatolizacijo, najpogosteje v zahtevah po »moralni prenovi družbe«. Temeljni cilj »moralne preнове« pa so se takoj ob vzpostavitvi

mногоstrankarske demokracije pokazali v javni sferi in grobi praksi na političnem in drugih področjih, najbolj oprijemljivo v zahtevah po odpravljanju nekaterih temeljnih institucionalno varovanih okoliščin za svoboden obstoj posameznice/ka (Jogan:2004, str. 372).

Na Jesenicah tega ni moč čutiti - opaziti, morda zaradi visokega deleža različnih nacionalnosti in veroizpovedi. Vsekakor pa je v ospredju različnih idej in gibanj kot nosilka Rimskokatoliška vera, sledi ji Muslimanska verska skupnost. Ostale vere in verske sekte so skoraj nezaznavne in prepoznavne; njihova gibanja se odražajo v njihovih okvirih.

Ljudje se množično udeležujejo verskih obredov, ne glede na njihovo veroizpoved, tako iz ruralnega kot tudi urbanega okolja, ob predpostavki, da obstaja v življenju prelomnica, kot je rojstvo, poroka in smrt posameznika in njegove družine.

V takem mestnem središču, kot so Jesenice, je to tudi beg pred okoliščinami, v katerih so se Jesenice znašle v prehodnem – tranzicijskem obdobju. Nastala je notranja praznina, izguba delovnih mest, naraščajoča brezposelnost, nizka izobrazbena struktura. Vsi ti ekonomsko – socialni dejavniki so tako rekoč predvsem starejšo populacijo, zaradi hladnih, neosebni odnosov, osamljenosti v strnjenih stanovanjih soseskah, brezperspektivnosti in osebnega nelagodja, pognali v »cerkvena – posvetna zatočišča«. Vsa ta nelagodja so pogodu in v korist cerkvi in njihovim akterjem. Ljudje si tako predstavljajo, da pridobivajo varnost in da so tako deležni »nove sreče«. Tako se religiozna vzgoja ponovno in še bolj intenzivno vrača v domove. Mladi se zaradi vseh naštetih dejavnikov lahko »upirajo« svojim skrbnikom le še tako, da se ne odločajo za zakonsko skupnost, zato v tem 20-letnem obdobju, od zadnje to vrstne raziskave, ni zaslediti pozitivnih premikov in spremenjenih stališč.

Nisem pa prišla do zaključka, zakaj je vrednota "poroke" na tako nizki stopnji. Mladi se ne poročajo, živijo skupaj, imajo otroke, a se »upirajo« poročnemu listu. Zaradi psihične in biološke nedoraslosti ni za današnji čas primerna mati samohranilka, v obdobju adolescence. Namesto prepustiti otroku otroka osebno podpiram svobodno odločitev splav. Pozitivno pa sem bila presenečena, ko sem slišala, da je oče prevzel

del porodniškega dopusta in da je mati glavni vir družinskega prihodka. Dogaja se, da ima ženska boljše plačo kot moški in zakaj ne bi ostal doma partner, ki zasluži manj. To je neke vrste enakopravnost, za katero se vedno več žensk odloči samostojno ali pa si z delovanjem različnih organizacij prizadevajo za to in katero je končno tudi moški svet sprejel.⁸⁸

V Zbirki za Enake možnosti žensk in moških, reproduktivna izbira - načrtovanje družine, je z zbranimi podatki prikazan in dokazan enostaven dostop do številnih metod uravnavanja rojstev in je odločilen pogoj reproduktivne izbire za ženske. Tako kot pri splavu so podatki za mednarodno primerjavo omejeni. Večina informacij o uporabi kontracepcijskih sredstev je prikazana kot nacionalni podatek, ki ne pokaže razlike med kmečkimi in mestnimi ženskami, med regijami in med starostnimi skupinami. Kjer so na voljo, se stopnje razširjenosti kontracepcije nanašajo na ženske v starosti od 15 do 49 let, kar seveda ne zajema vseh spolno dejavnih žensk.

Seveda ni dokazov, da dajejo ženske v vzhodnoevropskih državah prednost splavu pred preventivnimi metodami načrtovanja družine. Študija v Rusiji je ugotovila, da 89 % vprašanih žensk meni, da je splav nevarnejši od redne uporabe kontracepcije. V obsežni študiji, opravljeni v Romuniji, ki je zajela 1000 žensk v petih različnih krajih, je več kot 95 % žensk izjavilo, da bi raje preprečevale neželene nosečnosti z uporabo sodobnih kontracepcijskih sredstev, kot pa naredile splav.⁸⁹

Po stopnji razširjenosti kontracepcije, rodnosti adolescentk, dostopnosti metode in vladne podpore politiki rodnosti iz leta 1995, je Slovenija na 15. mestu od 38 držav, v katerih so se zbirali navedeni podatki. V navedeni tabeli je mogoče opaziti omejeno razpoložljivost kontracepcijskih sredstev v vzhodnoevropskih državah in na Irskem ter manj vladne podpore načrtovanju družine v vzhodno in južno evropskih državah, v Belgiji in na Irskem.

V isti zbirki je prikazana tudi možnost izbire kontracepcijskih metod. Za uveljavljanje pravice do proste izbire v reproduktivnih zadevah je treba upoštevati,

---

⁸⁸V letu 2003, ko sem bila v Angliji in kolegom-študentom zastavila enaka vprašanja, sem ugotovila, da so rezultati še bolj negativni: po moji presoji, predvsem zaradi večjih nacionalnih različnosti, sem se temu empiričnemu delu odpovedala. Prišla pa sem do drugačnih zaključkov.

⁸⁹Zbirka Za enake možnosti žensk in moških (1999): Reproductivna izbira .

da je sterilizacija učinkovita metoda načrtovanja družine, ki zelo ustreza ženskam, ki so že ustvarile družino, vendar nekatere države postavljajo ovire glede njene uporabe. Sterilizacija ni na voljo v Estoniji, Latviji ali Litvi. V Belgiji, na Danskem, Islandiji, na Irskem, Norveškem, na Poljskem in v Turčiji je potrebna privolitev moža. Spodnja starostna meja je uvedena v Avstriji (25), na Danskem (25), na Finskem (30), v Islandiji (25), na Norveškem (25), v Rusiji (35), Slovaški (35), Sloveniji (35), na Švedskem (25), v Turčiji (18) in Združenem kraljestvu (26). Poleg tega Finska in Slovaška zahtevata, da ima ženska 3 otroke in Rusija 2, preden dovolijo sterilizacijo. Češka in Grčija imata druge omejitve za sterilizacijo. Slovenija je tej analizi izbire možnosti kontracepcijskih metod v starostnem obdobju od 14 do 44 leta na 14. mestu od 17 obravnavanih držav.⁹⁰

Vladna stališča glede rodnosti in politike rodnosti pa dokazujejo, da je v Sloveniji rodnost v upadanju, da je prenizka. Pogledi vlad na rodnost so še ena ovira za razpoložljivost ustreznega in učinkovitega informiranja o reproduktivnem zdravju, potrebnega, da lahko ženske izbirajo na podlagi informacij.

Pri oblikovanju svoje spolne identitete se mladostniki soočijo s postavljanjem meja lastne identitete, zaznavanjem meja drugih ljudi in z medsebojno privlačnostjo. Zaljubljenost in tesnejši intimni stiki so del osebnostnega dozorevanja mladih. Mladi si predvsem želijo priznanja vrednosti, predvsem pa doživetje in potrditev občutka, da jih oseba, v katero so zaljubljeni, sprejema. V spolnosti iščejo predvsem nežnost, pozornost, varnost in izkazujejo naklonjenost. Spolnost pa seveda ni samo spolni odnos, prav tako pa ljubezen do drugega lahko izkazujemo tudi drugače, ne le s spolnimi odnosi. Mladi lahko naklonjenost in ljubezen pokažejo tako, da z ljubljenim počnejo skupne stvari (poslušanje glasbe, šport, ples, zabava, ...), z objemi, poljubi in z nežnostjo, pozornostjo. Za spolne odnose pa naj se odločijo šele takrat, ko so pripravljeni prevzeti odgovornost za morebitne neželene posledice spolnih odnosov oz. ko so jih sposobni preprečiti, tako da lahko pozitivno doživljajo spolne odnose.⁹¹ Do podobnih rezultatov je prišla v svoji raziskavi B. Pinter pri ljubljanskih srednješolcih (1995), da je ob prvem spolnem odnosu, 47% mladih uporabilo kondom. Rezultati na reprezentativnem vzorcu glede na razmerja deklet in fantov,

---

⁹⁰Zbirka Za enake možnosti žensk in moških (1999)Prevlada kontracepcijskih sredstev

⁹¹Pretnar, B. :http://med.over.net/za_bolnike/otrosko_zdravje/za_mlade/mlade_zanima_spolnost.htm

razporeditev po letniku šolanja, vrsti šole in regije, za slovenske srednješolce (1998) pa so v tem pogledu spodbudnejši, saj večina srednješolcev (74%) uporablja zanesljivo kontracepcijo – kondom ali kontracepcijske tablete.⁹²

5.2. Stališča do preprečevanja nosečnosti

Spremembe v sodobnih družbah vodijo do sociokulturnega prežemanja različnih konceptov mladosti in spopadov življenjskih stilov. Načrtovanje družine postaja eno izmed aktualnih vprašanj slovenske družbe. Kakšna so stališča anketiranih jeseniških gimnazijcev do tega vprašanja v primerjavi z letom 1981? Ali je prišlo do kakšnih premikov v stališčih mladih?

---

⁹²Pinter, B., Andolšek, L. (1995): Spolno vedenje ljubljanskih srednješolcev (str. 13-16)

Dobljene podatke prikazujem v tabeli št. 14

Tabela št. 14: Stališča do preprečevanja nosečnosti in primerjava z letom 1981, 2001 in 2003

	Število		1981	2001	2003
	2001	2003			
1-sem proti kakršnikoli obliki preprečevanja nosečnosti	1	2	4,1	1,1	2,1
2-partnerja se lahko izogibata spočetju otroka, vendar ne z uporabo umetnih sredstev.	1	0	4,7	1,1	0-
3-načrtovanje rojstva otrok je stvar staršev, ravno tako tudi izbor sredstev, ki jih zato uporabljajo	45	65	22,3	47,4	58,3
4-menim, da je preprečevanje nosečnosti s sredstvi, ki niso nevarna za zdravje matere in otroka, potrebno, ker so naravne možnosti preživetja ljudi omejene	2	1	6,3	2,1	1,0
5-preprečevanje nosečnosti s sredstvi, ki niso nevarna, je potrebno, da bi imeli otroke takrat, ko se jih želimo in imamo najnujnejše pogoje zanje	30	22	40,4	31,6	22,9
6-sem za preprečevanje nosečnosti na različne načine, (medicinsko neoporečne), nisem pa za prekinitvev nosečnosti	14	15	15,9	14,7	15,6
7-ne vem, ne razmišljam o tem	2	0	0,0	2,1	0
Skupaj	95	96	100	100	100

Opomba: pri raziskavi v letu 1981 se jih je samo 2,8 % odločilo za odgovor 7, »ne vem, ne razmišljam o tem«, zato se je ta odgovor opustil.

Če pogledamo podatke in primerjavo iz leta 1981, lahko opazimo nekaj značilnosti:

- t.i. skoraj izginulo je modernizirano katoliško stališče do načrtovanja družine in skrajno tradicionalno stališče - »partnerja se lahko izogibata spočetju otroka...«, »sem proti kakršnikoli obliki«.
- Podobno je preprečevanja nosečnosti« (2. odgovor v povezavi s 1. odgovorom) je za dijake leta 2003 praktično nezanimivo. Leta 1981 je imel ta odgovor največ zagovornikov med religioznimi dijaki.
- Stališče, da je načrtovanje rojstev stvar staršev (odgovor 3), je na prvem mestu (58,3 % vseh anketiranih) kaže na popolno privatizacijo teh odnosov. Leta 1981 je ta kategorija dosegla 22,3% oz. drugo mesto v rangu odgovorov. Procesa individualizacije kot trend sedanjosti je pri mladih že dobro zasidran. Dekleta se bolj ogrevajo za to stališče kot fantje. Tudi naslednja kategorija, naj se rodi zaželen otrok, je močnejše prisotna pri dekletih, kar je po svoje tudi razumljivo.
- Med manjšinska stališča pri gimnazijcih se uvršča tudi »ekološko« stališče (2,1%), ki ga izraža četrti odgovor – uporaba nenevarnih sredstev za preprečevanje nosečnosti.
- Tudi v naši raziskavi zaseda 6. odgovor tretje mesto s podobnim % zagovornikov različnih načinov (medicinsko neoporečnega) preprečevanja nosečnosti (15,6%). Opazna je obratna diferenciacija glede na spol v primerjavi iz leta 1981. Za to stališče se zavzema 20,0% fantov (leta 1981 13,6%) in 13,6% deklet.
- t.i. modernizirano katoliško stališče do načrtovanja družine in skrajno tradicionalno stališče - »partnerja se lahko izogibata spočetju otroka...«, »sem proti kakršnikoli obliki preprečevanja nosečnosti« (2. odgovor v povezavi s 1. odgovorom) je za dijake leta 2003 praktično nezanimivo.

Tabela št. 15: Stališča do preprečevanja nosečnosti po spolu

Spol	6-sem za preprečevanje nosečnosti na različne načine		
	Leto - % po spolu		
	1981	2001	2003
Moški	13,6%	20,0%	20,0%
Ženske	17,4%	11,7%	13,6%
Skupaj	15,9%	14,7%	15,6%

Sprejem stališča do preprečevanja nosečnosti, se med leti ni spremenilo. Spremenila se je naklonjenost moških in žensk do tega stališča; večji je delež fantov v primerjavi z letom 1981.

V tabeli 16 prikazujem uporabo kontracepcijske pri prvem spolnem odnosu glede na spol (odstotki). Podatke o raziskavi, ki jo je leta 1996 naročila Mestna občina Ljubljana, izvajalec naloge pa je Raziskovalni inštitut pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Raziskava je bila osredotočena na odnos ljubljanski srednješolcev do AIDS-a, ampak se je lotila vseh pomembnejših vprašanj o spolnosti mladih. Poleg vprašanj, neposredno povezanih z odnosom do AIDS-a, je raziskava osvetlila stališča mladih do spolnosti, razsežnosti in dinamiko njihovih spolnih izkušenj ter njihovo doživljanje lastne spolnosti. Pri anketirancih brez spolnih izkušenj so bile posebej analizirane njihove predstave o bodočih spolnih izkušnjah. V anketi je sodelovalo 783 srednješolcev, ki obiskujejo tretji letnik na eni od izbranih desetih ljubljanskih srednjih šol. Glede na spolno strukturo sestavlja vzorec 48 % fantov ter 52 % deklet.

Tabela št. 16: Uporaba kontracepcije pri prvem spolnem odnosu glede na spol (odstotki)

Uporaba zaščite	Dekleta Število - %	Fantje Število - %	Skupaj Število - %
so uporabili	40 - 74	43 - 70	42 - 78
niso uporabili	60 - 26	57 - 30	58 - 22
Skupaj	100 - 100	100 - 100	100 - 100

Vir: Bernik, 1996

Ugotovili so, da je 51% vprašanih že imelo spolni odnos vsaj enkrat in to je bila tudi tista populacija, na katero smo naslavljali vprašanja o uporabi kontracepcije pri prvem spolnem odnosu.

Kot je razvidno iz tabele, pri prvem spolnem odnosu kar 58% vseh vprašanih kontracepcije ni uporabljalo, pri čemer to povprečje dekleta celo presegajo (s 60%). Zatorej je pri prvem spolnem odnosu bilo zaščiteneh več fantov kot deklet.

Pri opisu poteka prvega spolnega odnosa so srednješolci opisovali tudi svoj strah pred nosečnostjo. Občutek strahu je tako bil prisoten pri 32% fantov in 41% deklet. Tisti srednješolci, ki še niso imeli spolnega odnosa, pa so v opisu svojih pričakovanih morebitni strah pred nosečnostjo ocenili enako, ne glede na spol (50%)« (Bernik et al.:str.59).

V raziskovalnem poročilu po opravljeni analizi Bernik (1996) prikazuje stopnja uporabe različnih kontracepcijskih sredstev pri prvem spolnem odnosu glede na spol, največ vprašanih (40%) pri prvem spolnem odnosu uporabilo kondom.

Enako pogosto kot kontracepcijske tablete je bil kot zaščita pred nosečnostjo uporabljen pri prvem spolnem odnosu tudi coitus interruptus (3% vprašanih, od tega več deklet (6%) kot fantov (0.5%)). Ta rezultat je s seksualno pedagoškega zornega kota - še posebej, če ga primerjamo z uporabo kontracepcijskih tablet - problematičen (čeprav je število mladih, ki je pri prvem spolnem odnosu uporabilo to zaščito, dvakrat manjše kot v avstrijskem primeru, kjer poročajo o 6% vseh vprašanih)«.

Tudi pri uporabi sredstev za zaščite za prvi spolni odnos glede na tip srednje šole (Bernik:1996), rezultati kažejo, da je edina skupina, ki je kot kontracepcijsko sredstvo pri prvem spolnem odnosu uporabila kondom, v več kot 50%, skupina gimnazijcev (gre za 53% odgovorov). To je tudi edina skupina ljubljanskih srednješolcev, kjer je uporaba kondomov pri prvem spolnem odnosu presegla povprečje nezavidljivih 40% ljubljanskih srednješolcev, ki se s kondomom zaščitijo pri prvem spolnem odnosu. Gimnazijcem z bistveno nižjim odstotkom (38% zaščiteneh s kondomi) sledijo dijaki triletnih šol, najmanjšo uporabo kondomov (z le 35%) pa so izpričali dijaki štiriletnih srednjih šol.

V analizi so prikazani še, da se uporaba kondoma s pridobivanjem seksualnih izkušenj spreminja. Je pa gotovo prav tako pomembno, da tudi tisti anketiranci, ki še

niso imeli spolnega odnosa, v največjem deležu (37%) načrtujejo, da bodo pri prvem spolnem odnosu uporabili kondom. Sicer pa se od neizkušenih pri prvem spolnem odnosu namerava zaščititi 86%, poleg uporabe kondoma pa nameravajo uporabiti še kontracepcijske tabletko (10%) ter koledarček menstruacijskega ciklusa (5%).

Po opravljeni primerjavi izkušenj in neizkušenj dijakov /dijakinj, se jasno pokaže, da neizkušeni v dvakrat večjem odstotku načrtujejo uporabo kontracepcijskega sredstva pri prvem spolnem odnosu, kot pa se to v resnici kasneje zgodi (86% nasproti 42%). Edino uporaba kondoma v praksi celo presega načrtovano uporabo (uporaba vseh drugih kontracepcijskih sredstev je pod načrtovano). Kondom se torej mladim v praksi pokaže za bistveno bolj praktično kontracepcijsko sredstvo, kot so si to predstavljali, ko so načrtovali svoj prvi spolni odnos.

Povzamemo torej lahko, da se pri prvem spolnem odnosu ne zaščiti niti polovica ljubljanskih srednješolcev. Čeprav je uporaba kondoma kot kontracepcijskega sredstva na prvem mestu, pa ga ni uporabilo niti 40% vseh vprašanih, kar je podatek, ki je za študije o zaščiti pred AIDS-om izjemno pomemben, saj pomeni, da se je več kot 60% anketirancev že pri prvem spolnem odnosu izpostavilo možnosti okužbe.

Delež tistih, ki še niso imeli prvega spolnega odnosa in ki se ob njem nameravajo zaščititi s kondomom, pa je še nekoliko nižji od tistih, ki so pri prvem spolnem odnosu kondom tudi dejansko uporabili. Tako se torej celih 63% mladih namerava v svoj prvi spolni odnos spustiti brez kondoma, torej tudi nezaščitene pred okužbo z AIDSom«.

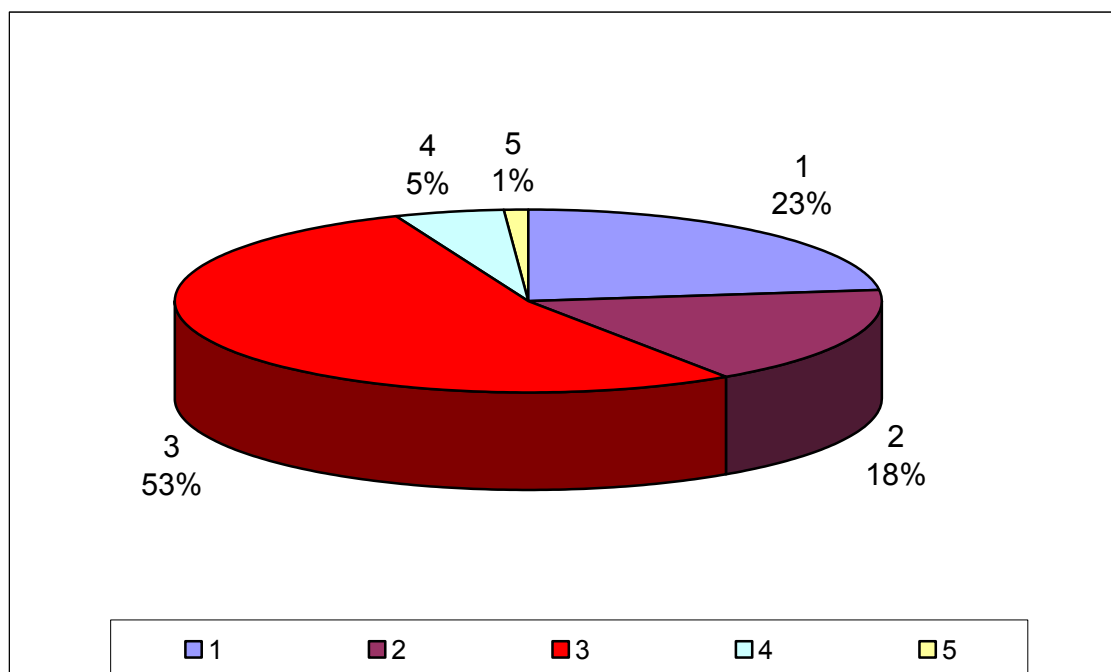
Mladi nimajo velike izbire med kontracepcijskimi metodami za preprečevanje nosečnosti. Med njimi se poleg tega pojavljajo tudi predsodki. Nizki odstotki v stališčih do preprečevanja nosečnosti potrjujejo to domnevo.

5.3. Stališča do umetne prekinitve nosečnosti

Za popolnejšo predstavo o načrtovanju družine uporabljam dobljene odgovore na vprašanje: »Kaj misliš o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu)?« Zaradi boljše preglednosti jih prikazujem v grafu št.2. Najprej vzbudi pozornost visok odstotek pri 3. kategoriji ponujenih odgovorov t.j., da mladi ocenjujejo, da je splav stvar bodočih staršev (53,1%, leta 1981: 23,8%). Razporeditev po spolu je uravnotežena, delež fantov je večji za 14,8%. Tudi to stališče izraža umik v zasebnost in individualizacijo življenjskega stila mladine.

Nasprotovanje splavu izbira 22,9% anketiranih dijakov. V raziskavi leta 1981 je bil ta odstotek za 23,8% višji in je ta kategorija odgovorov zasedala prvo mesto. Zanimivo pri tem je, da so v naši raziskavi moški bolj zaskrbljeni (20,0%, leta 1981: 38,9%) glede splava kot ženske (16,7%, leta 1981: 51,4%). To vidimo iz odgovora »Splav je primeren le v izjemnih primerih, če gre za življenje matere, ali če je nosečnost posledica nasilnega dejanja (posilstvo)«.

Graf št. 5: Kaj meniš o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu) leta 2003

Legenda:

1. splav v nobenem primeru ni primeren
2. splav je primeren le v izjemnih primerih, če gre za življenje matere, ali če je nosečnost posledica nasilnega dejanja (posilstvo)
3. mislim, da je to stvar bodočih staršev
4. mislim, da je splav – opravljen z medicinskimi načeli – primeren način prekinitve nosečnosti
5. ne razmišljam o tem

Tabela št. 17: Stališča o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu), glede na spol, primerjava z leti 2001 in 2003

	Spol				Skupaj	
	Moški - %		Ženske - %		Leto - %	
	2001	2003	2001	2003	2001	2003
1.splav v nobenem primeru ni primeren	8,6	6,7	6,7	30,3	7,4	22,9
2.splav je primeren le v izjemnih primerih, če gre za življenje matere, ali če je nosečnost posledica nasilnega dejanja (posilstvo)	40,0	20,0	30,0	16,7%	33,7	17,7
3.mislím, da je to stvar bodočih staršev	40,0	63,3	46,7	48,5	44,2	53,1
4.mislím, da je splav – opravljen z medicinskimi načeli – primeren način prekinitve nosečnosti	8,6	10,0	16,7	3,0	13,7	5,2
5. ne razmišljam o tem	2,9		44,2	1,5	1,1	1,0
Skupaj	100	100	100	100	100	100

Tabela št. 18: Stališča o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu), glede na kraj bivanja v letu 2003

Kaj misliš o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu)?	% po kraju bivanja		Skupaj %	Skupaj število
	mesto	vas		
1. splav v nobenem primeru ni primeren	10,0	7,4	8,7	8
2. splav je primeren le v izjemnih primerih, če gre za življenje matere, ali če je nosečnost posledica nasilnega dejanja (posilstvo)	27,5	33,7	30,6	29
3. mislim, da je to stvar bodočih staršev	42,5	44,2	43,3	42
4. mislim, da je splav – opravljen z medicinskimi načeli – primeren način prekinitve nosečnosti	20,0	13,7	16,8	16
5. ne razmišljam o tem	0,0	1,1	0,6	1
skupaj	100	100	100	96

Razlike v vaško - mestnem kontinumu glede splava so najbolj očitne pri četrtem ponujenem odgovoru, da je splav – opravljen v skladu z medicinskimi načeli – primeren način prekinitve nosečnosti. Preseneča višji odstotek skrajnega stališča v zavesti dijakov, ki živijo v urbanih sredinah. Teorija o tradicionalni konzervativnosti na vasi je tu na preizkušnji.

5.4. Spolni odnosi pred poroko?

Kar 84,4% vseh anketiranih dijakov se je odločilo za prvi odgovor, kar pomeni, da si mladi vzamejo spolnost kot pravico že v dijaškem obdobju. Delež dijakov in dijakinj so v primerjavi iz raziskave (Jogan, 1983) nespremenjena. Delež tako orientiranih dijakov na jeseniški gimnaziji v letu 2003 je podoben kot leta 1981 (leta 1981 - 83,3%, leta 2003- 84,4%). Iz tabele je razvidno, da večina dijakov ocenjuje spolne odnose pred poroko kot normalne, če se dva ljubita. Ostale frekvence odgovorov niso pomembne za razpravo. Zanimivo je tudi, da je ponujeni odgovor »načelno sem proti spolnim odnosom pred poroko« pri dijakih popolnoma prezrt.

Postavljena hipoteza v raziskavi o stališčih dijakov do spolnosti je nespremenjena in je ista, kot je opisana v študiji M. Jogan (1983). Hipoteza je tako potrjena. Na

podlagi tega lahko sklepam, da je spolnost pri dijakih osvobojena moralne prisile, okovi tradicije in tabuiranost tematike pa popuščajo.

Visoko homogenost odgovorov kaže tudi variabla glede na spol in kraj bivanja (86,7% fantje - 83,3% dekleta, mesto: 85,2%, vas: 84,1%). Stališča dijakov do spolnih odnosov pred poroko prikazujem v tabeli št. 19.

Tabela št. 19: Stališča dijakov do spolnih odnosov pred poroko v primerjavi z letom 1981, 2001 in 2003

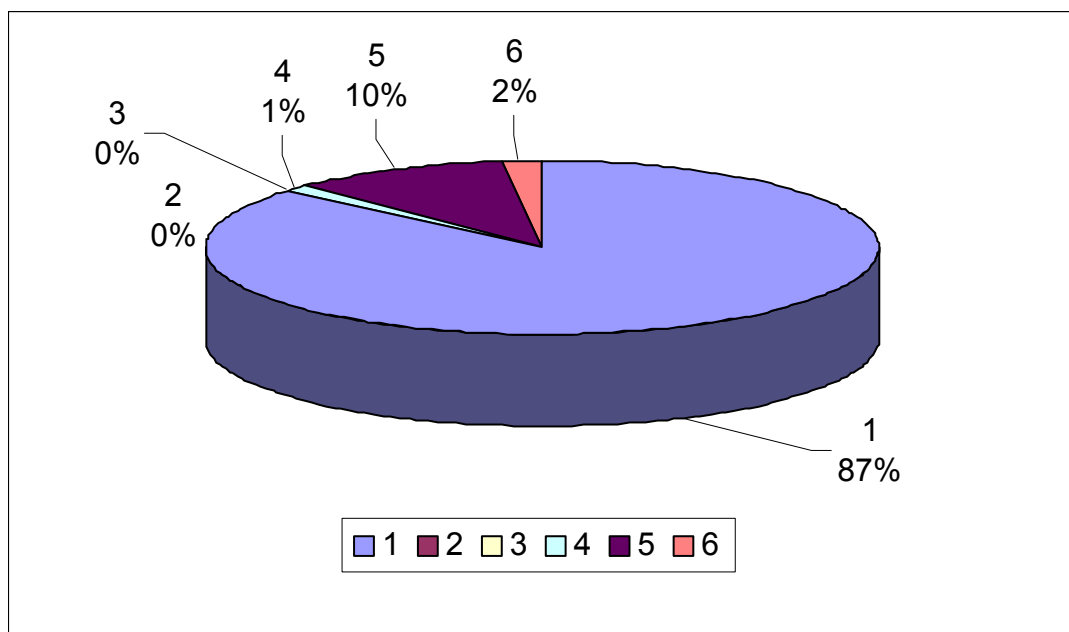
	% - leto		
	1981	2001	2003
1-so normalni, če se dva ljubita	83,3	95,8	84,4
2-so povsem normalni, če se dva nameravata poročiti	5,1	1,0	1,0
3-menim, da so normalni in potrebni	5,6	1,0	10,4
4-načelno sem proti spolnim odnosom pred poroko	2,4	0,0	3,1
5-ne vem, ne morem se odločiti	2,4	2,1	1,0
Skupaj	100	100	100

5.5. Odnos mladih do zaposlovanja žensk

Hierarhijo med spoloma skušam ugotoviti s postavljenim vprašanjem o odnosu mladih do zaposlovanja žensk. Uporabim isto vprašanje kot M. Jogan v raziskavi SJM leta 1982 in iste možne odgovore. Strukturo odgovorov prikazujem v grafu št. 6.

Graf št. 6: Odnos mladih do zaposlovanja žensk

Legenda:

1. vsak človek, ne glede na spol, naj s svojim delom skrbi za svoj obstoj
2. ženska naj bo zaposlena le, če ni poročena in nima otrok
3. poročena ženska naj bo zaposlena le, če mož premalo zasluži
4. poročena ženska naj bo zaposlena, če se z možem tako dogovorita
5. drugo
6. ne vem, o tem nisem razmišljal

V primerjavi s SJM 1982 (1 – 54,8%) je opazen znatno večji odstotek odgovorov jeseniških gimnazijcev pri modaliteti št.1 – »vsak človek ne glede na spol, naj s svojim delom skrbi za svoj obstoj« - in znaša 86,5%. Predstava, da je ženska določena kot »angel doma« se v stališčih mladih podira. Poizkusila sem še primerjavo stališč dijakov, ki bivajo v mestu in na vasi. Manjše variacije so opazne

pri dijakih, ki prihajajo iz vasi – za 8,5% manjši odstotek pri odgovoru št. 1, pri odgovoru št. 2 se za pogojno zaposlitev ženske zavzema 1,4% dijakov, kot »drugo« izbira 10,4% in »o tem ni razmišljalo 2,1% anketiranih. Dobljene podatke prikazujem v tabeli št. 20.

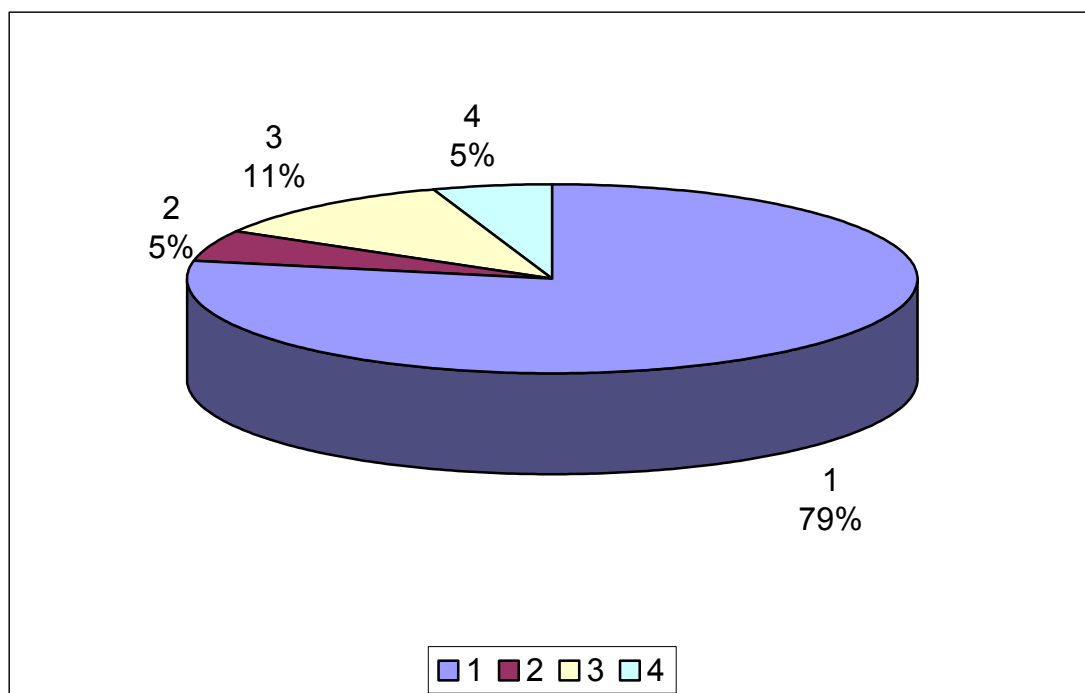
Tabela št. 20: Stališča o zaposlovanju žensk glede na kraj bivanja, v letu 2003

	Kraj bivanja %		Skupaj v %
	mesto (nad 2000 preb.)	vas	
1. vsak človek, ne glede na spol, naj s svojim delom skrbi za svoj obstoj	92,6	84,1	86,5
2. poročena ženska naj bo zaposlena, če se z možem tako dogovorita	0	1,4	1,0
3. Drugo	7,4	11,6	10,4
4. ne vem, o tem nisem razmišljal	0,0	2,9	2,1
skupaj	100%	100	100

5.6. Zakaj je prišlo do povečanja zaposlenosti žensk?

Strukturo odgovorov prikazujem v grafu št. 4. Spremembe v sodobni družbi kažejo zelo velik odstotek pri prvem odgovoru. Kar 78,1% vprašanih je mnenja, da se je zaposlenost žensk povečala zaradi »enakopravnosti žensk in njihovega svobodnega odločanja ter s tem zagotavljanja ekonomsko-materialne ter socialne neodvisnosti«. Stereotip »ženska naj bo doma« se s tem podira. Zanimivo je, da se s tem strinja tudi večina moških 76,8%, kar kaže na osveščenost moškega do enakopravnosti nasprotnega spola v modernem okolju, saj ni bistvenih razlik glede na spol (ženske 78,8%). Stališča dijakov do povečane zaposlenosti žensk so prikazana v tabeli št. 21.

Graf št. 7: Stališča do porasti zaposlenosti žensk

Legenda:

1. Enakopravnosti žensk in njihovega svobodnega odločanja ter s tem zagotavljanja ekonomsko-materialne ter socialne neodvisnosti.
2. Ženskega (njenegega) prispevka za izboljšanje družinskega – socialno ekonomskega standarda
3. To je normalni pojav in prav je tako.
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.

Manjše razlike so opazne pri odgovoru, da je do porasta prišlo zaradi »ženskega (njenege) prispevka za izboljšanje družinskega – socialno ekonomskega standarda«. Od skupno 5,2% jih 11,1% dijakov tako misli iz mesta in le 2,9% iz vasi. Dobra desetina anketiranih dijakov (11,5%) pa prav nič ne dvomi o tem in meni, »da je to normalni pojav in je prav tako«.

Tabela št. 21: Stališča o vzrokih za povečanje zaposlenosti žensk glede na spol leto 2003

	Število - % po spolu		Skupaj v %	število
	Moški	Ženske		
1. Enakopravnosti žensk in njihovega svobodnega odločanja ter s tem zagotavljanja ekonomsko-materialne ter socialne neodvisnosti.	23 – 76,67	52 – 78,79	78,1	75
2. Ženskega (njenege) prispevka za izboljšanje družinskega – socialno ekonomskega standarda	3 – 10,00	2 - 3,0	5,2	5
3. To je normalni pojav in prav je tako.	2 – 6,7	9 - 13,6	11,5	11
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.	2 – 6,7	3 - 4,5	5,2	5
skupaj	30 - 100	66- 100	100	96

Tabela št. 22: Stališča o vzrokih za povečanje zaposlenosti žensk glede na kraj bivanja leto 2003

	Število - % Kraj bivanja		Skupaj v %	Število
	Mesto (nad 2000 preb.)	Vas		
1. Enakopravnosti žensk in njihovega svobodnega odločanja ter s tem zagotavljanja ekonomsko-materialne ter socialne neodvisnosti	19 – 70,37	56 - 81,2	78,1	75
2. Ženskega (njenege) prispevka za izboljšanje družinskega – socialno ekonomskega standarda	3 – 11,10	2 - 2,9	5,2	5
3. To je normalni pojav in prav je tako.	4 - 14,8	7 - 10,1	11,5	11
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.	1 - 3,7	4 - 5,8	5,2	5
Skupaj	27 - 100	69 - 100	100	96

5.7. Stališča do "novega očetovstva"

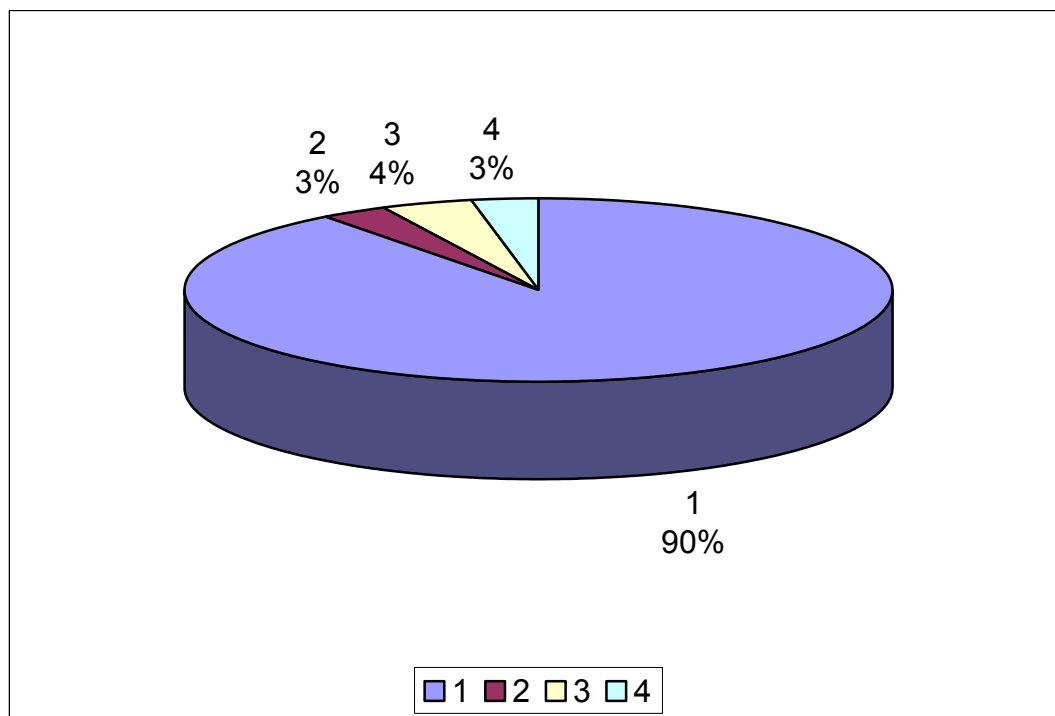
Ustvarjanje in ohranjanje pristnih odnosov vzame veliko časa in zahteva veliko napora, pravi M. Jogan in nadaljuje s tem, da večina žensk to ve, kajti, če želimo ohraniti naš planet in ljudi na njem, je zdaj zadnji čas, da to spoznajo tudi moški in da se izurijo za to v svojem lastnem imenu, v imenu žensk in v imenu naših otrok. In morebiti je pomembno tudi to: prava demokracija se rojeva v družini.

»Pod novim očetovstvom« razumemo celoto tistih vlog in delovanj, s katerimi se moški kot oče neposredno vključuje v vsa dela (od gospodinjskega, negovalnega, vzgojnega in emocionalnega), ki so nujna sestavina družinskega življenja, brez katerih preprosto ne bi bilo mogoče (»delanje ljudi«) ohranjanje človeške vrste«, (Jogan: 2001).

Dobljeni rezultati kažejo, da se pri mladih oblikujejo novi vzorci moralnosti. Slovo od tradicionalnih stališč kaže tudi podatek, da je 89,9% vprašanih mnenja, da je "novo očetovstvo" normalno, saj vključuje očeta. Tako sta oba starša vključena v vsa neposredna dela (gospodinjstvo, vzgojo in nego otroka, emocije). Mnenje je dokaj usklajeno tudi glede na spol in na kraj bivanja dijakov, rezultati pa so podani v tabelah št. 23 in 24.

Strukturo odgovorov prikazujem v grafu št. 8.

Graf št. 8: Stališča do »novega očetovstva«

Legenda:

1. Novo očetovstvo je normalno, saj vključuje očeta – starša v vsa neposredna dela (gospodinjstvo, vzgojo in nego otroka, emocije).
2. Novega očetovstva ne sprejemam in sem proti t.i. kakovosti življenja »tretjega tisočletja«, zato ker je ta vloga izključno namenjena ženski.
3. Novega očetovstva ne poznam in se ne zanimam o tem.
4. Ne vem in ne razmišljam o tem.

Tabela št. 23: Stališča do »novega očetovstva« glede na kraj bivanja leto 2003

	Kraj bivanja		Skupaj v %	število
	Število - %a			
	Mesto (nad 2000 preb.)	vas		
1. Novo očetovstvo je normalno, saj vključuje očeta – starša v vsa neposredna dela (gospodinjstvo, vzgojo in nego otroka, emocije).	24 - 88,9	62 - 89,9	89,9	86
2. Novega očetovstva ne sprejemam in sem proti t.im. kakovosti življenja »tretjega tisočletja«, zato ker je ta vloga izključno namenjena ženski.	1 - 3,7	2 - 2,9	3,1	3
3. Novega očetovstva ne poznam in se ne zanimam o tem.	1 - 3,7	3 - 4,3	4,2	4
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.	27 - 3,7	2 - 2,9	3,1	3
skupaj	27 - 100	69 - 100	100	96

Tabela št. 24: Stališča do »novega očetovstva« glede na spol leta 2003

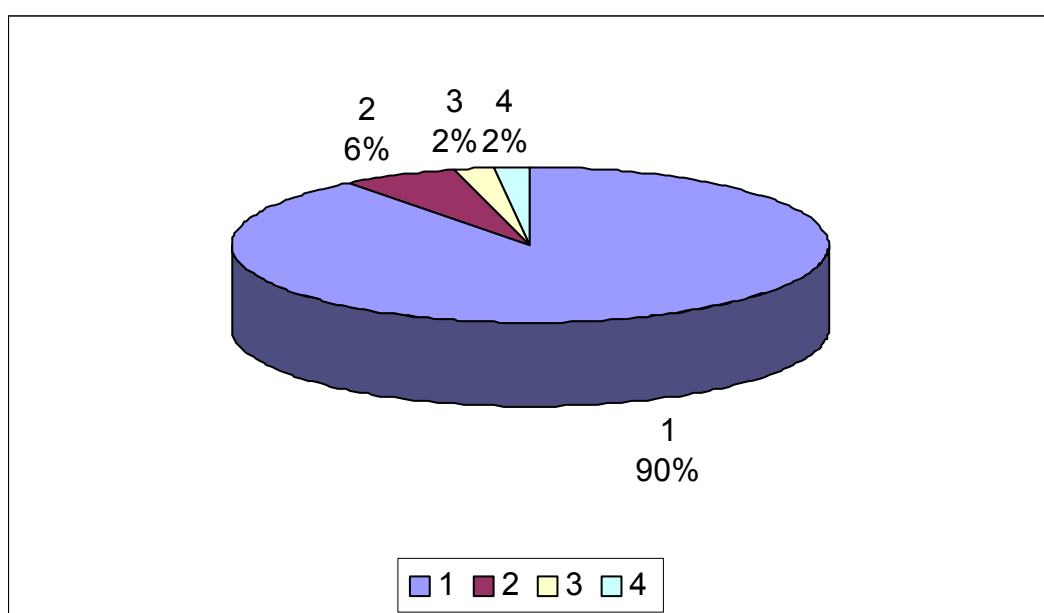
	Število - % po spolu		Skupaj v %	število
	moški	ženski		
1. Novo očetovstvo je normalno, saj vključuje očeta – starša v vsa neposredna dela (gospodinjstvo, vzgojo in nego otroka, emocije).	26 - 86,7	60 - 90,9	89,6	86
2. Novega očetovstva ne sprejemam in sem proti t.im. kakovosti življenja »tretjega tisočletja«, zato ker je ta vloga izključno namenjena ženski.	2 - 6,7	1 - 1,5	3,1	3
3. Novega očetovstva ne poznam in se ne zanimam o tem.	2 - 6,7	2 - 3,0	4,2	4
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.	0,0	3 - 4,5	3,1	3
Skupaj	30 - 100	66 - 100	100	96

5.8. Stališča do simetrične delitve dela med moškim in žensko

Zaradi vse večje zaposlenosti žensk je posledično prišlo oz. naj bi prišlo tudi do delitve domačih del med moškimi in žensko. V grafu št. 9. je vidno, da je 89,6% dijakov mnenja, da je ta »delitev domačega dela med moškimi in žensko (od gospodinjskega dela, nege in vzgojo otroka, bolniškega staleža, starševski –porodniški dopust) pravična in potrebna«. Tako lahko sklepamo, da se moški zavedajo enakopravnosti žensk v današnji družbi, saj je njihovo mnenje usklajeno z mnenjem deklet (moški 80,0% : ženski 93,9%).

Graf št. 9: Stališča do simetrične delitve dela med moškimi in žensko leta 2003

Legenda:

1. Delitev domačega dela med moškimi in žensko (od gospodinjskega dela, nege in vzgojo otroka, bolniškega staleža, starševski –porodniški dopust) je pravična in potrebna.
2. Delno se strinjam z delitvijo dela med moškimi in žensko pri gospodinjskih opravilih, vse ostale obveznosti in naloge pa ne sprejemam in jih zavračam.
3. Ne strinjam se z delitvijo dela, pa čeprav bi bil moški nezaposlen.
4. Ne vem, o tem mi sedaj še ni treba razmišljati.

Manjša odstopanja je možno opaziti pri 2. odgovoru »Delno se strinjam z delitvijo dela med moškimi in žensko pri gospodinjskih opravilih, vse ostale obveznosti in naloge pa ne sprejemam in jih zavračam«. Strinja se 13,3% moških, vse ostale

obveznosti in naloge pa ne sprejema ali zavrača. Enako mnenje ima le 3% vprašanih dijakinj. To prikazujem v tabeli št. 25.

Mnenja glede na kraj bivanja se bistveno ne razlikujejo, kar je podrobneje prikazano v tabeli št. 25.

Tabela št. 25: Stališča do simetrične delitve dela med moškimi in žensko glede na kraj bivanja leta 2003

Stališča do simetrične delitve dela med moškimi in žensko glede na kraj bivanja leta 2003	Kraj bivanja Število - %		Skupaj v %	Število
	mesto (nad 2000 preb.)	vas		
1. Delitev domačega dela med moškimi in žensko (od gospodinjskega dela, nege in vzgojo otroka, bolniškega staleža, starševski –porodniški dopust) je pravična in potrebna.	24 - 88,9	62 - 89,9	89,6	86
2. Delno se strinjam z delitvijo dela med moškimi in žensko pri gospodinjskih opravilih, vse ostale obveznosti in naloge pa ne sprejemam in jih zavračam.	1 - 3,7	5 - 7,2	6,3	6
3. Ne strinjam se z delitvijo dela, pa čeprav bi bil moški nezaposlen.	1 - 3,7	1 - 1,4	2,1	2
4. Ne vem, o tem mi sedaj še ni treba razmišljati.	1 - 3,7	1 - 1,4	2,1	2
skupaj	27 - 100	69 - 100	100	96

6. Sklepne misli

K raziskovalni nalogi sem pristopila s hipotezo, da so dijaki in dijakinje četrtega letnika Gimnazije Jesenice še v veliki meri pod vplivom prve modernizacije, delno jih dosegajo vplivi druge modernizacije. K takemu razmišljanju me je usmerilo dejstvo, da je bivalno okolje, iz katerega prihajajo, že več kot desetletje obremenjeno s težko krizo železarstva, ki usodno vpliva na družbeno - ekonomski razvoj področja in regije. Vrednote tradicionalne industrijske družbe v krizi se konfrontirajo z vplivi postindustrijske modernizacije širšega okolja.

Pri obravnavi hierarhije med spoloma in modernizacije v slovenski družbi je potrebno upoštevati posebnosti, ki jih je ustvarilo obdobje samoupravljanja, zato je tudi tranzicija potekala drugače kot v bivših realno socialističnih družbah. Kljub temu ima nekatere skupne značilnosti s temi družbami kot npr. težnja po

- redomestifikaciji žensk v Sloveniji se pojavlja na duhovni in predmetni ravni,
- zahteve po vračanju prave morale, težnja po
- kontroli ženskih reproduktivnih zmogljivosti in
- zaupanje v ženska gibanja,
- dominacija moških v političnih strankah in parlamentu.

Pri vprašanjih o spolnosti je zaznati manjši premik vrednot. Danes ni dvoma, da bosta tisto dekle in tisti fant, ki sta bila deležna dobre spolne vzgoje, zlasti v okviru družinskega življenja, pravilneje gledala na bodoči zakon ali izvenzakonsko skupnost. Gotovo je, da dobra spolna vzgoja in vzgojenost ne ostaja le pri poučenosti o spolnih posebnostih in razlikah, temveč sega vselej globoko v značaj mladih ljudi in njihovo vrednotenje življenja.

Tranzicijske spremembe v slovenski družbi, predvsem pa v našem okolju, niso upravičile optimističnih pričakovanj o odpravljanju diskriminacije po spolu, še posebej žensk. Negativni učinki se kažejo tudi v prizadevanju po redomestifikaciji žensk, zato bi bilo z razširjeno raziskavo zanimivo ugotoviti še:

1. na kakšen način si nameravajo dijaki in dijakinje po zaključku šolanja zagotoviti materialno eksistenco;

2. kolikšen del dijakov in dijakinj bi se odločilo imeti in vzgajati otroke v izvenzakonski skupnosti;
3. kakšen je njihov odnos do alternativnih gibanj mladih;
4. kakšen je odnos dijakov in dijakinj do pripadnikov drugih narodov in narodnosti, ki živijo v njihovem okolju;
5. kako se opredeljujejo do širitvenih procesov Evropske unije in do mesta Slovenije v tem procesu.

Rezultati izvedene ankete presenetljivo izkazujejo močno usmerjenost dijakov in dijakinj četrtega letnika Gimnazije Jesenice k postindustrijskim vrednotam in potrebam.

Do poroke in otrok po zaključku šolanja so dekleta bolj odklonilna kot fantje. Oboje si lahko razlagamo kot rezultat dejstva, da se morajo dekleta še vedno boriti proti klasični družinski vlogi matere in gospodinje.

Tudi med vasjo in mestom ni večjih razlik. V ruralnem okolju je rahlo bolj prisotna pripravljenost podrejanja avtoriteti, v odnosih s starši so si bližji, odnose z učitelji ocenjujejo bolj neosebne in hladne, bolj je prisotna želja po spremembi zunanje podobe.

Opozoriti je potrebno, da v našem okolju ni izrazitih ruralnih področij, zato ima tolmačenje rezultatov na osnovi tega kazalca omejeno vrednost.

Z raziskavo sem ugotovila, da mladi imajo izoblikovan poklicni cilj, ki se je izoblikoval že v osnovni šoli. Presenetljivo se je daleč največ odličnih dijakov in dijakinj opredelilo, da se po zaključku šolanja ni potrebno zaposliti, po drugi strani pa si jih največ želi poročiti in ustvariti družino.

Lahko povzamem, da imajo odlični dijaki in dijakinje najbolj izoblikovan življenjski cilj in izdelano samopodobo. Prizadevajo si za individualen življenjski stil. Manj se ukvarjajo s temeljnimi eksistencialnimi vprašanji.

Tudi pravočasna spolna poučenost ima svojo pomirjajočo vlogo v življenju mlade osebnosti in je gotovo in prav, da se že pred poroko ali izvenzakonske skupnosti

seznanita s spolnim življenjem, »posledicami«, ob tem tudi, da bodoči partner dovolj zgodaj spozna fiziologijo partnerice, probleme žene in bodoče matere. Prav pomanjkanje prave razsvetljenosti ustvarja lahko tudi v vprašanjih spolne vzgojenosti predvsem plemenitost odnosov med fanti in dekleti v celoti in okrepitev zaupanja v bodoče skupno življenje.

Mati še vedno nastopa kot nosilka prizadevanj za otrokov razvoj, vzgojo in njihovo materialno eksistenco. Mladim se zdi samo po sebi umevno, da ostajajo čim dlje »doma«, saj so tako finančno - materialno preskrbljeni. Istočasno pa se prav ti mladi vračajo k različnim verskim skupnostim ali sektam, prevzemajo njihove nauke in se tako tolažijo nad svojo »usodo«. Kako različna so pota mladostnikov, kako se bodo v nadaljnjem življenju odzivali na družbene spremembe, kako se bodo oblikovale njihove osebnosti, bo pokazala zgodovina o kateri bodo pisali drugi. Upam lahko le, da se ne bomo znašli na začetku razvoja in družino kot tudi posameznika v njej »podružbljali«; ne pozabimo, da smo v samoupravnem socialističnem sistemu tako obravnavali družino, kot smo to že izkusili in doživeli v 70. letih prejšnjega stoletja; vsi smo bili podružbljeni, podružbljali smo tudi druge in se istočasno usmerjeno izobraževali.

In kdaj bodo odpravljene vse oblike diskriminacije, obravnavane v tej nalogi kot tudi v naši družbi, je pomembno vprašanje za zaključek? Odgovor je preprost: v okviru odpravljenih vladnih in nevladnih organizacij za enake možnosti, ker bodo brezpredmetne. Spomnimo se samo konca 60. let, ko so po hodnikih v različnih institucijah, javnih ustanovah, posebno še v zdravstvenih, bili postavljeni pljuvalniki, nad njimi pa napis »NE PLJUVAJ PO TLEH«. Danes na teh mestih ni ne pljuvalnikov, ne opozorilnih napisov zato, ker se je nivo kulturne in civilizacijske stopnje človeštva dvignil na višji nivo; in takrat, ko se ne bo pisalo, opozarjalo, sprejemalo zakonodajo, ko ne bo niti navzočega spoznanja, da je v ospredju »prvi« ali »drugi« spol, takrat tudi različnih oblik diskriminacije ne bo več.

Le da je enakost post mortem zaenkrat najvišja človekova demokratična možnost.

7. Literatura in drugi viri

1. Abbat, P., Wallace, C. (1990): *The Feminist Critique of Malestream*, Sociology and the way forward, Routle.
2. Althusser, L. (2000): *Izbrani spisi*. Ljubljana: *cf.
3. Antič, M.G. (2000): *Ne-srečno razmerje: strankarska politika in ženske v državah vzhodne srednje Evrope*, Družboslovne razprave: Tranzicija in (ne)enakosti med spoloma, št. 34-35, FDV, Ljubljana.
4. Barnard, C.(1996): *EC employment law*, Chichester: John Wiley, European law series, (str. 196).
5. Beauvoir, Simone de. (1949, 1999, 2000): *Drugi spol, Prva knjiga. Druga knjiga*, Delta, Ljubljana.
6. Beck, U. (1983): *Jenseits von Stand und Klasse V*: Kreckel, R. (Hrsg.): Soziale Ungleichheiten. Göttingen: Soziale Welt (Sonderband 2), str.: 186-260.
7. Beck, U. (1986, 2001): *Družbena tveganja na poti v neko drugo moderno*, Krtina, Knjižna zbirka, temeljna dela, Ljubljana.
8. Beck, U. (1986): *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eineandere Moderne*. Suhrkamp, Frankfurt/M.
9. Beck, U. (1997): *Kinder der Freiheit*, Suhrkamp, Frankfurt/M.
10. Belopavlovič, N. (1997): *Zaposlovanje in brezposelnost* (Pravna praksa, št.386, str. 25).
11. Bergant, M (1982):*Teme iz pedagoške sociologije*, CZ, Ljubljana.
12. Berger, P. Luckman, T. (1988, 1992): *Družbena konstrukcija realnosti*, CZ, Ljubljana.
13. Brinc, F.(1995): *Evropska konvencija o človekovih pravicah*, Pravna praksa, št.334 (str. 28).
14. Brody, L. (1996): *Gender emotion and the Family*. Harword University Press, Cambridge, Massachusetts and London.
15. Bernik, I., Godina, V. V., Hlebec, V. (1996): *Mladi in aids*, raziskovalno poročilo, Univerza v Ljubljani, FDV, Ljubljana .
16. Cigale, M.,et.al (1992): *Ko odgrneš 7 tančic*, Ljubljana, Društvo Iniciativa.
17. Callinicas, A. (1989): *Against Postmodernism A Marxist critique*, Cambridge, Polity Press.
18. Čačinovič Vogrinčič, G. (1992): *Psihodinamski procesi v družinski skupnosti*,

- zbirka Boetika, Ljubljana.
19. Černič Ištanič, M. (1994): *Rodnost v Sloveniji*, Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
  20. Dual, S. (1995): *Nore ženske*, Krtina.
  21. Flaker, V. (1998): *Odpiranje norosti*. Ljubljana: *cf.
  22. Flaker, V., Ramon, S., Zaviršek, D. (2002): *Duševno zdravje v skupnosti*. Ljubljana, FDV.
  23. Foucault, M., Derrida, J. (1990): *Dvom in norost*. Ljubljana, Analecta
  24. Foucault, M. (1991): *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
  25. Foucault, M. (1998): *Zgodovina norosti v času klasicizma*. Ljubljana: *cf.
  26. Freud, S. (2001): *Nelagodje v kulturi*, Gyrus.
  27. Fromm, E. (1987): *Človekovo srce*, DZS, Ljubljana.
  28. Friedman, J. (1994): *Cultural identity and global process*, Sage Publication, London, Thousand Oaks, New Delhi.
  29. Giddens, A. (1989, 1993): *Sociology, Second edition*. Polity Press, Cambridge.
  30. Grmič, V. (1986): *V duhu dialoga*, DZS, Ljubljana.
  31. Haim, Girott, G. (1970): *Starši in otroci*, CZ, Ljubljana.
  32. Hanžek, M. (1996): *Revija SRP*, Letnik IV, št. 17/18.
  33. Hanžek, M.(ur.) (1999): *Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija*, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
  34. Hanžek, M., Javornik, J., Trselič, A. (2000): *Spolna neenakost v nekaterih tranzicijskih družbah*, Družboslovne razprave, št. 34-35, FDV, Ljubljana.
  35. Heinemann, U. R. (1992): *Katoliška cerkev in spolnost*, DZS, Ljubljana.
  36. Herman, J., Hooper, C., Romespacher, B., Sinason, V., Walker, M. (1996): *Spolno nasilje – feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: VŠSD.
  37. Huntington, P. Samuel (1997): *The Clash Of Civilization And The Remaking of World order*: (www.bookwire.com/BookInfo.Title).
  38. Irigray, L. (1995): *Jaz, Ti, Me, Mi* (za kulturo različnosti), Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
  39. Javornik, J., Korošec, V. ur. (2003): *Poročilo o človekovem razvoju*, Slovenija 2002/03, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
  40. Jalušič, V. (1992): *Dokler se ne vmešajo ženske*, Krt, Ljubljana.
  41. Jogan, M. (1978): *Sociologija reda*, Maribor, Založba obzorje.

42. Jogan, M.(1986): *Ženska, cerkev in družina*, Delavska enotnost, Ljubljana.
43. Jogan, M.(1990): *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*, FDV, Ljubljana
44. Jogan Maca (1997): *Intelektualna produkcija in seksizem*, Ljubljana, Anthropos, št. 1 -3, str. 27 – 36.
45. Jogan, M. (2000): *Tranzicija in (ne)enakosti med spoloma*, Družboslovne razprave, št. 34-35, FDV, Ljubljana.
46. Jogan, M. (2001):*Seksizem v vsakdanjem življenju*, FDV, Ljubljana.
47. Jogan, M.:(1983), *Odnosi med spoloma, partnerska skupnost, načrtovanje družine in (ne)religioznost – pojmovanja slovenskih srednješolcev*, FSPN.
48. Jogan, M. (2004): *Slovenska (post)moderna družba in spolna neenakost*, TiP, št.1-2, Ljubljana, str. 361-374.
49. Kavav Vidmar, A. (1995): *Upoštevanje enakosti v kolektivnih pogodbah*, Podjetje in delo 5/95, (str. 836).
50. Kirn, A. (1978): *Marxovo razumevanje znanosti in tehnike*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
51. Kirn, M. (1997): Senčne stran globalizacije TiP, št. 3, (str. 454-465).
52. Kirschen, J. (1993): *Umetnost egoizma*, DZS, Ljubljana, (prevedel: B. Mesec), (str.: 17- 87).
53. Klinar, A. (2000): *Druga modernizacija pri jeseniških gimnazijah, raziskovalna naloga*, Gimnazija Jesenice.
54. Klinar, A. (1994): *Mladi na Jesenicah in prosti čas*, Raziskovalna naloga, naročnik Občina Jesenice.
55. Kurdija, S. (2000): *Družbene identitete in pomen potrošnje*, Znanstvena knjižnica, FDV, Ljubljana.
56. Lukšič, A.A.(2001): *Rizične tehnologije kot izziv za premislek o odločevalnih formah*. TiP, str.412 -422.
57. Majer, B. (1978): *Strukturalizem*. Ljubljana: ČZDO KOMUNIST.
58. Marx, K. (1961-1973): *Kapital I-III*, DZS Ljubljana.
59. Messner, M.A. (1997): *Politics of Masculinities, Men in Movements*, Thousand Oaks, California, Sage Publications.
60. Mlinar, Z. (1994): *Individuacija in globalizacija v prostoru, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Razred za zgodovinske in družbene*

- vede=Opera/Academia Scientiarum Artium Slovenica, Classis I, Historia et sociologia*; 35, Ljubljana.
61. Mlinar, Z. (1994): *Trendi in problemi družbenoprostorskih sprememb* TiP, št. 11-12, str. 965 – 9676, Ljubljana.
  62. Mlinar, Z. (2004): *Demokratizacija družbe, profesionalizacija družboslovja in kako naprej*, TiP, let. XLI, št. 1-2.
  63. Mrgolet, A. (2003): *Kam z mularijo*, Aristej.
  64. Moore, S. (1998): *Sociologija – ključni pojmi in dejstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
  65. Neubauer, G.; Ferchhoff, W.: *Jugendsexualität im Wandel. Neue Freiheiten und Zwänge?* V: Heitmeyer, W.; Olk, T. (1990): *Individualisierung von Jugend*, Juventa Verlag, Weinheim und München (str.: 131-158).
  66. Novak, M. (2004): *Prepletanje politike in stroke v socialni politiki*, TiP, št.1-2, Ljubljana, str.:387-397.
  67. Novak, M. (2003): *Terminološki kotichek*, Pravna praksa, št. 41 (str. 27), GV.
  68. Novak, B. (1998): *Favoriziranje spola pri zaposlovanju in človekove pravice v luči Evropske unije in Sveta Evrope*, Podjetje in delo št. 5/1998.
  69. Pajič, S. (2004): *Strategija na področju dela z mladostniki*. Društvo Mladinski center Jesenice.
  70. Pinter, B., Andolšek, L. (1995): *Spolno vedenje ljubljanskih srednješolcev*, Slov Pediatr, Ljubljana, (str. 13-16).
  71. Pinter, B., Tomori, M. (1998): *Spolno vedenje slovenskih srednješolcev*, Zdrav. Varl, letnik 37, (str.133-136).
  72. Račič, B. (2001): *Raziskovalna naloga*, naročnik Občina Jesenice.
  73. Rener, T. (1993): *Politika materinjenja ali »Father knows best: for him the play for her the rest«*. Časopis za kritiko znanosti, letnik XXI, št. 162-163, ŠOUI, Ljubljana.
  74. Rener, T. (2000): *Ranljivost, mladi in zasebno okolje*. Aristej, Maribor
  75. Rener, T.(2000): *Tranzicija in neenakost med spoloma*, Družboslovne razprave, št. 34-35.
  76. Rener, T. (1996): *Mladina in družina – konceptualizacija razmerja mladina – družina*, Zbirka Juventa.
  77. Ritzer, G. :(2000/2001), *Modern Sociological Theory* (Posredovalna struktura integracije, str. 82-85), Sociološke teorije v 80 - 90 letih.

78. Ronner, B. (2004): *Druga modernizacija mladine – hierarhija med spoloma - stališča dijakov do spolnosti, načrtovanja družine in ne-religioznosti*, Socialno delo 43, št. 1, str. 9-17, Ljubljana, FSD.
79. Rössel, J. Beckert – Zieglschmid, C.(2002): *Zeitschrift für Soziologie*, Jg.31, Heft 6, Dezember, Str.: 497-513.
80. Rose, H.(1994), *Love, Power and Knowledge: Instruction Is a Feminist Science Possible*, Polity Press, (str.11-27).
81. Roter, Z. (1992-1993): *Slovenski izzivi II.*, Rezultati raziskav javnega mnenja, FDV, Ljubljana.
82. Rutar, D. (1995): *Tri razprave o teoriji hendikepa*. Ljubljana: YHD.
83. Rutar, D. (1995): *Telo in oblast*. Ljubljana: DAN.
84. Rousseau, J. J. (1993): *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi*, Knjižna zbirka Prevodi/Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
85. Satir, V. (1995): *Družina za naš čas*. Ljubljana: CZ.
86. Šadl, Z. (1999): *Usoda čustev v zahodni civilizaciji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
87. Šadl, Z., Jogan, M. (2000): *Študijsko gradivo*. Ljubljana, FDV.
88. Ule, M. et.al, (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Aristej, Maribor.
89. Ule, M. (1994): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
90. Ule, M. (1993), *Psihologija vsakdanjega življenja*. Znanstveno publicistično središče, Ljubljana.
91. Ule, M. (1995). *Prihodnost mladine*. DZS, Ljubljana.
92. Ule, M. (1999): *Predsodki in diskriminacije*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
93. Ule, M. (1988): *Mladi v Sloveniji v precepu »modernizacije« slovenske družbe*, TiP št. 6, str.:801-809, Ljubljana.
94. Ule, M. (1996): *Življenjski svet študentske mladine*. Zbirka Juventa, Ljubljana
95. Ule, M. (1996): *Predah za študentsko mladino - Kulturna modernizacija študentske mladine, Od generacijske h kulturni modernizaciji*. str.: 41-45. Urad republike Slovenije za mladino, Zavod republike Slovenije za Šolstvo, Ljubljana.
96. Ule, M. (1996): *Odraščanje v Sloveniji, 2. del: Značilnosti odraščanja v 90. letih v Sloveniji*, Zbirka Forum, str.:65 – 72.

97. Ule, M. (ur., 1996): *Mladina v devetdesetih, Analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
98. Ule, M. (2004): *Nove vrednote za novo tisočletje; Spremembe življenjskih in vrednotnih orientacij mladih v Sloveniji*, TiP, št.1-2, Ljubljana, str.:352-360.
99. Verša, D. (1996): *Medijska podoba spolov*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Zbirka za enake možnosti žensk, 3 zvezek.
100. Weber, M. (1964): *Wirtschaft und Gesellschaft*, Wickelmann, Köln.
101. Weber, M. (1968-1974): *Essays in Sociology*. International Library of Sociology and Social reconstruction (str. 73).
102. Wollstonecraft, M. (1993): *Zagovor pravic ženske*, ŠOU Ljubljana.
103. Women work more, but are still paid less, International Labour Organization, 1995, Press Releases (ILO/95/22).
104. Zaviršek, D. (2000): *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: *cf.
105. Ziehe, T. (1996): *Adieu 70ER Jahre*, Pädagogik und Postmoderne, Pädagogik 7- 8/96, Hannover (str.:35-39).
106. Bela knjigi evropske komisije: »Nova spodbuda za evropsko mladino«
107. Rodnostno vedenje Slovencev (1998): Nacionalno poročilo, Inštitut za varovanja zdravja RS, SAZU, Ljubljana.
108. Vlada RS, Urad za enake možnosti (2003): *Zagovorništvo enakih možnosti žensk in moških v EU in Sloveniji* (novi pristopi k uresničevanju enakostim žensk in moških VRS), 12 zvezek
109. *Razvojni Program mladih za področje mladih v občini Jesenice, (2004):* Elaborat Občine Jesenice.
110. *A Dictionary of Sociology*: (1998) Ed. Gordon Marshall, Oxford University Press. Oxford University Press.
111. *Zakon o enakih možnostih žensk in moških* (Ur. list RS, št. 59/2002).
112. *Zakon o uresničevanju enakega obravnavanja* (Ur. list RS, št. 50/2004).
113. *Zakon o delovnih razmerjih* (Ur. List RS, št. 42/2002).
114. *Zavod RS za zaposlovanje*.
115. *Veliki slovar tujk* (2002), CZ, Ljubljana.
116. *Judikati višjih in vrhovnih sodišč RS* (delovno pravni spori - IUS register).
117. *Sklep Ustavnega sodišča RS*, št. 32/94, z dne 30.6.1994, Odločbe in sklepi Ustavnega sodišča RS, OdlUS III-št. 82, Založba Nova revija, Ljubljana 1995, (stani 350-352).

118. Statistični urad RS, (2002): Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj.
119. http://24ur.com/naslovnica/vizita/20040703_2042685.php?Arf=2i17.
120. www.svarog.org/zip/sociologija/druzbenaslojevitost/seksizem.
121. http://www.uem-rs.si/slo/novice/govor_tranzicija.html, (Tranzicija že, toda kakšna?, Vera Kozmik).
122. http://www.svarog.org/sociologija/socioloske_teorije/teorija_modernizacije.
123. http://www.svarog.org/sociologija/socioloske_teorije/feministicna_teorija.
124. <http://www.sbaza.net/index.php?nacin=znanost>.
125. <http://www.uem-rs.si/slo/publikacije/mediji/>.
126. http://www.svarog.org/sociologija/socioloske_teorije/teorija_modernizacije.
127. <http://www.zalozbaktina.si/zbirke/td/19.htm>.
128. <http://www.mojotrok.net/pravicezap.htm>.
129. <http://www.zalozbaktina.si/zbirke/td/19.htm>-družba tveganja na poti v neko drugo moderno.

8. Priloga

ANKETNA VPRAŠANJA

1. Spol: 1. moški 2. ženski

2. Kraj bivanja: 1. mesto (nad 2000 preb.) 2. vas

3. Kakšno je tvoje stališče do neformalne partnerske skupnosti (uradno neregistrirano skupno življenje brez poroke pred matičarjem)?

1. Mislim, da je to oblika, ki bo v manjšem obsegu obstajala ob registrirani zakonski zvezi, ker sta v bistvu že sedaj obe obliki po zakonu izenačeni (glede odnosov med partnerjem in do morebitnih otrok)
2. Mislim, da je registrirana zakonska zveza posledica svobodne odločitve ljudi, ni več prisila, zato neregistrirana partnerska skupnost ne daje večjih možnosti za trajnost, harmonijo in srečo
3. Vseeno je, ali sta dva poročena ali ne, če se ljubita in sta odgovorna do (morebitnih) otrok
4. Sem proti takšni obliki skupnosti, ker ni moralna
5. Sem proti takšni obliki skupnosti, ker večkrat pomeni tudi podlago za izkoriščanje (»samohranilci« in družbene pomoči za otroka)
6. Ne navdušujem se za tako obliko skupnosti, ker ne daje zadostnega občutka varnosti in zmanjšuje odgovornost do partnerja ali do otroka
7. Ne odobravam take oblike skupnosti, ker menim, da imajo otroci, ki se v njej rodijo, pozneje težave
8. O tem nisem razmišljal

4. Kakšno je tvoje stališče do preprečevanja nosečnosti?

1. Sem proti kakršnikoli obliki preprečevanja nosečnosti
2. Partnerja se lahko izogibata spočetju otroka, vendar ne z uporabo umetnih sredstev
3. Načrtovanje rojstva otrok je stvar staršev, ravno tako tudi izbor sredstev, ki jih za to uporabljajo

5. Menim, da je preprečevanje nosečnosti s sredstvi, ki niso nevarna za zdravje matere in otroka, potrebno, ker so naravne možnosti preživetja ljudi omejene
6. Preprečevanje nosečnosti s sredstvi, ki niso nevarna, je potrebno, da bi imeli otroke takrat, ko si jih želimo in imamo najnujnejše pogoje zanje
7. Sem za preprečevanje nosečnosti na različne načine (medicinsko neoporečne), nisem pa za prekinjanje nosečnosti
8. Ne vem, ne razmišljam o tem

5. Kaj misliš o umetni prekinitvi nosečnosti (splavu)?

1. Splav v noben primeru ni primeren
2. Splav je primeren le v izjemnih primerih, če gre za življenje matere, ali če je nosečnost posledica nasilnega dejanja (posilstvo)
3. Mislim, da je to stvar bodočih staršev
4. Mislim, da je splav – opravljen z medicinskimi načeli – primeren način prekinitve nosečnosti
5. ne razmišljam o tem

6. Kaj meniš o spolnih odnosih pred poroko?

1. So normalni, če se dva ljubita in sta emocionalno in socialno zrela (se zavedata možnih posledic)
2. So povsem normalni, če se dva nameravata poročiti
3. Menim, da so normalni in potrebni ne glede na možne posledice
4. Načelno sem proti spolnim odnosom pred poroko
5. Ne vem, ne morem se odločiti

7. V Sloveniji je več kot 44% žensk zaposlenih. Kakšno je tvoje mnenje o zaposlovanju žensk?

1. Vsak človek, ne glede na spol, naj s svojim delom skrbi za svoj obstoj
2. Ženska naj bo zaposlena le, če ni poročena in nima otrok
3. Poročena ženska naj bo zaposlena le, če mož premalo zasluži
4. Poročena ženska naj bo zaposlena, če se z možem tako dogovorita
5. Drugo
6. Ne vem, o tem nisem razmišljal

8. Zaposlovanje žensk v Sloveniji je v porastu in ali se kaže ta porast v zaposlenosti zaradi:

1. Enakopravnosti žensk in njihovega svobodnega odločanja ter s tem zagotavljanja ekonomsko-materialne ter socialne neodvisnosti.
2. Ženskega (njenege) prispevka za izboljšanje družinskega – socialno ekonomskega standarda
3. To je normalni pojav in prav je tako.
4. Ne vem, o tem ne razmišljam.

9. Kakšno je tvoje stališče do novega očetovstva ob polni zaposlenosti žensk in kako razumem novo očetovstvo?

1. Novo očetovstvo je normalno, saj vključuje očeta – starša v vsa neposredna dela (gospodinjstvo, vzgojo in nego otroka, emocije).
2. Novega očetovstva ne sprejemam in sem proti t.im. kakovosti življenja »tretjega tisočletja«, zato ker je ta vloga izključno namenjena ženski.
3. Novega očetovstva ne poznam in se ne zanimam o tem.
4. Ne vem in ne razmišljam o tem.

10. Kakšno je tvoje stališče do delitve dela med moškim in žensko?

1. Delitev domačega dela med moškim in žensko (od gospodinjskega dela, nege in vzgojo otroka, bolniškega staleža, starševski –porodniški dopust) je pravična in potrebna.
2. Delno se strinjam z delitvijo dela med moškim in žensko pri gospodinjskih opravilih, vse ostale obveznosti in naloge pa ne sprejemam in jih zavračam.
3. Ne strinjam se z delitvijo dela, pa čeprav bi bil moški nezaposlen.
4. Ne vem, o tem mi sedaj še ni treba razmišljati.